

Θεολογικά Χρονικά

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2014: Κίεβο, Ουκρανία

Στις 9-10 τοῦ μηνὸς τὸ Οὐκρανικὸ Καθολικὸ Πανεπιστήμιο διοργάνωσε Διεθνὲς Συνέδριο, μὲ θέμα «The knowledge of God: East and West Dogmatic and Spiritual Dimensions». Μεταξὺ τῶν ὁμιλητῶν ἦταν οἱ Halyna Teslyuk («The Knowledge of God as the Fundamental Characteristic of Righteous Life in the Book of Wisdom»), Vit Hušek («Cognovistis deum, immo est iscognitia deo (Gal. 4:9) in the Earliest Latin Commentaries to Pauls Letters»), Oleh Kindiy («Moral Prerequisites of the Knowledge of God in Clement of Alexandria»), Jerzy Duda («From the Temporal Gospel to the Eternal One. A Way of the Knowledge of the Mystery of God According to Origen»), Karolina Kochańczyk-Bonińska («The Origin of Names and Epinoia Case as the Crucial Elements of the Anti-Eunomian Debate»), Dmitry Biriukov («'The Ascent of Nature from the Lower to the Perfect': Synthesis of Biblical and Logical-Philosophical Descriptions of the Order of Natural Beings in the De opificio hominis 8 of Gregory of Nyssa»), John Pentelimon Manoussakis («Analogia Entis and Theological Hermeneutics»), Juraj Pigula («Redeo at me ipsum (Ps. 41,7). Interiority and Prayer in Enarrationes in Psalmos of St. Augustine»), Andrew Louth («The

Aporphatic Dimension in Greek Patristic and Orthodox theology' be appropriate?») Nevena Dimitrova («The Human Knowledge of God According to St. Maximus the Confessor»), κ.ἄ.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2014: Ρόδος

Γ' Διεθνὲς Συνέδριο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν Ποιμαντικὴ Διακονία στὸν Χῶρο τῆς Ὑγείας, μὲ θέμα «Τὸ τραῦμα»

Πραγματοποιήθηκε στὴ Ρόδο, ἀπὸ τὶς 8 ἕως τὶς 12 Ὀκτωβρίου τοῦ 2014, τὸ Γ' Διεθνὲς Συνέδριο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν Ποιμαντικὴ Διακονία στὸ Χῶρο τῆς Ὑγείας μὲ θέμα «Τὸ τραῦμα». Οἱ συμμετέχοντες στὸ συνέδριο, περίπου 230 ἄτομα, προέρχονταν ἀπὸ ὅλες τὶς τοπικὲς Ἐκκλησίες πού ἀνήκουν διοικητικῶς ἢ πνευματικῶς στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ἀλλὰ καὶ τὶς ὑπόλοιπες αὐτοκέφαλες ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες καὶ Πατριαρχεῖα. Ἐπίσης παρέστησαν καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, καὶ Θεολογικῶν Σχολῶν καὶ Ἀκαδημιῶν.

Τὸ συνέδριο αὐτὸ, τρίτο στὴ σειρά μετὰ τὰ πρῶτα δύο πού ἔλαβαν χώρα στὸν ἴδιο τόπο, τὸ 2008 καὶ τὸ 2011 μὲ θέματα «Θεραπείαν προσάγοντες» καὶ «Ἡ πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου μέριμνα» ἀντίστοιχα, εἶναι καρπὸς πολυετῶν διεργασιῶν καὶ

προσπαθειῶν στὸν χῶρο τῶν ἀσκούντων ποιμαντική στὸν τομέα τῆς ὑγείας, σὲ διορθόδοξο ἀλλὰ καὶ παγκόσμιο ἐπίπεδο, πού ἀκούραστα κατέβαλε μὲ τοὺς συνεργάτες τοῦ ὁ π. Σταῦρος Κοφινᾶς, ἡ ψυχὴ τῆς ὅλης προσπάθειας, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Πιὸ συγκεκριμένα, τὸ 1998, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο διοργάνωσε τὴν Ἑκτη Εὐρωπαϊκὴ Συνδιάσκεψη γιὰ τὴν ποιμαντικὴ διακονία στὰ νοσοκομεία ἀπὸ ἐκπροσώπους τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ συνδιάσκεψη πραγματοποιήθηκε τὸ 2000 στὴν Ὁρθόδοξο Ἀκαδημία τῆς Κρήτης μὲ τὴν παρουσία καὶ Ὁρθόδοξης ἀντιπροσωπείας. Ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειας αὐτῆς ἦταν ἡ ἴδρυση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Δικτύου Ποιμαντικῆς Διακονίας στὸ Χῶρο τῆς Ὑγείας. Καὶ μάλιστα, ἀπὸ τότε καὶ γιὰ δέκα χρόνια, ὡς συντονιστῆς τοῦ Δικτύου ἐκλέχθηκε καὶ τίς τρεῖς φορές, παμψηφεί, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πρωτοπρ. Σταῦρος Κοφινᾶς. Ἐπιστέγασμα τῆς δεκαετοῦς πορείας ὠρίμανσης τῆς πρωτοβουλίας αὐτῆς ἦταν ἡ σύσταση, στὴ διάρκεια τοῦ πρώτου συνεδρίου, ἑνὸς φορέα συνεργασίας καὶ ἀλληλεπίδρασης μεταξὺ τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν στὸν τομέα τῆς ποιμαντικῆς τῆς ὑγείας. Ἔτσι συστήθηκε τὸ «Δίκτυο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν Ποιμαντικὴ Διακονία στὸ Χῶρο τῆς Ὑγείας». Σκοπὸς του εἶναι νὰ συσπειρώσει σὲ ἓνα δίκτυο συνεργασίας μητροπόλεις, θεολογικὲς σχολὲς καὶ ἀκαδημίες, καθὼς καὶ άτομα πού σχετίζονται μὲ τὴν ποιμαντικὴ διακονία τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τὴν ἰατρικὴ καὶ νοσηλευτικὴ φροντίδα του. Εἶναι σὲ συνεχῆ ἐπαφὴ μὲ ἀντίστοιχους φορεῖς ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν πού σχετίζονται μὲ τὴν ὑγεία. Τὸ Δίκτυο δίνει τὴ δυνατότητα στοὺς συμμετέχοντες

ὄχι μόνο νὰ ἀλληλοβοηθοῦνται ἀπὸ τὴν γνώση καὶ ἐμπειρία τῶν ἄλλων ἀλλὰ καὶ νὰ προωθήσουν ἓνα ὑψηλῆς ποιότητος ἐπίπεδο στὸν τομέα τῆς ποιμαντικῆς διακονίας στὸ χῶρο τῆς ὑγείας, μὲ τὴν συνεργασία τους μὲ ἐκκλησιαστικούς, κρατικούς, ἐπιστημονικούς καὶ κοινωνικούς φορεῖς πού μεριμνοῦν γιὰ τὴ φροντίδα τοῦ ἀρρώστου.

Τὸ κεντρικὸ θέμα τοῦ φετινοῦ συνεδρίου ἀφοροῦσε στὸ τραῦμα. Στὸ τραῦμα, ὡς γεγονός ἐγγενὲς στὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ πού ἐκδηλώνεται μὲ διαφορετικούς τρόπους κάθε φορᾶ. Στὰ τραύματα τῶν ἀσθενῶν σὲ σωματικὸ καὶ ψυχικὸ ἐπίπεδο ἀδιαίρετα, ἀλλὰ καὶ στὰ ἀνάλογα τραύματα τῶν γιατρῶν, τῶν θεραπευτῶν καὶ τῶν κληρικῶν. Στὰ τραύματα τῶν ἐφήβων ἢ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν πού κακοποιοῦνται, μέχρι καὶ στὰ συλλογικὰ τραύματα ἀπὸ μία ἐθνικὴ καταστροφή, ἕναν πόλεμο ἢ μία τρομοκρατικὴ ἐνέργεια.

Ἡ ἐναρκτήρια ὁμιλία τοῦ συνεδρίου, τὸ βράδυ τῆς Τετάρτης 8 Ὀκτωβρίου 2014, ἀπὸ τὸν ἀρχιμ. Θεοδόσιο Μαρτζοῦχο «Τὸ μέγα τραῦμα - ὁ ἄνθρωπος» ἔδωσε τὸ στίγμα τοῦ συνεδρίου καὶ ἀνοίξε τὴ συζήτηση ἐπὶ τοῦ θέματος. Πρὶν ἐξειδικευτοῦν οἱ εἰσηγήσεις στὶς ἐπὶ μέρους τραυματικὲς καταστάσεις, ἢ θεολογικὴ ματιὰ τοῦ κ. Ἀθανάσιου Παπαθανασίου («Τὸ τραῦμα καὶ τὸ μαρτύριο: μία ταλάντευση μεταξὺ μιζέριας καὶ μαρτυρίας»), ἢ λογοτεχνικὴ του πρωτ. Λάμπρου Καμπερίδη, («Ἄϊαν προσφιλῆς ἢ καίουσα πληγὴ» - οἱ πληγωμένοι ἥρωες τοῦ Παπαδιαμάντη») καὶ ἡ φιλοσοφικοθεολογικὴ τοῦ κ. Χρήστου Γιανναρᾶ («Τραῦμα: τὸ σημάδι τῆς ἀνεκπλήρωτης σχέσης»), τόνισαν τὴ καθολικότητα τοῦ τραύματος ὡς δομικοῦ στοιχείου τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς καὶ διεύρυναν τὸν ὄριζοντα προβληματισμοῦ τῶν συνέδρων.

Οἱ ὑπόλοιπες ἐπιμέρους συνεδρίες τοῦ

προγράμματος ἐστίασαν σὲ συγκεκριμένες τραυματικές καταστάσεις, ἀτομικές καὶ ὁμαδικές, καὶ στὶς δυνατότητες ἐπούλωσης τῶν τραυμάτων αὐτῶν μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο. Ὡς πρὸς τὰ παιδιά καὶ τοὺς ἐφήβους ἔγιναν σχετικὲς εἰσηγήσεις: Ἀπὸ τὸν κ. Ἀλέξη Λάππα μὲ θέμα «Ἡ λανθασμένη θρησκευτικὴ ἀγωγή ποὺ τραυματίζει: παιδιά καὶ οἰκογένειες στὸ βωμὸ μᾶς πίστεως». Ἡ κ. Δανάη Παπαδάτου παρουσίασε ἐμπεριστατωμένα καὶ μὲ ἀνάγλυφο τρόπο, πῶς, μέσω τῆς «Μέρμινας» - Ἐταιρείας γιὰ τὴν φροντίδα παιδιῶν καὶ οἰκογενειῶν στὴν ἀρρώστια καὶ τὸν θάνατο - ποὺ προΐσταται, πῶς ἀντιμετωπίστηκε στὴν Ἑλλάδα (2004) «Τὸ τραῦμα μίας κοινότητας ἐφήβων μετὰ ἀπὸ τροχαῖο δυστύχημα». Ὁ κ. Δημήτρης Ἀναγνωστόπουλος στὴν παρουσίασή του ἀναφέρθηκε στὴν «κακοποίηση παιδιῶν», καὶ στὴν ἴδια θεματικὴ τοῦ τραύματος ἀπὸ τὴν κακοποίηση μίλησε ἡ κ. Ι.Δ. Μπεργιαννάκη - Δερμιτζάκη γιὰ τὴν «κακοποίηση γυναικῶν». Τέλος, τὸ ἀπόγευμα τῆς Πέμπτης 9 Ὀκτωβρίου 2014, διοργανώθηκε στοργυλὴ τράπεζα μὲ τίτλο: «Ὁ τραυματισμένος ἔφηβος. Περιγραφὲς ἀπὸ ἐκπροσώπους ἀπὸ ὅλη τὴν οἰκουμενική». Πατροί, πανεπιστημιακοὶ καὶ κληρικοί (ὁ πρωτ. Γεώργιος Λιάγκας ἀπὸ τὴν Αὐστραλία, ὁ ἀρχιμ. Χρῦσανθος Παπαποστόλου ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὁ ἀρχιμ. Χρῦσοστομος Τύμπας ἀπὸ τὴν Μ. Βρετανία καὶ ὁ κ. Φίλιππος Μαμαλάκης ἀπὸ τὶς ΗΠΑ) κατέθεσαν τὶς προσωπικὲς τοὺς σκέψεις καὶ ἐμπειρίες ἀπὸ τὴν ἐπαφή τους μὲ ἐφήβους στὶς χώρες ποὺ ζοῦν καὶ ἐργάζονται.

Ἀλλὰ τραύματα δὲν φέρουν μόνο οἱ ἀσθενεῖς μὰ καὶ οἱ γιατροὶ τους. Καὶ ὅλα τὰ τραύματα χρειάζονται ἐπούλωση, ποὺ ἀφορᾷ καὶ στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ πάσχοντος. Ὁ ἄνθρωπος ὡς ὁλόκλητο βιο-

λογικο-ψυχο-κοινωνικο-πνευματικὴ ὑποφέρει ἀπὸ τὰ τραύματά του. Γύρω ἀπὸ αὐτὴ τὴν προβληματικὴ ἔγιναν ἐπίσης ἐνδιαφέρουσες εἰσηγήσεις. Ὁ κ. Χρῦσοστομος Σταμούλης καὶ ἡ κ. Ἑλένη Ἀγγελόπουλου - Καραγιάννη μίλησαν γιὰ «Τὸ τραῦμα τοῦ ἔρωτα». Ὁ οἶκον. Παναγιώτης Μπιστολαριδῆς, γιατρός καὶ ἡ κ. Δῶρα Παππᾶ, νοσηλεύτρια, ἀνέλυσαν πτυχὲς τοῦ «Μετεγχειρητικοῦ τραύματος», ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη σκοπιὰ τοῦ ὁ καθέννας, ἐνῶ σὲ ἄλλη συνεδρία ἡ κ. Ἀθηνᾶ Μαρούδα - Χατζούλη καὶ ὁ κ. Γρηγόρης Βασιλειάδης σχολίασαν τὴν «Ἐννοια τοῦ ψυχολογικοῦ τραύματος». Στὰ τραύματα τῶν ἰδίων τῶν ἱατρῶν καὶ τῶν ποιμένων τῶν ἀσθενῶν ἀναφέρθηκαν καὶ προκάλεσαν ἀπὸ τὶς πρὸ ἐνδιαφέρουσες συζητήσεις, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σισανίου καὶ Σιατίστης Παῦλος («Τὰ τραύματα τοῦ κληρικοῦ»), καὶ ὁ κ. Γεώργιος Παπαγεωργίου («Τὰ τραύματα τοῦ θεραπευτῆ»).

Τέλος, ἰδιαίτερες παρουσιάσεις καὶ συζητήσεις ἔγιναν γιὰ τὰ τραύματα ποὺ βιώνουν συλλογικὰ ὁμάδες ἀνθρώπων ὕστερα ἀπὸ μίαν ἐθνικὴ καταστροφή. Γιὰ αὐτὰ μίλησαν εἰδικοί ποὺ προσωπικὰ βίωσαν (ἢ) καὶ μελέτησαν τέτοια γεγονότα ποὺ συγκλόνισαν τὸν κόσμον καὶ ἄφησαν ἀνεξίτηλες πληγὲς σὲ λαοὺς ὁλόκληρους. Ὁ πρωτοπρ. Bassam Nassif ἀπὸ τὸν Λίβανο ἀναφέρθηκε στὸ «Τραῦμα τοῦ πολέμου», ὁ πρωτοπρ. Εὐάγγελος Παπαθανασίου ἀπὸ τὶς ΗΠΑ «Στὸ τραῦμα μετὰ ἀπὸ μίαν τρομοκρατικὴ ἐπίθεση» καὶ ἡ κ. Χριστίνα Γιαννακάκη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μίλησε γιὰ «Τὸ τραῦμα ἀπώλειας τῆς γενέτειρας γῆς καὶ τὴν ἀντιμετώπισή του μέχρι καὶ τὶς ἐπόμενες γενεές».

Ἐξι χρόνια πρὶν, ὅταν διοργανώθηκε τὸ πρῶτο διεθνὲς συνέδριο τοῦ Οἰκουμενικοῦ

Πατριαρχείου για την ποιμαντική διακονία στο χώρο της υγείας, έγινε η άρχικη απόπειρα άνθρωποι που εμπλέκονται στο έργο της ποιμαντικής στους χώρους υγείας, και προέρχονταν από διαφορετικά εργασιακά πλαίσια, χώρες και Έκκλησίες, να συνευρεθούν, να γνωριστούν και να ανταλλάξουν εμπειρίες για τη δουλειά τους, ακούγοντας παράλληλα ειδικούς να αναπτύσσουν προβληματισμούς για θέματα της εργασίας τους. Έτσι γεννήθηκε η ιδέα του Δικτύου.

Από τότε μέχρι και σήμερα, εκτός από το 2ο συνέδριο που μεσολάβησε, αναπτύχθηκαν πρωτοβουλίες, όπως η ιστοσελίδα του Δικτύου, και καταβλήθηκε προσπάθεια να βρισκονται τακτικά σε επαφή και αλληλοενημέρωση οι συνέδριοι. Με αυτούς τους τρόπους το Δίκτυο προσπαθεί να εκπληρώσει πραγματικά αυτό που δηλώνει η ονομασία του και είναι οι σκοποί του και όχι απλώς να υφίσταται ως ένας ακόμη γραφειοκρατικός εκκλησιαστικός θεσμός, που για να δικαιολογήσει την ύπαρξή του, οργανώνει και κάποια συνέδρια. Για τον γράφοντα που είχε τη χαρά να συμμετάσχει και στα τρία συνέδρια οι διαφορές που παρατήρησε από συνέδριο σε συνέδριο αποδεικνύουν την αλήθεια των παραπάνω.

α) Μέσα στο χρονικό διάστημα των έξι χρόνων έχουν αναπτυχθεί δεσμοί γνωριμίας και αλληλοϋποστήριξης μεταξύ των μελών του Δικτύου.

β) Κληρικοί που μεμονωμένα πάσχιζαν για κάτι διαφορετικό στο ρόλο τους κοντά σε ασθενείς, χρονίως πάσχοντες, ή πάσχοντες από θανατηφόρες νόσους, εφήβους ή άτομα τρίτης ηλικίας κ.λπ. αρχίζουν να μην νιώθουν μόνοι, αλλά και να βρίσκουν ένα σημείο αναφοράς και «χώρο» βοήθειας στο έργο τους.

γ) Ίδέες κυκλοφορούν, ζυμώσεις γίνονται, προβληματισμοί αναπτύσσονται. Η άποψη φερ' ειπείν ότι ο ιερέας ενός νοσοκομείου δεν έχει κύρια αποστολή του να δώσει «το τελευταίο εφόδιο» στον έτοιμο θάνατο, αλλά να προσφέρει τη δική του βοήθεια, ως μέλος του θεραπευτικού προσωπικού, ισότιμα με γιατρούς και νοσηλευτές και ακόμη, να αλληλεπιδράσει με αυτούς, δεν ακούγεται πλέον τόσο ως αίρεση, αλλά είναι βιωμένη εμπειρία από αρκετούς, που δημιουργεί νέα προβλήματα μα και ταυτόχρονα ανοίγει νέες δυνατότητες στο έργο τους.

δ) Γιατροί και νοσηλευτές διαφόρων ειδικοτήτων, άσχετοι ή αδιάφοροι με τους σκοπούς του Δικτύου, γνωρίζουν την προσπάθεια και όχι μόνο αλλάζουν στάση, αλλά κάποτε γίνονται και συνεργοί στο έργο του ή αναζητούν μέσω του Δικτύου τρόπους να εμπλουτίσουν τη δική τους δουλειά.

ε) Οι κληρικοί και λαϊκοί (γιατροί, νοσηλευτές, κοινωνικοί λειτουργοί κ.ά.) που εργάζονται στο χώρο της υγείας μαθαίνουν σιγά - σιγά να ανοίγονται ό ένας στον άλλο. Να μην φοβούνται την επαφή και το διάλογο με τον διαφορετικό από αυτούς. Άσκούνται στο να θέλουν να γνωρίσουν στον επαγγελματικό τους χώρο πώς λειτουργεί ένας συνάδελφος από άλλο ρόλο, διαφορετική άφτηρία και εκτός του πλαισίου του δικού τους συναφίου. Μαθαίνουν, έτσι, να μην απολυτοποιούν το ρόλο και την προσφορά τους, καθώς και να άσκούνται σε ισότιμη συνεργασία μεταξύ τους.

Πολλά μπορούν ακόμη να γίνουν. Ίδέες και προτάσεις, για το πώς μπορεί μελλοντικά να αξιοποιηθεί η εμπειρία των τριών συνεδριών και των όσων διαμεσολάβησαν, κατατέθηκαν από τους συνέδρους στις ομά-

δες εργασίας που λειτούργησαν για αυτό το σκοπό το απόγευμα της Παρασκευής 10 Ὀκτωβρίου 2014, και ήταν μία καινοτομία αυτού του συνεδρίου. Ἐλπίζουμε στο ἑπόμενο συνέδριο οἱ ομάδες εργασίας νὰ ἀυξηθοῦν. Ἔτσι, θὰ δοθεῖ ἡ εὐκαιρία στους συνέδρους, εἴτε σὲ μικρότερα σύνολα, εἴτε στὴν ὁλομέλεια, ὄχι μόνο νὰ ἀκοῦν εἰσηγήσεις, ἀλλὰ νὰ ἔχουν περισσότερο χρόνο γιὰ συζητήσεις καὶ ἀνταλλαγὴ προβληματισμοῦ καὶ ἐμπειριῶν μεταξύ τους.

Εἶναι ἐξαιρετικά σημαντικό τὸ γεγονός ὅτι τὸ Δίκτυο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν Ποιμαντικὴ Διακονία στὸ Χώρο τῆς Ὑγείας, προσπαθεῖ ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια νὰ δημιουργήσει εὐκαιρίες διαλόγου, νὰ ἀνοίξει πύργους ἐπικοινωνίας καὶ ἀλληλοὑποστήριξης ἀνάμεσα σὲ διαφοροὺς ἐπαγγελματίες (γιατροὺς, νοσηλευτές, κοινωνικοὺς λειτουργούς, λαϊκοὺς καὶ κληρικοὺς) ποὺ φροντίζουν τὰ τραύματα τῶν συνανθρώπων τους. Εἶναι ἐξαιρετικά σημαντικό, ὄχι μόνο γιὰτὶ δύσκολα οἱ Ἑλληνες καὶ πολὺ πῶς δύσκολα οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἐκκλησίας διαλεγόμεστε μεταξύ μας, πολλῶν δὲ μᾶλλον μὲ τοὺς «ἄλλους», τοὺς διαφορετικοὺς ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ κυρίως εἶναι ἐξαιρετικά σημαντικό τὸ ἔργο τοῦ Δικτύου, γιὰτὶ ὅλοι - γιατροὶ καὶ ἀσθενεῖς, ποιμένες καὶ ποιμενόμενοι - εἴμαστε τραυματισμένοι καὶ χρειαζόμεστε θεραπεία.

Γιῶργος Κίσσας

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2014: Βίλνιους, Λιθουανία

Μὲ ἰδιαίτερη ἐπιτυχία πραγματοποιήθηκε στὶς 15 καὶ 16 Ὀκτωβρίου τὸ 4ο Διεθνὲς Συνέδριο τοῦ Δικτύου γιὰ τὴν Οἰκουμενικὴ ἔκπαιδευση στὴν Κεντρικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη (NELCEE) σὲ συνεργασία μὲ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Πανεπιστήμιο Ἀνθρωπιστικῶν Σπουδῶν (Βίλνιους, Λιθουανία) καὶ τὸ Ἴν-

στιτούτο Issa. Τὸ γενικὸ θέμα τοῦ συνεδρίου ἦταν «Ἡ χριστιανικὴ θεολογία σὲ μία νέα προοπτικὴ: πρακτικὰ παραδείγματα, καινοτόμα πρότυπα καὶ σύγχρονες προκλήσεις τῆς οἰκουμενικῆς ἐκπαίδευσης καὶ θεολογίας στὴν Κεντρικὴ καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη». Ἡ περίπτωση τῆς ἔκδοσης τοῦ *Orthodox Handbook on Ecumenism*. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρώτης μέρας τοῦ συνεδρίου τὰ μέλη τοῦ Δικτύου παρουσίασαν τὸ καθένα, μὲ ἀφετηρία τὴ δική του συνάφεια, τὰ πρόσφατα ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του γύρω ἀπὸ τὴν οἰκουμενικὴ ἔκπαιδευση. Ἡ ἐναρκτήρια ὁμιλία δόθηκε ἀπὸ τὸν Καθ. Christo Lombaard (Πανεπιστήμιο τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς), ὁ ὁποῖος μίλησε μὲ θέμα «Ἡ θεολογικὴ ἔκπαιδευση στὴν Ἀφρικὴ: σύγχρονα ζητήματα ἢ ἀνύπαρκα ζητήματα γιὰ μία δια-συναφειακὴ σύγκριση». Ἡ Laima Geikina (Πανεπιστήμιο τῆς Ρίγα, Λετονία), μίλησε μὲ θέμα «Ἡ θέση τῆς πρακτικῆς στίς θεολογικὲς σπουδές. Οἰκουμενικὲς ὀψεις τοῦ θέματος», ἐνῶ ὁ Alexei Bodrov (St. Andrew's Orthodox Biblical Institute, Μόσχα, Ρωσία), μίλησε μὲ θέμα «Προβλήματα καὶ Προκλήσεις τῆς θεολογικῆς ἔκπαιδευσης στὴ Ρωσία». Ὁ Stefan Constantinescu (Institute for Ecumenical Studies, Πανεπιστήμιο τοῦ Fribourg, Ἑλβετία), ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ἐξελίξεις στὴν ὁμολογιακὴ, οἰκουμενικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἔκπαιδευση στὴν πρωτοβάθμια καὶ δευτεροβάθμια ἔκπαιδευση. Τὸ ἑλβετικὸ μοντέλο», ἐνῶ ὁ Stefan Tobler (Institute of Ecumenical Research, IERS, Σμπιού, Ρουμανία) μίλησε μὲ θέμα «Ὁ Οἰκουμενισμὸς χρειαζέται τὴν πνευματικότητα». Ὁ Peter Bala (Πανεπιστήμιο τοῦ Καρόλου τῆς Μεταρρυθμισμένης Ἐκκλησίας, Βουδαπέστη, Οὐγγαρία) ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Οἰκουμενικὲς

ὄψεις στὴν ἐξηγητική τῆς Καινῆς Διαθήκης» καὶ ὁ Stephen Garrett (Ἰνστιτούτο Issa, Βίλνιους, Λιθουανία) μίλησε μὲ θέμα «Ἀληθινὴ φιλία: Μαθαίνοντας ἀπὸ τὶς οἰκουμενικὲς συζητήσεις ἀνάμεσα στὸν Karl Barth καὶ τὸν Hans Urs von Balthasar». Τέλος, ἡ Olga Breskaya (Εὐρωπαϊκὸ Πανεπιστήμιο Ἀνθρωπιστικῶν Σπουδῶν, Βίλνιους, Λιθουανία) ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ὑπερβαίνοντας τὸ ἀδιέξοδο: Κοινωνιολογικὰ καὶ θεολογικὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων στὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη». Ἡ δευτέρα μέρα τοῦ συνεδρίου, μετὰ τὶς ὁμιλίες τῆς Natallia Vasilevich (Κέντρο Ecumena, Μίνσκ, Λευκορωσία) ποὺ ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ὁ δημόσιος λόγος τῆς θρησκευτικῆς ἐκπαίδευσης στὴ Λευκορωσία: ὁμολογιακός, οἰκουμενικός ἢ πατριωτικός;» καὶ τοῦ Oleg Bresky (Εὐρωπαϊκὸ Πανεπιστήμιο Ἀνθρωπιστικῶν Σπουδῶν, Βίλνιους, Λιθουανία) ποὺ παρουσίασε τὸ θέμα «Ἡ διδασκαλία γιὰ τὴ θετικὴ στάση τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στοῦ σύγχρονου κόσμου, σύμφωνα μὲ τὸ κανονικὸ δίκαιο τῆς Ρωσικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας», ἀφιερώθηκε στὴν παρουσίαση τῆς πρόσφατης ἔκδοσης τοῦ τόμου *Orthodox Handbook on Ecumenism. Resources for Theological Education* (Volos Academy Publications in cooperation with WCC Publications and Regnum Books International, Oxford, Volos, 2014). Μετὰ ἀπὸ μία σύντομη παρουσίαση τοῦ τόμου ἀπὸ τὸν συντονιστὴ τοῦ Δικτύου γιὰ τὴν Οἰκουμενικὴ Ἐκπαίδευση στὴν Κεντρικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη (NELCEE) καὶ ἐκ τῶν ἐπιμελητῶν τοῦ τόμου Νικόλαο Ἀσπροούλη (Ἀκαδημία Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου), ἀκολούθησε μία δημιουργικὴ συζήτηση γιὰ τὴ χρησιμότητα τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὡς μέσου γιὰ τὴν

πρόωθηση τῆς θεολογικῆς ἐκπαίδευσης στὴν Κεντρικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2014: Σέρρες

13ο Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρίας Βιβλικῶν Σπουδῶν / 13th International Scientific Conference of the Greek Society of Biblical Studies, Θέμα:

«Ὁ ποιὼν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα (Ἐβρ 1:7): Ἄγγελοι καὶ Πνεύματα στὴν Ἁγία Γραφή»

Μὲ τὴν εὐλογία τῆς ΑΘΠ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Σερρών καὶ Νιγρίτης κ. Θεολόγου πραγματοποιήθηκε τὸ 13ο Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρίας Βιβλικῶν Σπουδῶν στὶς Σέρρες, ἀπὸ 7 ἕως 9 Νοεμβρίου 2014. Τὸ θέμα τοῦ Συνεδρίου ἦταν «“Ὁ ποιὼν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα” (Ἐβρ 1:7): Ἄγγελοι καὶ Πνεύματα στὴν Ἁγία Γραφή». Τὸ Συνέδριο ἐντάχθηκε στὶς ἑορταστικὲς ἐκδηλώσεις γιὰ τοὺς πολιούχους τῆς πόλης τῶν Σερρών, τοὺς Παμμεγίστους Ταξιάρχους, «οὐρανίους ἐφόρους» τῆς πόλεως, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ Σύνεδροι ἔλαβαν μέρος καὶ στὶς ἑορταστικὲς λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις. Τὸ βᾶρος τῆς ὀργάνωσης καὶ διεξαγωγῆς τοῦ ἀνέλαβαν ὁ Σεβ. Μητρ. Σερρών κ. Θεολόγος, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας καὶ Κοσμήτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ κ. Μιλτιάδης Κωνσταντίνου, μὲ τὴν συμπαράσταση μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρίας Βιβλικῶν Σπουδῶν. Τὴ Γραμματειακὴ ὑποστήριξη τοῦ Συνεδρίου ἐπιφορτίστηκαν ὁ Αἰδ. Πρωτ. π. Ἰορδάνης Θεμελίδης, τὰ μέλη ΔΕΠ κ.κ. Χαράλαμπος Ἀτματζίδης, Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη, καὶ οἱ Νίκος Ρόσιος καὶ Παρασκευὴ Ἀράπογλου.

Υπενθυμίζεται ότι είναι η δεύτερη φορά που η Ίερά Μητρόπολη Σερρών και Νιγρίτης φιλοξενεί συνέδριο της Ελληνικής Έταιρείας Βιβλικών Σπουδών. Ήδη πριν από τέσσερα χρόνια στον ίδιο ακριβώς εκείνο χώρο είχε φιλοξενηθεί το 12ο Διεθνές Έπιστημονικό Συνέδριο με θέμα «Ο Θεολόγος και Ευαγγελιστής Ίωάννης: θέματα εισαγωγικά, φιλολογικά, έρμηνευτικά και θεολογικά του Ευαγγελίου του» (17-19 Σεπτεμβρίου 2010). Αυτή τη φορά το θέμα Συνεδρίου δέν άφορούσε ένα συγκεκριμένο βιβλίο της Καινής Διαθήκης, αλλά εστιάζεται στην ύπαρξη και λειτουργία των άγγελικών όντων στην Άγία Γραφή, στην έξωβιβλική γραμματεία και στην όρθόδοξη λατρεία, γεγονός που για πρώτη φορά διοργανώθηκε στην Ελλάδα ένα θεολογικό Συνέδριο με τέτοιο θέμα.

Οί εργασίες του Συνεδρίου, που πραγματοποιήθηκαν στή μεγάλη αίθουσα του ξενοδοχείου Elpida Resort τών Σερρών, ξεκίνησαν τήν πρώτη μέρα, Παρασκευή 7 Νοεμβρίου, με τήν τέλεση του Άγιασμού από τόν Σεβ. Σερρών κ. Θεολόγο, με τήν παρουσία ίκανού άριθμού Ίεραρχών, άπάντων τών Εισηγητών, Καθηγητών Πανεπιστημίου και Διδασκτόρων από Πανεπιστήμια τής Ελλάδας, τής Βουλγαρίας, τής Ρουμανίας και του Λιβάνου, και πλήθος συμμετεχόντων από τις Σέρρες και τις κοινές πόλεις. Ειδικότερα, είχαν προσκληθεί νά πάρουν μέρος στό Συνέδριο συνολικά 67 θεολόγοι, στους όποιους προσφέρθηκε πλήρης φιλοξενία από τήν Ίερά Μητρόπολη Σερρών και Νιγρίτης. Βέβαια, τό Συνέδριο παρακολούθησαν και μεταπτυχιακοί φοιτητές και ύποψήφιοι διδάκτορες Θεολογίας, σχολικοί Σύμβουλοι θεολόγων, θεολόγοι και Έκπαιδευτικοί διαφόρων ειδικοτήτων από τις Σέρρες και τούς γειτο-

νικούς νομούς, Άρχιερείς, ίερείς και μοναχοί.

Άρχικό εύλογητικό χαιρετισμό επί τήν έναρξη τών εργασιών του Συνεδρίου άπηύθυνε ό εκπρόσωπος του Παναγιωτάτου Οίκουμηνικού Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίου, Αίδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρ. π. Χρυσόστομος Νάσσης, Έπίκουρος Καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ. Άνέφερε μεταξύ άλλων άπόσπασμα από τόν λόγο «Είς τήν σύναξιν τών ουρανίων ταγμάτων» του όσιου Θεοδώρου του Στουδίτου: «Άγγελοι, ό πρώτος μέν πρό του κόσμου ύπερόκοσμος κόσμος... άγγελοι οί άμεσίτευτοι μεσίται προς Θεόν τών βροτών... άγγελοι τής άνω πόλεως τής έλευθέρας έλευθεροπολίται... άγγελοι, τό έμψυχον και νοερόν πύρ, ή λογική Θεού φλόξ· άγγελοι τά φαινα και ύπέμετρα και μετέωρα ύπερόρια και αιώνια όρη».

Τό μήνυμα του Μακ. Άρχιεπισκόπου Άθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ίερονύμου άνέγνωσε ό Σεβ. Μητροπολίτης Έδέσσης, Πέλλης και Άλμωπίας κ. Ίωήλ, ό όποιος είχε όρισθεί εκπρόσωπος τής Ίεράς Συνόδου στο Συνέδριο. Μεταξύ άλλων τόνισε τά έξής: «Οί Άγγελοι του Θεού, ως μακάρια πνεύματα και “παρεστάτες τῷ Θεῷ ἐν ὑψίστοις”, τιμῶνται ὅπως και οί Άγιοι παρὰ τής Έκκλησίας. Είναι λειτουργοί τών θείων βουλών υπό πολλές μορφές διακονιῶν και άποστέλλονται από τόν Θεό σε διάφορες ύπηρεσίες, διά τών όποιων εκφαινεται ή Θεία Πρόνοια. Φυλάσσουν τούς άνθρώπους, προστατεύουν τούς δικαίους, προασπίζουν τούς πιστούς, αναφέρουν τις προσευχές μας στον Θεό, αναγγέλλουν τις βουλές Του σε ειδικές περιστάσεις και λειτουργοῦν ως ψυχοπομποί κατά τήν στιγμή τής κοιμήσεως. Μακάριος όποιος άξιοῦται τής παρουσίας τους. Συνι-

στά τὸ μέτρο τῆς πορείας τοῦ καθενός μας, τὸ πόσο πραγματικά ἀγαποῦμε τὸν Θεὸ καὶ γινόμεθα πλήρως ἄξιοι τῆς Χάριτός Του. Στὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ ἐφανίστηκε “ἄγγελος ἀπ’ οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν”, κατὰ τὴν ἀγωνιώδη προσευχή Του στὸν κῆπο τῆς Γεθσημανῆς, σύμφωνα μὲ τὸ κατὰ Λουκᾶν (22:43)».

Ἐν συνέχειᾳ ἀκολούθησαν Χαιρετισμοὶ ἐπισήμων, ὅπως τῆς κ. Μαρίας Κόλλια-Τσαρουχᾶ, βουλευτοῦ Σεργῶν, τοῦ Ἀντιδημάρχου Σεργῶν καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας Βιβλικῶν Σπουδῶν καὶ Κοσμήτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ, Καθηγητῆ κ. Μ. Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρθηκε στὶς ἀσύλληπτα ραγδαῖες νέες ἀλλαγές τῆς κοινωνίας, στὴ μεταχριστιανικὴ ἐποχὴ πού βιώνουμε σήμερα τουλάχιστον στὴν Εὐρώπη, ὅσο ἀπ’ τὴν ἄλλη πλευρὰ στὶς δεισιδαιμονίες καὶ τὸν θρησκευτικὸ φονταμενταλισμό· γιὰ ὅλα αὐτὰ ἀπαιτεῖται νηφάλιος καὶ ἐπιστημονικὰ τεκμηριωμένος λόγος. Κατόπιν ἀκολούθησε ἡ Προσφώνηση τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σεργῶν καὶ Νιγρίτης κ. Θεολόγου, ὁ ὁποῖος τόνισε ὅτι βρισκόμαστε στὴν «ἀγγελοφορούρητον πόλιν» τῶν Σεργῶν, οἱ δὲ ἄγγελοι χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν πιστότητα καὶ σταθερότητά τους, συνιστοῦν ὑπέρολαμπρα νοητὰ δευτέρα φῶτα, λειτουργικὰ πνεύματα, προΐστανται λαῶν καὶ ἐθνῶν, καὶ εἶναι λειτουργικὲς ἀσώματες φύσεις. Δηλαδή μιλάμε γιὰ ἀσώματους, κι ὄχι γιὰ ἄνθρωπους ἀγγέλους. Τέλος, ὁ ἴδιος ὁ Σεβασμιώτατος κήρυξε τὴν ἐναρξὴ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου.

Στὴν ἐναρκτήρια Συνεδρία προήδρευσε ὁ Ὅμοτ. Καθηγητῆς τοῦ ΑΠΘ κ. Ἰωάννης Γαλάνης, καὶ πραγματοποιήθηκε ἡ κεντρικὴ εἰσήγηση τοῦ Συνεδρίου ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας Βι-

βλικῶν Σπουδῶν καὶ Κοσμήτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ, Καθηγητῆ κ. Μ. Κωνσταντίνου, μὲ θέμα «Βιβλικὴ ἀγγελολογία καὶ σύγχρονο κοσμοεἰδῶλο». Ἐπισημάνει τὴν οὐσιαστικὴ διαφορὰ τοῦ βιβλικοῦ κοσμοεἰδῶλου, ὅπως καὶ τῶν κοσμοεἰδῶλων ὄλων τῶν ἀρχαίων λαῶν, ἀπὸ τὸ σύγχρονο· δηλ. τὸ πρῶτο στηρίζεται ἀποκλειστικὰ στὴν ἄμεση ἀντίληψη τοῦ κόσμου μὲ τὶς ἀνθρώπινες αἰσθήσεις, ἐνῶ, ἀντίθετα, οἱ σύγχρονες θετικὲς ἐπιστῆμες δὲν συμπεριλαμβάνουν στὶς ἐπιστημονικὲς τους μεθόδους αὐτὴ τὴ δυνατότητα ἀντίληψης τοῦ κόσμου. Ὡστόσο, ἡ ὑπαρξὴ τῶν ἀγγέλων καὶ ὁ ρόλος τους μέσα στὸν κόσμο εἶναι ἀδιαμφισβήτητα καὶ ἔτσι ὁ ἀπόστολος Παῦλος μπορεῖ νὰ ἀναφέρεται, χωρὶς περαιτέρω ἐξηγήσεις, ὄχι μόνο στὰ ὁρατὰ ἀλλὰ καὶ στὰ «ἀόρατα, εἴτε θρόνοι εἴτε κυριότητες εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι» (Κολ 1:16). Ἐπίσης, ἔκανε λόγο γιὰ “θεμελιώδη” ἢ “στοιχειώδη σωματίδια”, τὸ “Μποζόνιο Χίγκς”, τὴ σχέση μάζας καὶ ἐνέργειας, ὅπως καὶ γιὰ τὴν ἀφήγηση τοῦ Γεν 18:1-8 καὶ ἄλλες βιβλικὲς ἀναφορές, γιὰ νὰ καταλήξει στὸ ὅτι ἡ ἐπιστῆμη τῆς Φυσικῆς προσφέρει σήμερα τὴ δυνατότητα νὰ ἀντιληφθεῖ κανεὶς ὑπαρξὴ ὕλης χωρὶς μᾶζα. Ἔτσι, ὅλος ὁ κόσμος πού ὑπάρχει δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ αὐτὸς πού ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ δεῖ ἢ νὰ ἀντιληφθεῖ, καθὼς ὑπάρχουν καὶ ἄλλες μορφές ὕλης, ἀόρατης στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῆς Φυσικῆς ἐπιστῆμης, ἡ ὁποία, παρὰ τὶς τεράστιες προόδους πού ἔχει κάνει, ἐξακολουθεῖ νὰ ἀγνοεῖ τὸ 96% τοῦ κόσμου.

Κατὰ τὴ 2ῃ Συνεδρία προήδρευσε ἡ κα Ἄννα Κόλτσιου-Νικήτα, Καθηγήτρια τοῦ ΑΠΘ, καὶ παρουσιάστηκαν τρεῖς εἰσηγήσεις. Πρῶτος ὁ Ὅμοτιμος Καθηγητῆς τοῦ ΑΠΘ κ. Δημήτριος Καϊμάκης εἰσηγήθηκε

τὸ θέμα «Ἀγγελολογία καὶ δαιμονολογία στὴν Παλαιὰ Διαθήκη». Τόνισε ὅτι οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ δαίμονες εἶναι γνωστοὶ ἤδη ἀπὸ τὴν ΠΔ, ἀλλὰ ἡ ἀναφορὰ σ' αὐτοὺς δὲν εἶναι τόσο λεπτομερής, ἔτσι ὥστε ἡ διαφοροποίηση μεταξὺ τους νὰ εἶναι σαφής. Ἡ εἰκόνα ποὺ σχηματίζουμε γιὰ τοὺς ἀγγέλους εἶναι μιᾶς οὐράνιας ἀκολουθίας τοῦ Γιαχβέ, ποὺ δοξάζει καὶ μεταφέρει τὸ θέλημά του στοὺς ἀνθρώπους. Αὐτοὶ εἶναι πνευματικὰ ὄντα: ἡ πνευματικὴ τους ὑπόσταση ὑποδηλώνεται ἀπὸ τὸν χαρακτηρισμὸ τους ὡς «υἱῶν τοῦ Θεοῦ» καὶ πράττουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, εἴτε αὐτὸ φέρνει εὐλογία, εἴτε καταστροφή ἢ καὶ τιμωρία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, στὴν ΠΔ συναντοῦμε ἀναφορὰς καὶ σὲ δαιμονικὲς ὀντότητες. Γνωστὴ εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Ἄζαζέλ, ἐνῶ ἀναφορὰς ἔχουμε καὶ στὴ Λιλίθ, στὰ Σεϊρὶμ καὶ στὰ Σεντίμ. Τὸ ὄνομα τοῦ Σατανᾶ ἀναφέρεται σὲ τρεῖς ἐνότητες στὴν ΠΔ, ποὺ ὅλες τους βρῖσκονται σὲ μεταιχμαλωσιακὰ κείμενα. Εἶναι προφανές ὅτι στὴν ΠΔ δὲν ὑπάρχει μία πλήρως διαμορφωμένη ἀντίληψη σχετικὰ μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς δαίμονες, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴν Ἀποκαλυπτικὴ Γραμματεία ὅπου ἡ γνώση ποὺ ἀντλοῦμε γιὰ τὶς ὀντότητες αὐτὲς εἶναι πληρέστερη.

Στὴ συνέχεια ἡ κα Κυριακούλα Παπαδημητρίου, Ἀναπληρώτρια Καθηγήτρια τοῦ ΑΠΘ, ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Οἱ γλώσσες τῶν ἀγγέλων κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο» (Α΄ Κορ 13:1). Ἐπιχείρησε νὰ ἀναλύσει ἐριμηνευτικὰ τὴν ἀναφορὰ τοῦ ἁπ. Παύλου στὶς «γλώσσες τῶν ἀγγέλων», ὅπως διατυπώνεται στὸ Α΄ Κορ 13:1 σὲ ἀντιπαραβολὴ μὲ τὴν ἀγάπη. Παρουσίασε μία γενικὴ ἐπισκόπηση τῶν κύριων ἰουδαϊκῶν καὶ χριστιανικῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὶς γλώσσες τῶν ἀγγέλων μέχρι τὴν ὕστερη ἀρχαιότητα καὶ

μνημόνευσε τὶς ἀρχαιότερες ἐξω-καινοδιαθηκικὲς χριστιανικὲς μαρτυρίες γιὰ τὸ θέμα. Παράλληλα, ἐξέτασε τὰ ἱστορικο-κοινωνικὰ καὶ θρησκευτικὰ δεδομένα τῆς σύγχρονης μὲ τὸν Παῦλο κατάστασης ζωῆς στὴν Κόρινθο, ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ θέμα. Μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν κύριων ἀρχῶν τῆς σημασιολογικῆς καὶ πραγματολογικῆς ἀνάλυσης διερεῖνησε τὴ σημασία τοῦ παύλειου χωρίου καὶ τὸ νόημα τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου μέσα στὴν εὐρύτερη συνάφεια. Τὸ ἐπιδιωκόμενο ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ κατανόηση τοῦ καινούργιου μηνύματος ποὺ φέρει ὁ Παῦλος, χρησιμοποιώντας δημιουργικὰ τὴ γλῶσσα καὶ τὰ νοητικὰ σχήματα τῆς ἐποχῆς του, γιὰ τὴν ὑπερβαίνουσα κάθε γνωστὴ κοσμικὴ καὶ θρησκευτικὴ πραγματικότητα ἔννοια τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, ποὺ κηρύττει.

Ἡ ἐπόμενη εἰσήγηση μὲ θέμα «Kohanim ὡς Kohanim: Ἀγγελικὸ ἱερατεῖο καὶ τὸ θέμα τῆς πώσης στὰ Ἦσ 14, Ἰεζ 28, στὰ Α΄ καὶ Β΄ Ἐνώχ καὶ σὲ Χειρόγραφα τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης», λόγῳ ἀπουσίας τοῦ κ. Κωνσταντίνου Ζάρα, Ἐπίκουρου Καθηγητῆ τοῦ ΕΚΠΑ, διαβάστηκε ἀπὸ τὸν κ. Χ. Ἀτματζίδη. Διεφάνη ὅτι τόσο σὲ Βιβλικὰ ἐδάφια, ὅσο καὶ (πιὸ πολὺ) σὲ ἀποκαλυπτικὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ στὰ Χειρόγραφα τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, παρατηρεῖται ἡ σύνδεση τῶν ἀγγέλων-λειτουργῶν τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ ἄστρα. Συχνά, τὸ ἀγγελικὸ ἱερατεῖο ποὺ περιβάλλει τὸν Θεὸ στὸν οὐράνιο ναὸ/ἀνάκτορό του παρομοιάζει μὲ τὶς συστάδες ἄστρων (τοὺς ἀστερισμοὺς) καὶ πιθανότατα μὲ τοὺς πλανῆτες ποὺ δορυφοροῦν τὸν ἥλιο στὸ ἡλιακὸ μας σύστημα. Εἶναι ἡ προοπτικὴ καὶ ἡ κατάκτηση τῆς ἀγγελοποίησης / ἀστροποίησης τοῦ δικαίου καὶ σοφοῦ ποὺ γεννᾶ πολλὰ ἀπὸ τὶς ἀφηγήσεις σὲ ἀποκαλυπτικὰ καὶ μυστικὰ κείμενα. Ἐξε-

τάστηκαν τὰ Ἦσ 14 καὶ Ἰεζ 28 καὶ συνδέθηκαν μὲ ἄλλες ἀνάλογές του ἀρχαίου κόσμου. Ἔγιναν συνδέσεις μὲ σχετικές ἀφορμές στὰ Ἐνωχικά καὶ τὰ κείμενα τῶν Χειρογράφων τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης καὶ τέλος, ἐπιχειρήθηκε νὰ δοθεῖ ἐξήγηση τῆς πιθανῆς προέλευσης τοῦ θέματος τῆς πώσης τῶν ἀγγέλων καὶ τὴν προβολή του σὲ συγκεκριμένα ἱστορικά γεγονότα τῆς ἐποχῆς.

Στὴν ἐπόμενη 3ῃ Συνεδρία προήδρευσε ὁ π. Ἰωάννης Σκιαδαρῆσης, Ἀναπληρωτῆς Καθηγητῆς τοῦ ΑΠΘ. Πρῶτος ὁ κ. Ἰωάννης Καραβιδόπουλος, Ὁμότιμος Καθηγητῆς τοῦ ΑΠΘ, εἰσηγήθηκε τὸ θέμα «Ἡ “θρησκεία τῶν ἀγγέλων” τῶν Κολοσσῶν καὶ ἡ χριστολογία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου». Ἐπεσήμανε ὅτι κεντρικὸ σημεῖο τῆς αἰρετικῆς φιλοσοφίας ποὺ ἀντιμετωπίζεται στὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολὴ ἀποτελεῖ ἡ «θρησκεία τῶν ἀγγέλων». Τὰ ἐπιμέρους θέματα ποὺ συνδέονται μὲ τὴ θρησκεία τῶν ἀγγέλων, καὶ ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὰ 4 μέρη τῆς εἰσηγήσεως, εἶναι: 1. Ἡ γενικὴ τῶν ἀγγέλων στὴ φράση «θρησκεία τῶν ἀγγέλων» εἶναι ἀντικειμενικὴ ἢ ὑποκειμενικὴ; Ὑποστήριξε ὅτι εἶναι ἀντικειμενικὴ. 2. Σχετίζεται ἡ θρησκεία αὐτῆ, ἡ θρησκεία τῶν ἀγγέλων, μὲ τὰ «στοιχεῖα τοῦ κόσμου»; Καὶ τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτά; 3. Τὸ θέμα κριτικῆς τοῦ κειμένου, ἐὰν μετὰ τὸ «ἅ» ἀκολουθεῖ ἡ ἄρνηση «μὴ» ἢ «οὐ»; τῆς πλειοψηφίας τῶν χειρογράφων («ἅ μὴ ἐώρακεν») ἢ δὲν ἀκολουθεῖ ἡ ἄρνηση τῶν χειρογράφων, στίς ὁποῖες στηρίζονται οἱ κριτικὲς ἐκδόσεις τῆς Κ.Δ. («ἅ ἐώρακεν»). Κι ἐδῶ ὑποστήριξε τὴν α' ἀποψη. Καὶ 4. Ποιὰ εἶναι ἡ Χριστολογικὴ ἀπάντηση τοῦ Παύλου; Ἀνέπτυξε τὴ Χριστολογία τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς εἶναι Κύριος πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξου-

σίας. Καὶ τὰ τέσσερα αὐτὰ ἐπιμέρους θέματα εἶναι ἀκανθώδη καὶ πολὺπλευρα.

Στὴ συνέχεια ἡ κ. Ἀλεξάνδρα Παλάντζα, Λέκτορας τοῦ ΕΚΠΑ, ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Οἱ περὶ ἀγγέλων διηγήσεις στὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως». Ἡ εἰσηγήτρια ἐστίασε ἀρχικῶς στὰ τρία πρῶτα κεφάλαια τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως, ἰδιαίτερα στοὺς στίχους Γεν 1:14-15· 2:1· 3:24 καὶ παρακολούθησε τὴν ἀνάπτυξη τῆς παλαιοδιαθηκικῆς πίστεως περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ λειτουργήματος τῶν ἀγγέλων. Ἐξετάστηκε ἐπίσης ἡ χρῆση τοῦ ὄρου «Ἄγγελος τοῦ Κυρίου», ποὺ ἀπαντᾷ στίς πατριαρχικὲς διηγήσεις καὶ δηλώνει τὴν ἴδια τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ χωρίο Ἔξ 33:20 δὲν ἐπιτρέπει στοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀντικρίσουν τὸ πρόσωπό του, ἀλλὰ μὲ τὴ μορφή τοῦ ἀγγέλου του κάνει αἰσθητὴ τὴν παρουσία του ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς φανερῶνει τὸ θέλημά του. Στίς διηγήσεις αὐτὲς ὁ Θεὸς παρουσιάζεται ὑπὸ τὴ μορφή ἀγγέλου στὰ ὄράματά τους: Γεν 16:7 κ.ἐξ. 22:11· 15 ἢ στὰ ἐνύπνια τους: Γεν 12:7· 18:1 ἐξ. 26:24-25· 28:12· 37:5-11. Μέσφ αὐτῶν τοὺς ὑπόσχεται γῆ, ἕναν κληρονόμο, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἐνδοξοὺς ἀπογόνους. Τὶς ἐπαγγελίες αὐτὲς ἐπικυρώνει ἀρχικῶς μὲ τὴ διαθήκη ποὺ συνάπτει μὲ τὸν Ἀβραάμ καὶ ἀνανεώνει μὲ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ. Ὁ Θεὸς ὡς μοναδικὸς δημιουργὸς τοῦ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ κόσμου καθίσταται ὁ προσωπικὸς Θεὸς τῶν Πατριαρχῶν τοῦ Ἰσραὴλ, διὰ τῶν ὁποίων θὰ εὐλογηθοῦν ὅλες οἱ φυλὲς τῆς γῆς (Γεν 12:3) καὶ θὰ ὑπηρετηθεῖ τὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας.

Τελευταία εἰσηγήση γιὰ τὴν πρώτη ἡμέρα ἦταν τοῦ κ. Σωτήριου Δεσπότη, Ἀναπληρωτῆ Καθηγητῆ τοῦ ΕΚΠΑ, μὲ θέμα «Μία ἐρμηνευτικὴ ἀπόπειρα τοῦ “ὄφθη

ἀγγέλους” (Α΄ Τιμ 3:16)». Ὅπως ὁ ἴδιος ὑποστήριξε, στὸν πυρῆνα τῆς ἐπιστολῆς Α΄ πρὸς Τιμόθεον δεσπόζει ἡ ὑμνητικὴ ὁμολογία «Ὁς ἐφανερώθη ἐν σαρκί ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι». Ὁ ὄρος «ἄγγελος» ἔχει ἐρμηνευθεῖ καὶ μὲ τὴν κλασικὴ ἔννοια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἀγγελιαφόρου-ἀποστόλου. Προέβη σὲ ἐρμηνεία τοῦ ὄρου καὶ στὸ πλαίσιο τοῦ συντάγματος «ῶφθη + δοτική», ἀλλὰ καὶ συγχρονικὰ στὸ πλαίσιο ὁλόκληρης τῆς Ἐπιστολῆς καὶ τοῦ σώματος τῶν Ποιμαντικῶν. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ἐξετάστηκε καὶ ἡ λειτουργία τῶν ἀγγέλων στὴ συγκεκριμένη τριλογία.

Ἐξ σημειωθεῖ, βέβαια, ὅτι στὸ τέλος κάθε Συνεδρίας διεξαγόταν συζήτηση μὲ τὴν ὑποβολὴ ἐρωτημάτων ἀπὸ τοὺς συνέδρους καὶ συγκεντρωτικῶν ἀπαντήσεων ἀπὸ τοὺς εισηγητές. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας μέρας ἄπαντες οἱ σύεδροι μετέβησαν καὶ συμμετεῖχαν στὸν πανηγυρικὸ ἀρχιερατικὸ Ἑσπερινὸ στὸν πανηγυρίζοντα Ἱερὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Σερρών, ὅπου ἔγινε καὶ ἡ ὑποδοχὴ τῆς ἱερῆς καὶ θαυματουργοῦ εἰκόνας τῆς Παναγίας Μαλεβῆς, προερχόμενη ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἀρκαδίας.

Ἡ δευτέρα ἡμέρα τοῦ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, Σάββατο 8 Νοεμβρίου, ξεκίνησε μὲ τὴ λατρευτικὴ συμμετοχὴ τῶν συνέδρων στὴν πανηγυρικὴ Θεία Λειτουργία στὸν Ἱ. Ναὸ Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν, προεξάρχοντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Μαντινείας καὶ Κυνουρίας κ. Ἀλεξάνδρου. Κατόπιν συνεχίστηκε τὸ Συνέδριο, μὲ τὴν 4η Συνεδρία, προεδρευόμενος τοῦ κ. Ἀθανάσιου Παπαρνάκη, Ἀναπληρωτῆ Καθηγητῆ τοῦ ΑΠΘ. Ἀρχικὸς εισηγητὴς ἦταν ὁ κ. Χρῆστος Οἰκονόμου, Καθηγητῆς τοῦ ΑΠΘ, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Τὸ βιβλικὸ ὑπόβαθρο τῶν ἀγγέλων

κατὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο τὸν Ἑγκλειστο». Πρόκειται γιὰ ἕναν πολυγραφότατο Ἅγιο (1134-1220 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος συνέγραψε γύρω στὶς 4.500 χειρόγραφες σελίδες. Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἑγκλειστος, γνώριζε ἀπὸ μνήμης ὁλόκληρη τὴ Γραφή καὶ ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὸ θέμα τῶν ἀγγέλων. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐρμηνευτικὰ καὶ λοιπὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου, κατὰ τὴν πρόσφατη κριτικὴ ἔκδοση τῶν πέντε τόμων τῶν συγγραμμάτων του, βραβευθεῖσα ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (Δεκέμβριος 2012), οἱ ἀναφορὲς του στοὺς ἀγγέλους ἔχουν βιβλικὸ ὑπόβαθρο, στηρίζονται δηλ. τόσο στὴν Παλαιὰ ὅσο καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη. Ἡ κατασκευὴ καὶ τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων, ἀναφέρονται στὸ ἔργο τοῦ Ἑγκλειστοῦ «Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν», ὅπως καὶ ἡ γλῶσσα τῶν ἀγγέλων ποὺ παραπέμπει στὴν Α΄ Κορ 13:1-8. Ἀκολούθως παρουσιάστηκε ὁ ρόλος τῶν ἀγγέλων στὴ Θεία Οἰκονομία καὶ ὁ πρωταγωνιστικὸς τους ρόλος στὴ σύναξη τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ἐσχολογία τῶν Συνοπτικῶν καὶ τοῦ Παύλου. Ἐπίσης τονίζει ὁ Ἑγκλειστος τὴν παρουσία τῶν ἀγγέλων στὴ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν πειρασμῶν τοῦ Κυρίου στὴν ἔρημο. Οἱ ἄγγελοι, κατὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο, συμμετέχουν στὴν οὐράνια δοξολογία τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τοὺς Ψαλμοὺς καὶ τὴν Ἀποκάλυψη, καθὼς ἐπίσης κατὰ τὴ Δευτέρα Παρουσία γύρω ἀπὸ τὸν θρόνο τοῦ Κριτῆ, θὰ ἐτοιμάσουν τὰ ἀγγελικὰ τάγματα τὴν κρίση τῶν ἀνθρώπων. Τέλος, στὸ «Πεντηκοντακέφαλό» του ὁ Ἅγιος ἀναφέρεται στὴ δημιουργία τῶν ἀγγέλων καὶ στὴν πτώση τῶν δαιμόνων, ἐνῶ κάνει σύγκριση τῶν μοναχῶν μὲ τοὺς ἀγγέλους. Στὶς Κατηχήσεις κάνει λόγο γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἀγγέλων στὴν ἀνάσταση

του Χριστού και στην Ανάληψή του στους ούρανοους.

Το θέμα «Οί ἄγγελοι στην Ἀποκάλυψη του Ἰωάννη» εισηγήθηκε ὁ Αἰδ. Πρωτ. π. Ἰωάννης Σκιαδαρέσης, Ἀναπληρωτῆς Καθηγητῆς τοῦ ΑΠΘ. Ἐξαοχῆς ἐπισημάνει ὅτι ἡ Ἀποκάλυψη εἶναι τὸ κατεξοχὴν βιβλίον τῆς Γραφῆς ὅπου ἡ παρουσία τῶν ἀγγέλων εἶναι πληθωρική. Ὁ πολὺς λόγος γιὰ ἀγγέλους, συνήθως στην Ἀποκαλυπτικὴ καὶ Κοιμῶνεια Φιλολογία (καὶ ὄχι μόνο), ὀφείλει νὰ κατανοηθεῖ ἄλλοτε ὡς αὐστηρὴ κριτικὴ τοῦ Ἰωάννη ἐναντίον μιᾶς ὑπερεκτίμησης τῶν ἀγγέλων ἐκ μέρους κοινότητων τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κυρίως κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ πρώιμου Γνωστικισμοῦ, καὶ ἄλλοτε ὡς ἔκφραση τῆς παραδοσιακῆς, λίγο πολὺ, βιβλικῆς διδασκαλίας περὶ ἀγγελικῶν πνευμάτων. Σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ ἔργου, κυρίως ἀπὸ διάθεση πολεμικῆς κατὰ τῶν Γνωστικῶν καὶ ἄλλων ἀποκλίσεων, ἡ διακονία τους ποικίλλει: ὡς μεσῖτες τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐρμηνευτὲς καὶ ξεναγοὶ τοῦ ἀποροῦντος Ἰωάννη, ὡς ὕμνωδοὶ καὶ προσκυνητὲς τοῦ Θεοῦ-μέτοχοι τῆς ἀένανης λειτουργικῆς πράξης τοῦ οὐρανοῦ καὶ κυρίως ὡς ἐκτελεστὲς τοῦ ἐσχατολογικοῦ θείου προγράμματος κ.λπ. Κύριος πάντως στόχος τοῦ Ἰωάννη μὲ τὴν πλουσιότατη ἀγγελολογία στὸ ἔργο του εἶναι νὰ δείξει ὅτι ὅ,τι λαμβάνει ἢ θὰ λάβει ἐν Χριστῷ χώρα στὴν ἀνθρωπότητα εἶναι καὶ ἀπαίτηση τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ συμβολὴ τους στὴν ὄντως ὑψηλὴ Χριστολογία τῆς Ἀποκάλυψης εἶναι μεγάλη.

Ἀκολούθησε ἡ 5ῃ Συνεδρία μὲ Πρόεδρο τὴν κ. Αἰκατερίνη Τσαλαμπουνη, Ἐπίκουρη Καθηγήτρια τοῦ ΑΠΘ, καὶ μὲ τρεῖς εισηγητὲς. Ἀρχικά, ἡ κα Ζωὴ Τερλιμπάκου, Διδάκτωρ Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ, ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ἀγγελοφάνειες καὶ Λα-

τρεία στὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιο». Καθὼς ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς γράφει μὲ ἓναν ἰδιαίτερο φιλολογικὸ τρόπο τὸ εὐαγγέλιό του, σχεδιάζει τὶς διηγήσεις ἀνάλογα μὲ τὸ θεολογικὸ ἐνδιαφέρον τους. Τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τοὺς ἀγγέλους εἶναι προφανές, μιᾶς καὶ ἀρχίζει τὸ εὐαγγέλιό του μὲ μία σειρὰ ἐμφανίσεών τους. Ἀρχίζει μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ (Λκ 1:11.26), στὴν ἴδια συνάφεια ὑπάρχει ἡ ἀναγγελία τῆς Γέννησης τοῦ ἀγγέλου στους βοσκούς καὶ ἡ δοξολογία τῶν ἀγγέλων στὴ Βηθλεὲμ (2:9-13). Ἐπίσης στὰ γεγονότα τοῦ τέλους τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ ἀναφέρει τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀγγέλου στὸν Ἰησοῦ (22:43) ποὺ προσεύχεται πρὶν τὴ σταύρωση, τὴν ἐμφάνιση τῶν ἀγγέλων στὶς γυναῖκες στὸν τάφο τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τὴν Ἀνάσταση (24:4) καὶ τὴν ἀνθρωπομορφικὴ ἀγγελοφάνεια τοῦ Ἰησοῦ στους Ἐμμαοὺς (24:28). Οἱ ἐμφανίσεις αὐτὲς στὴν καταγραφή τους συνοδεύονται ἀπὸ ἓνα ἔντονα λατρευτικὸ λεξιλόγιο, ὅπως ναός, θυσιαστήριο, εὐλογημένη, δοξολογία κ.λπ. Διαπιστώνεται ὅτι οἱ ἀγγελοφάνειες στὴν ΠΔ καὶ τὴν ΚΔ δείχνουν ὅτι οἱ ἄγγελοι μεταφέρουν τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον, ἀλλὰ σὲ κάποιες περιπτώσεις εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς στὸν κόσμον. Τέλος, παρατήρησε ὅτι ὁ Λουκᾶς ἐπιχειρεῖ στὸ εὐαγγέλιό του νὰ δώσει στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ μία νέα κατεύθυνση, ἀποφορτισμένη ἀπὸ τὸ ἔντονο ἰουδαϊκὸ περιβάλλον καὶ τὴ λατρεία τοῦ Ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ νὰ πληροφορήσει τοὺς ἀναγνώστες του γιὰ μία νέα προσέγγιση τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἔχει ὡς κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν ἀποδοχὴ τῆς πίστεως τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐνανθρώπισης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀκολούθησε ἡ εἰσηγήση τοῦ κ. Στέφανου Μιχαλιοῦ, Λέκτορα στὸ Ἑλληνικὸ Βι-

βλικό Κολλέγιο, με θέμα «Ἀγγελικὲς δυνάμεις καὶ ἀπολύτρωση τῶν ἐθνῶν». Τόνισε ὅτι στὴν ΚΔ συναντᾶμε τὴν ἰδέα τῆς ἥττας τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων ὡς τὴν καθοριστικὴν πράξιν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξάπλωση τοῦ Εὐαγγελίου στὰ ἔθνη. Στὸ βασικὸ ἐρώτημα γιὰ τὸ ποῖα εἶναι ἡ σχέση μεταξὺ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων καὶ τὰ ἔθνη, ὁ εισηγητὴς εἶπε ὅτι οἱ ἄγγελοι ἀναφέρονται στὴν ΚΔ μεταξὺ ἄλλων καὶ μὲ τοὺς ὄρους «ἀρχές», «ἐξουσίες», «ἀρχων», «θεοί» (λ.χ. Μτ 9:34· Ἰω 12:31· 16:11· Α΄ Κορ 8:5· Β΄ Κορ 2:6·8· Ἐφ 2:2· 3:10· 6:12· Κολ 2:15), γεγονός πού ἀποδίδει σὲ αὐτοὺς κάποια μορφή (πολιτικῆς) ἐξουσίας ἢ διακυβέρνησης. Σύμφωνα μὲ τὴν εὐρύτερη Ἰουδαϊκὴ παράδοση, ὁ ρόλος τῶν ἀγγέλων σχετίζεται μὲ τὴ διακυβέρνηση τῶν ἐθνῶν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἔστησε τὰ ὄρια τῶν ἐθνῶν «κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ» (Δευτ 32:8· βλ. ἐπίσης Δαν 10:13.20· Σειρ 17:17· Πρμ 17:26 καὶ 1QM 10:12-16). Ἐξέτασε τὴν ἰουδαϊκὴ καὶ πρωτοχριστιανικὴ μαρτυρία γιὰ τὸν ρόλο τῶν ἀγγέλων στὴν διακυβέρνηση τῶν ἐθνῶν, καὶ τέλος ἐπιχείρησε νὰ ἀντλήσει συμπεράσματα γιὰ τὴ σημαντικότητα τῆς ἥττας τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων στὴν ἐξάπλωση τοῦ Εὐαγγελίου στὰ ἔθνη.

Ἐπόμενη ἦταν ἡ εἰσήγηση τῆς κ. Ἑλένης Σουμάνη, Διδάκτορος Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ, ἡ ὁποία ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ἡ ἀγγελικὴ λειτουργία τοῦ Κουμράν». Ἀνέφερε ὅτι ἡ «Ἀγγελικὴ Λειτουργία» ἢ οἱ «Ἵμνοι γιὰ τὴ θυσία τοῦ Σαββάτου» εἶναι ἓνα κείμενο τῆς κοινότητος τοῦ Κουμράν πού γράφτηκε γιὰ λειτουργικὴ χρήση. Πρόκειται γιὰ δεκατρεῖς Ἵμνους, καθέναν ἀπὸ τοὺς ὁποίους ψαλλόταν στὴν προσφορὰ ὀλοκαυτωμάτων πού γινόταν κάθε Σάββατο γιὰ τὸ πρῶτο τέταρτο τοῦ ἔτους. Τὰ ἀποσπάσματα πού βρέθηκαν χρονολογοῦνται

ἀπὸ τὸ 75 π.Χ. ἕως τὸ 50 μ.Χ. Ἡ Ἀγγελικὴ Λειτουργία παρουσιάζει ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ περιγράφει τὴ λατρεία τοῦ Σαββάτου πού γίνεται ἀπὸ τὸ ἀγγελικὸ ἱερατεῖο στὸν οὐράνιο ναό. Ἡ παράσταση τῶν ἀγγέλων ὡς ἱερέων δὲν ἀπαντᾶ στὴν Π.Δ., ἀλλὰ ἀναπτύσσεται κατὰ τὴ μεσοδιαθηκικὴ περιόδο. Οἱ Ἵμνοι διακηρύσσουν τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς ἀγγελικῆς ἱεροσύνης καὶ καθορίζουν τὴν ἱεραρχία καὶ τὰ καθήκοντά της. Ἀναφέρουν τὸν αἶνο πού ἀναπέμπουν τὰ ἀγγελικὰ ὄντα στὸν Θεὸ καὶ περιγράφουν τὴ δομὴ τοῦ οὐράνιου ναοῦ. Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ στοιχεῖα καὶ οἱ χαραγμένες παραστάσεις συνιστοῦν ξεχωριστὴ ἀγγελικὴ τάξη πού μετέχει στὴ δοξολογία τοῦ Θεοῦ. Στὸ ἄδυτο τοῦ ναοῦ ὑπάρχουν ἄρματα τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ πού μεταφέρουν τὴ θεϊκὴ δόξα. Τὰ Ἰεζ. κεφ. 1 καὶ 10 ἀποτέλεσαν τὴ βάση στὴ διαμόρφωση τῆς Ἀγγελικῆς Λειτουργίας. Κοινὰ στοιχεῖα ἐντοπίζονται καὶ μὲ τὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη, κυρίως μὲ τὰ κεφ. 4-5 πού περιγράφουν τὴν οὐράνια λειτουργία, γεγονός πού ὑποδηλώνει ὅτι τὰ δύο ἔργα χρησιμοποίησαν κοινὲς παραδόσεις.

Τὸ ἀπόγευμα ξεκίνησε μὲ τὴν 6η Συνεδρία, προεδρευόντος τοῦ κ. Πέτρου Βασιλειάδη, Ὁμότιμου Καθηγητῆ τοῦ ΑΠΘ. Πρῶτος εισηγητὴς ἦταν ὁ κ. Daniel Mihoc, Λέκτορας ἀπὸ τὴ Ρουμανία, ὁ ὁποῖος παρουσίασε στὴν ἀγγλικὴ τὸ θέμα «“The Mighty Angel with a Little Book” (Rev 10)», [“Ὁ ἰσχυρὸς ἄγγελος καὶ τὸ βιβλιδάριον (Ἀπ 10)"]. Μὲ τὴν εἰσήγησή του προσπάθησε νὰ προσφέρει ἓνα νέο σχολιασμὸ καὶ μία θεολογικὴ ἀξιολόγηση τῆς ὄρασης τοῦ Ἰωάννη στὸ κεφ. 10 τῆς Ἀποκάλυψης, ἐντὸς τοῦ πλαισίου ὅλου τοῦ Βιβλίου. Τὸν ἀπασχόλησαν καὶ ἔδωσε ἀπαντήσεις σὲ ἐρωτήματα ὅπως: Πῶς οἱ διερχομενοὶ (πα-

λαιοὶ καὶ νέοι) κατενόησαν τὸ ὄραμα ποῦ περιγράφεται στὸ Ἐποκ. 10; Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ «ἄλλος ἰσχυρὸς ἄγγελος καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ»; Ποιὰ περιγραφή τοῦ προτείνεται ἀπὸ τὸν ὄραματιστή; Ποιὸς εἶναι οἱ ἐνέργειές του καὶ τί σημαίνουν τὰ λόγια του μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Βιβλίου τῆς Ἀποκάλυψης; Τέλος, μὲ ποιὸ τρόπο τὸ κείμενο στὸ κεφ. 10 τῆς Ἀποκάλυψης μιλάει σὲ μᾶς σήμερα;

Στὴ συνέχεια ἡ κ. Anna Marinova, Ἐπίκουρη Καθηγήτρια ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, ἀνέπτυξε στὴ γερμανικὴ τὸ θέμα «Der Engel Jahve und der Hohepriester Jeschua»: Deutung vom Dritten Kapitel des Sacharjabuches», [Ἐπίκουρος ἄγγελος Κυρίου καὶ Ἰησοῦς ὁ ἀρχιερέας: Ἐρμηνεία τοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ προφήτη Ζαχαρία]. Τὸ κεφ. 3 τοῦ Ζαχαρία εἶναι τὸ μόνο μέρος στὴν ΠΔ, ὅπου ὁ ἄγγελος Γιαχβὲ καὶ ὁ σατανᾶς ἐμφανίζονται ἀμοιβαῖα (στ. 1) καὶ ἀμφοτέρωθεν παρουσιάζονται ἐπίσης σὲ σχέση μὲ τὸν ἀρχιερέα Ἰησοῦ, σύγχρονο τοῦ προφήτη Ζαχαρία. Ἄν διαβάσει κανεὶς τὸ κείμενο αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου, μπορεῖ νὰ βρεῖ στὸν στίχο 8 τοῦ κεφαλαίου μία προφητικὴ λέξη, τὴν ὁποία διακηρύσσει ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου στὸν Ἰησοῦ. Αὐτὴ εἶναι μία λέξη γιὰ τὴν εἰσαγωγή τοῦ Βλαστοῦ (στ. 8), ὅρου ποῦ ὑποδηλώνει τὸν Μεσσία, ποῦ θὰ βλάσταινε ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ γενεαλογικοῦ δέντρου τοῦ Δαβίδ. Στὸν στίχο 9, ὁ ἀρχιερέας Ἰησοῦς παίρνει μία ὑπόσχεση γιὰ τὸ λιθάρι μὲ τὰ ἑπτὰ μάτια, τὸ ὁποῖο εἶναι ἐπίσης χαραγμμένη μία ἐπιγραφή. Αὐτὲς οἱ ἰδέες, αὐτὸς ὁ πλοῦτος ποῦ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν συγγραφέα τοῦ κεφ. 3, καθιστᾶ τὸ περιεχόμενο τοῦ παρόντος κεφαλαίου κάπως ἀσαφές, ἀλλὰ τὴν ἴδια στιγμή διαφαίνεται ἡ βιβλική-θεολογικὴ ἀξία. Τόνισε ὅτι θὰ πρέπει νὰ ρίξουμε

μία πιὸ προσεκτικὴ ματιὰ γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε τὴ σημασία τοῦ ἀγγέλου τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Σατανᾶ στὸ κείμενο. Παίζουν πολὺ σημαντικό ρόλο, τόσο γιὰ τοὺς συγχρόνους τοῦ προφήτη Ζαχαρία, ὅπως καὶ γιὰ τοὺς διαδόχους του, ποῦ εἶναι ὄχι μόνο ἀφηγητὲς αὐτοῦ τοῦ κειμένου, ἀλλὰ ἔχουν γράψει αὐτὸ τὸ κείμενο καὶ ἔχουν προβεῖ σὲ τελικὴ ἀναθεώρησή του.

Ἡ ἐπόμενη εἰσήγηση ἔγινε ἀπὸ τὴν κα Μαρία Παζάρσκη, Διδάκτορα Θεολογίας τῆς ΑΠΘ, μὲ θέμα «Ὁ Σατανᾶς στὴν Παλαιὰ Διαθήκη». Ἐπισήμανε ὅτι τὴ φιγούρα τοῦ σατανᾶ συναντᾶμε στὸ βιβλίο τοῦ Ἰὼβ ὡς ἐνὸς ἐκ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ποῦ δρᾷ μόνο κατ' ἐντολή του, ἐνῶ στὸ βιβλίο τῆς Σοφίας Σολομώντα ἐμφανίζεται ὡς αὐτόνομη δύναμη ποῦ εἰσάγει τὸ κακὸ μέσα στὸν κόσμο. Μὲ βάση τίς σχετικὲς ἀναφορὲς τῶν βιβλίων τῆς ΠΔ διαπίστωσε τὴν ἐξέλιξη μέσα στὸν ἰουδαϊσμό ὡς πρὸς τὸ τί εἶναι ὁ σατανᾶς καὶ ἀπὸ πότε αὐτὸς ἀρχίζει νὰ συνδέεται μὲ τὸ κακὸ. Φάνηκε ὅτι ἡ λέξη σατανᾶς δὲν ἀποδίδει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐκεῖνο ποῦ ἀργότερα ἐμφανίζεται νὰ παριστάνει στὸν ἰουδαϊσμό, δηλαδὴ τὸν ἀντίθεο, τὸν κατήγορο τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὑπάρχει ἐξαρχῆς σύνδεση τοῦ σατανᾶ μὲ τὸ κακὸ. Ἡ φιγούρα τοῦ σατανᾶ μὲ αὐτὴ τὴν ιδιότητα ἐμφανίζεται μεταγενέστερα, ὅταν ἔντονα ἀναπτύσσεται στὸν ἰουδαϊσμό ἡ ἀγγελολογία-δαμονολογία. Ἡ ἀντίληψη γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὴ δικαιοσύνη του ποῦ ὑπάρχει κατὰ τὴν περίοδο μετὰ τὴν αἰχμαλωσία, ἡ ἐξέλιξη στὸν προβληματισμὸ γύρω ἀπὸ τὸ κακὸ καθ' ὅλη τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου ὅπως καὶ οἱ ἐπιρροὲς ἀπὸ τὴν περσικὴ θρησκεία ἀποτελοῦν σημεῖα ποῦ ἀπασχόλησαν τὴν εἰσηγήτρια. Θεωρεῖ ὅτι συνέβαλαν ὥστε στὴ σκέψη τοῦ Ἑβραίου ὁ σατανᾶς βαθμιαῖα νὰ γίνεῖ ἡ

αυτόνομη δύναμη που στέκεται απέναντι από τον Θεό και αποκλειστικά ευθύνεται για την ύπαρξη του κακού μέσα στον κόσμο και τον θάνατο του ανθρώπου.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας ξεκίνησε η 7η Συνεδρία με Πρόεδρο τον κ. Χαράλαμμο Ατματζίδη, Επίκουρο Καθηγητή του ΑΠΘ. Πρώτος μίλησε ο κ. Μόσχος Γκουτζιούδης, Επίκουρος Καθηγητής του ΑΠΘ, με θέμα «Οί περι Μελχισεδέκ ως άγγελου αντίληψεις και η έρμηνευτική κατανόηση του Έβρ 7:3». Έπιχειρήσε μέσω της διακειμενικής ανάλυσης να παρουσιάσει την αίνιγματική προσωπικότητα του Μελχισεδέκ και ειδικότερα της ιδιαίτερης χρήσης του στο Έβρ 7:3. Στο συγκεκριμένο χωρίο φαίνεται ότι αυτός δεν είναι ιστορικό πρόσωπο, αλλά άγγελικό όν. Την αντίληψη αυτή βρίσκει ο εισηγητής κυρίως στα χειρόγραφα του Κουμράν, τα οποία χρονικά προηγούνται της συγγραφής της προς Έβραίους. Συμπερασματικά υποστήριξε ότι ο μυστηριώδης Μελχισεδέκ στα κείμενα του Ιουδαϊσμού της εποχής της ΚΔ δεν παρουσιάζεται μόνο ως βασιλιάς-ιερέας της Σαλήμ, αλλά διατηρείται σε αυτά και μία δεύτερη παράδοση που τον θέλει ουράνιο ή ειδικότερα άγγελικό όν, και μάλιστα με λυτρωτικό ρόλο. Η δεύτερη αυτή παράδοση άπαιχτείται στο συγκεκριμένο χωρίο της προς Έβραίους, ενώ η πρώτη μαρτυρείται στους δύο πρώτους στίχους του κεφ. 7. Ο άγνωστος συγγραφέας της προς Έβραίους αξιοποιεί στοιχεία και των δύο αυτών παραδόσεων προκειμένου να αποδώσει στον Χριστό μία έντελως διαφορετική ιερατική ιδιότητα.

Ακολούθησε η εισήγηση της κ. Μυρτώ Θεοχάρους, Λέκτορας του Έλληνικού Βιβλικού Κολlegίου, με θέμα «“Και ένίσχυσεν μετά άγγέλου”»: Ωσηέ 12:5 και η παρά-

δοση της πάλης του Ίακώβ». Η εισηγήτρια εξέτασε την έρμηνεία που δίνεται στην περίφημη ιστορία της πάλης του Ίακώβ στο πέρασμα του Ίαβόκ στο κεφ. 32 του Βιβλίου της Γένεσης από τον προφήτη Ωσηέ, στο έβραϊκό αλλά και στο κείμενο των Έβδομήκοντα, λαμβάνοντας ύπ’ όψη το ευρύτερο πλαίσιο της πρόσληψης της ιστορίας στην περίοδο του Δευτέρου Ναού. Έχοντας η ίδια μεγάλη εξειδίκευση στη λεξικολογική έξάρτηση και διακειμενική αναφορά των Έβδομήκοντα, και με γερά έρμηνευτικά πατήματα, παρατήρησε ότι οί Ο΄ δανείζονται διακειμενικά, υπάρχει εδώ έναλλαγή ανάμεσα σε άνδρα και άγγελο, με τάση να προστατευθεί η υπερβατικότητα του Θεού. Το βιβλίο της Γένεσης δεν διευκρινίζει αν υπερίσχυσε, αν νίκησε ο Ίακώβ. Με τους Ο΄ όμως άρχίζει να άπαιχούνται θετικές ιδέες για τον Ίακώβ. Τέλος, μετά από μία καταπληκτική γλωσσική και συντακτική ανάλυση διαπίστωσε ότι στη συνάφεια αυτή κινούμαστε πάνω στα όνορα, πάνω στο μεταίχιμο.

Τελευταία εισήγηση για τη δεύτερη ημέρα ήταν εισήγηση του κ. Darko Krstic, Διδάκτορα Θεολογίας από τη Σερβία, ο όποιος ανέπτυξε το θέμα «Ο Άπόστολος Παύλος ως άποκαλυπτικός άγγελος έξηγητής (angelus interpres) στην προς Γαλάτας Έπιστολή». Ξεκίνησε από το γεγονός ότι ένα από τα κύρια γνωρίσματα της άποκαλυπτικής γραμματείας είναι η παρουσία του λεγομένου άγγέλου έξηγητή, ο όποιος στις έκλεκτές προσωπικότητες διερμηνεύει τα έπουράνια μυστήρια ή όράματα. Αυτός ο άγγελος έρμηνεύει τα μελλοντικά θεία μυστήρια, που κανονικά είναι άκατανόητα για τους ανθρώπους. Έξ ού και το έρμηνευτικό κύρος αυτού του έπουραního όντος είναι άπόλυτο και άπαραμίλλο σε σχέση με

οποιαδήποτε ανθρώπινη αὐθεντία. Στὴν παύλεια ἐπιστολὴ πρὸς Γαλάτας ὑπάρχουν ἀρκετὰ στοιχεῖα πὺ μᾶς ὀδηγοῦν στὸ εὐλόγο συμπέρασμα ὅτι ἡ βιβλικὴ ἀποκαλυπτικὴ ἦταν τὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν ἐρμήνευσε τὴν ἱεραποστολή του στοὺς Ἐθνικοὺς χριστιανούς τῆς Γαλατίας. Ἡ διαίρεση τῆς ἱστορίας σὲ δύο αἰῶνες, ἡ θεία ἀποκάλυψη στὸν Ἀπόστολο, ἡ ἔνταξη τῶν ἔθνῶν στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ, εἶναι μερικὰ μόνο σημεῖα τῆς Ἐπιστολῆς πὺ ριζώνουν στὴ βιβλικὴ ἀποκαλυπτικὴ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, στὸ ἀποκαλυπτικὸ πλαίσιο τῆς Ἐπιστολῆς, διαδραματίζει τὸν ρόλο τοῦ ἀγγέλου ἐξηγητῆ, δηλαδὴ τοῦ ἀπολύτου ἐξηγητῆ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ. Συμπερασματικά, ἡ χρῆση τῆς βιβλικῆς ἀποκαλυπτικῆς εἶναι ὁ ἀποτελεσματικότερος τρόπος γιὰ νὰ ἐδραιώσει ὁ Παῦλος τὸ ἐρμηνευτικὸ του κῦρος, παρουσιαζόμενος ὡς ἀποκαλυπτικὸς ἀγγελὸς ἐξηγητῆς, σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ἀντιπάλους του στίς γαλατικὲς ἐκκλησίες. Ἡ τρίτη καὶ τελευταία ἡμέρα τοῦ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, Κυριακὴ 9 Νοεμβρίου, ξεκίνησε πάλι μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν συνέδρων στὴ Θεία Λειτουργία στὸν ἱστορικὸ Ἱερὸ Ναὸ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρών. Κατόπιν συνεχίστηκε τὸ Συνέδριο, μὲ τὴν 8η Συνεδρία, προεδρευόντος τοῦ Χρήστου Οἰκονόμου, Καθηγητῆς τοῦ ΑΠΘ. Ἀρχικὴ εἰσηγήτρια ἦταν ἡ κα Εὐανθία Ἀδαμτζίλογλου, Διδάκτωρ Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ, πὺ παρουσίασε τὸ θέμα «Καὶ ἔταξεν τὰ χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ρομφαῖαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς»: Γεν 3:24γ. Παλαιὲς καὶ σύγχρονες ἀπόψεις τῶν γνωστικῶν γιὰ τὴν μεγάλη μητέρα». Ξεκίνησε ἀπὸ τίς σύγχρονες ἀρκαῖες προκλήσεις τῆς φεμινιστικῆς θεολογίας, τὴ σο-

φιολογικὴ ἔρευνα πὺ προτείνουν τὴν ἀπαίτηση γιὰ τὴ χειροτονία τῶν γυναικῶν, τὴν προβολὴ τοῦ ἀνδρόγυνου ἀνθρώπου καὶ τὴν αὐστηρὴ κατηγορία πρὸς τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ γιὰ πατριαρχία, πὺ ὀδήγησαν τὴν ἔρευνά της σὲ παλιὲς καὶ σύγχρονες ἀπόψεις τῶν Γνωστικῶν γιὰ τὴ Μεγάλὴ Μητέρα. Ἡ βιβλικὴ δημιουργία Γεν. 1-3 εἶναι μία θεολογικὴ ἀντιμετώπιση τῶν θεοτήτων αὐτῶν καὶ προσφέρει ἀρχὲς μὲ διαχρονικὴ ἰσχὺ. Ὡστόσο ὅμως τὸ κίνημα τοῦ Γνωστικισμοῦ πὺ ἀπὸ πάντα προκαλοῦσε τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, χρησιμοποίησε τὴ μυθολογία τῆς Μεγάλης Μητέρας σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ φιλοσοφία καὶ τὴ μαγεία γιὰ νὰ παραποιήσει τὴ βιβλικὴ δημιουργία. Σὲ αὐτὸ ἐπιστράτευσε ἓνα σύστημα ἀγγελικῶν καὶ δαιμονικῶν δυνάμεων στὴ θεολογία, τὴν ἀνθρωπολογία, τὴν κοσμολογία καὶ τὴν ἐσχατολογία του. Ἀναφέρθηκε στίς γενικὲς ἀρχὲς τοῦ πολύπλοκου συστήματος τοῦ Γνωστικισμοῦ, πὺ ὁ Θεὸς εἶναι μονάδα, εἶναι ἀρσενοθηλυκός, πατέρας καὶ μητέρα: ἀκόμη στὴ Μεγάλὴ Μητέρα, πὺ περιέχει μέσα της ὅλα τὰ ὄντα, πνευματικὰ καὶ ὕλικα πὺ μόνο νὰ ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμία της ἔρχονται στὴν ὑπαρξὴ· στὴ φιλοσοφία καὶ ἀνθρωπολογία τῶν ἑλληνοιστῶν πιστῶν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας· καὶ τέλος στὴν ἱστορία τοῦ Σίμονα Μάγου πὺ ἀναφέρεται ὡς ἡ ἀρχὴ τοῦ Γνωστικισμοῦ, Πράξ 8:4-25. Συμπερασματικά, τόνισε ὅτι τὸ κεκρυμμένο μυστήριον πὺ φυλάσσουν πολὺ καλὰ τὰ Χερουβὶμ ἀποκαλύπτεται στὸν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, ὡς δένδρον τῆς ζωῆς καὶ παραμένει ἀπρόσιτον στοὺς ἄρχοντες τοῦ κόσμου τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν καταργουμένων, Α΄ Κορ 2:6-8. Ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἱστορία καὶ ὄχι μυθολογία πὺ καλεῖ τὸν βιολογικὸ παλαιὸ ἀνθρώπον σὲ κένωση.

Ἀκολούθησε ὁ κ. Θωμᾶς Ἰωαννίδης, Ἐπίκουρος Καθηγητῆς τοῦ ΕΚΠΑ, ὁ ὁποῖος εἰσηγήθηκε τὸ θέμα «“Οὐχὶ πάντες εἰσὶν λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;”: Ἐβρ 1:14». Τὸ ἔργο τῶν ἀγγέλων γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου». Ἐπισημάνει τὴ βασικὴ θέση τοῦ συγγραφέα τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς ὅτι οἱ ἄγγελοι διακονοῦν τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων (πρβλ. Ψλ 90:11). Οἱ ἄγγελοι πραγματοποιοῦν τριπλὸ ἔργο: (α) Δοξολογοῦν τὸν Θεό, (β) διακονοῦν τὰ μυστήρια τῆς θείας Οἰκονομίας, καὶ (γ) τὸ ἔργο του ἀφορᾷ στὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Στὸ τελευταῖο ἐπισημάνθηκε εἰδικῶς, ἀξιοποιώντας ὄχι μόνον τὴν ἀρχαία χριστιανικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία, ἀλλὰ καὶ τὴ νεότερη καὶ σύγχρονη ἐρμηνευτικὴ ἔρευνα. Ὅποιαδήποτε κι ἂν εἶναι ἡ φύση καὶ ἡ διάρθρωση τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῶν ἀγγέλων ποὺ περιβάλλουν τὸν Θεὸ καὶ ἐκτελοῦν τὰ σχέδιά του, ὁ πνευματικὸς αὐτὸς κόσμος ἐνσωματώνεται στὴν Οἰκονομία τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἀναδημιουργίας. Οἱ ἄγγελοι κατὰ τὴ βιβλικὴ θεμελίωση καὶ τὴ μαρτυρία τῶν πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων εἶναι λειτουργικὰ πνεύματα τοῦ σχεδίου τῆς θείας Οἰκονομίας, «ἀποστελλόμενα εἰς διακονίαν» τοῦ Θεοῦ πρὸς σωτηρία τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Ἀκολούθησε ἡ εἰσήγηση τῆς κ. Ἄνας Τιρικανίδου, Διδάκτορος Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ, μὲ θέμα «Οἱ ἄγγελοι στὴ νεοελληνικὴ ποίηση καὶ στὴ ζωγραφικὴ (ἐλληνικὴ καὶ ξένη)». Μὲ πολλὴ πρωτοτυπία καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ PowerPoint ἐπιχείρησε νὰ παρουσιάσει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ νεοέλληνες ποιητὲς καὶ ζωγράφοι παρουσιάζουν τοὺς ἀγγέλους μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα

τους. Χρησιμοποιοῦν οἱ μὲν πρῶτοι τὸν λόγο, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι τὶς διάφορες τεχνολογίες, συνδυάζοντας ἀμφοτέρους τὸ βιβλικὸ κείμενο καὶ παράλληλα τὴ λαϊκὴ παράδοση. Ὅλα αὐτὰ παρουσιάστηκαν καὶ μὲ πλούσιο ἐποπτικὸ ὕλικό.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς τελευταίας ἡμέρας ξεκίνησε ἡ 9ῃ Συνεδρία μὲ Πρόεδρο τὸν κ. Θωμᾶ Ἰωαννίδη, Ἐπίκουρο Καθηγητῆ τοῦ ΕΚΠΑ. Πρῶτος εἰσηγητῆς ἦταν ὁ π. Jack Khalil, Ἀναπληρωτῆς Καθηγητῆς ἀπὸ τὴ Συρία, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ἄγγελος Σατᾶν»: Β΄ Κορ 12:7. Ἐπισημάνει ὅτι πολλὲς μελέτες πραγματοποιήθηκαν τὸ ἐπίμαχο χωρίο Β΄ Κορ 12:7 καὶ πολλὲς ἀπαντήσεις ἔχουν δοθεῖ στὰ διάφορα ἐρμηνευτικὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζει. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἐρμηνευτὲς μέχρι σήμερον ἔχουν προταθεῖ ποικίλες «ἀσθένειες», ὥστε νὰ ἀποσαφηνισθεῖ τί ἢ ποῖον ἀφορᾷ ἡ ἔκφραση «Ἄγγελος Σατανᾶ». Οἱ σύγχρονοι ἐρμηνευτὲς συνδέουν τὴν «ἀσθένεια» κυρίως μὲ τὸ πρόβλημα ὄρασης τοῦ ἀποστόλου, καθὼς τὴ συσχετίζουν μὲ τὸ Γαλ 4:15. Ἐπιπροσθέτως, ὑπάρχει καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι πρόκειται περὶ σαρκικῶν πειρασμῶν ποὺ ὑποτίθεται ταλαιπωροῦσαν τὸν ἀπ. Παῦλο. Ὁ ἴδιος προσπάθησε νὰ δείξει τὴν ἔλλειψη ἀγιογραφικοῦ ἐρείσματος στὶς περισσότερες ἐρμηνεῖες ποὺ ἐντοπίζουν τὴ φράση «ἐδόθη μοι σκόλοψ τῆ σαρκί, ἄγγελος σατανᾶ, ἵνα μὲ κολαφίξῃ» στὴν ὑγεία τοῦ ἀπ. Παύλου ἢ στὴν ψυχολογία του. Τέτοιες καὶ παρόμοιες ἐρμηνεῖες ἀντιμετωπίζουν σοβαρὰ ἀνεπίλυτα προβλήματα στὴ συνάφεια τοῦ Β΄ Κορ 12:7 καὶ σὲ ὁλόκληρη τὴν Β΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή. Ἡ δικὴ του ἐρμηνευτικὴ πρόταση ἂν καὶ ὄχι καινοφανής, καθὼς προτάθηκε παλαιότερον καὶ ἀπαντᾷ στοὺς πατέρες καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς, καὶ σὲ σύγχρο-

νους έρμηνευτές, έγκειται στο ότι πρόκειται συγκεκριμένα για τις άποστολικές δοκιμασίες και τους κόπους, μάλιστα και τις παρενοχλήσεις των ψευδοαποστόλων, δηλαδή των διακόνων του Σατανά. Η πρωτοτυπία της παρουσίασης μελέτης συνίσταται στα σημεία της επιχειρηματολογίας του και στην ανάλυση των διαφόρων γνωστών έρμηνειών.

Άκολούθησε η εισήγηση της κ. Yanka Dragomirnova, Λέκτορα από τη Βουλγαρία, με θέμα «The Angel of the Lord and Balaam», [«Ο άγγελος του Κυρίου και ο Βαλαάμ»]. Το αντικείμενο της εισήγησης αυτής ήταν η εμφάνιση του αγγέλου του Κυρίου στον Βαλαάμ, σύμφωνα με το Άριθ 22:22-35. Πρόκειται για μία από τις άφηγησεις της ΠΔ, στην οποία είναι αδύνατο να γίνει σαφής διάκριση μεταξύ του αγγέλου του Κυρίου και του Γιαχβέ. Η παρεμβολή της ιστορίας του αγγέλου του Κυρίου και της όνου στην «περικολή του Βαλαάμ» διευκρινίζεται. Διεφάνη η δυσκολία του κειμένου για τον καθορισμό της μορφής του Άγγελου του Κυρίου. Τέλος, ανέφερε τις διαφορετικές άψεις σχετικά με τη φύση και τον ρόλο του αγγέλου του Κυρίου σε αυτή την αφήγηση που έχουν υποστηριχθεί.

Στη συνέχεια ό κ. Πορφύριος Νταλιάνης, Διδάκτωρ Θεολογίας τó ΕΚΠΑ, ανέπτυξε τó θέμα «Άρτος Άγγέλων». Ειδικότερα, έξετασε τη φράση «άρτος άγγέλων» (Ψλ 77:25 'Ο') υπό τó πρίσμα της ιστορίας της παράδοσης στο κείμενο των Ο' και της ιστορίας της έρμηνείας. Η φράση αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς είναι άπαξ λεγόμενο στη μετάφραση των Ο', τó όποιο μεταφράζει την έξιου αίνιγματική φράση «lehem abirim» του Μασορτικού Κειμένου. Η έπιλογή των συγκεκριμένων λέξεων για την άπόδοση του νοήματος έγείρει πολλά έρωτηματικά. Οί μέχρι σήμερα έξηγήσεις συνήθως στηρίζονται στην αντίληψη μίας τυποποιημένης μεταφραστικής τεχνικής, ή όποια όμως δέν είναι άπολύτως πειστική, καθώς δέν συνδέει με ουσιαστικό τρόπο τη σχεδόν παράλληλη φράση που άπαντά στον στίχο 16:20 της Σοφίας Σολομώντος, όπως έπίσης δέν έξηγει την αίτια της παραλλαγής της φράσης. Η λύση που προτείνεται προσαθεί να έντοπίσει τη πρόθεση των μεταφραστών στις νέες διαμορφωμένες ιστορικές συνθήκες της έποχής της μετάφρασης. Η έπιλεκτική ιστορία της πρόσληψης-έρμηνείας χρησιμοποιείται ένδεικτικά για να φωτίσει τον παρόμοιο τρόπο θεολογικής κατανόησης, που ακολουθείται από παλαιούς και νεότερους μελετητές, και ό όποιος παραθεωρεί κάποια σημαντικά στοιχεία που μορφούν πιθανώς να φωτίσουν βαθύτερα πτυχές της κατανόησης του κειμένου.

Στην τελευταία και 10η Συνεδρία προήδρευσε ό κ. Ιωάννης Καραβιδόπουλος, Όμότιμος Καθηγητής του ΑΠΘ, περιλαμβάνουσα δύο εισηγήσεις. Η πρώτη είχε τó θέμα «“Who makes His angels spirits”»: Hebr 1:7 - Ps 103:4» [«Ο ποιών τους αγγέλους αυτού πνεύματα»: Έβρ 1:7 - Ψλ 103:4], αλλά λόγω άπουσίας του π. Stelian Tofana, άεγνωσθη τó κείμενό του από τον κ. Χ. Άτματζίδη. Προσπάθησε να δεί τά κείμενα από μία χριστολογική άποψη. Η εισήγηση διαρθρώθηκε στα έξης δύο μέρη: (α) Προκαταρκτικά έξετασε τη μεσσιανική έρμηνεία του Ψλ 103, την ύπεροχή του Χριστού, σύμφωνα με τó Έβρ 1:7, την διασαφήση του όρου Άγγελοι ως «πνευμάτων» και «φλόγας της φωτιάς», και την περοχή του Ίησού ως Έκείνου που κάθεται στα

δεξιά τοῦ Θεοῦ Πατέρα. (β) Στὰ συμπεράσματα τόνισε τὴ μεσσιανικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ψλ 103, ἐνὸς γνωστοῦ Ψαλμοῦ στοὺς Ἰουδαίους καὶ πρῶτους χριστιανούς προσκυνητές, τὸν ὁποῖο τραγούδησαν τόσο στὶς συναγωγές ὅσο καὶ στὶς ἐκκλησίες. Σὲ αὐτὸν ὑπογραμμίζεται ἡ ὑποταγμένη πολιτεία τῶν ἀγγέλων. Εἶναι σὰν τοὺς πνεύματα καὶ τὶς ἀστραπές, πού ἀποτελοῦν μέρος τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπακούουν ἐντελῶς στὸ θέλημά του. Ἡ σύγκριση μεταξὺ τοῦ Υἱοῦ του καὶ τῶν ἀγγέλων εἶναι μία περαιτέρω ἐξήγηση τῶν τεσσάρων πρώτων στίχων τοῦ κεφ. 1, ὅπου λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς ὄρισε τὸν Υἱὸ «κληρονόμο τῶν πάντων, καὶ μέσω αὐτοῦ ἔκανε τὸν κόσμο» (Ἐβρ 1:2). Ὡς ἐκ τούτου, ὁ Υἱὸς δημιουργεῖ ὀλόκληρο τὸ Σύμπαν καὶ εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν ἀγγέλων. Οἱ ἄγγελοι πού δημιουργοῦνται, πρέπει νὰ ὑπηρετοῦν τὸν Υἱὸ καὶ «ἐκείνους» πού θὰ κληρονομήσουν τὴ σωτηρία. Ὡς ἐκ τούτου, τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Ψλ 103 ἐνισχύει τὴ διδασκαλία τοῦ συγγραφέα σχετικὰ μὲ τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ.

Ἀκολούθησε ἡ τελευταία εἰσήγηση τοῦ Συνεδρίου ἀπὸ τὸν κ. Παναγιώτη Σκαλτσή, Ἀναπληρωτὴ Καθηγητὴ τοῦ ΑΠΘ, ὁ ὁποῖος παρουσίασε τὸ θέμα «Ἡ ἀγγελολογία τῆς Θείας Λειτουργίας». Ἐπισήμανε καὶ παρουσίασε τὶς βασικὲς ἀναφορὲς τῶν Λειτουργιῶν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου περὶ ἀγγέλων, καθὼς καὶ τὸ βιβλικὸ ὑπόβαθρό τους. Ὁ εἰσηγητής, μὲ τρόπο ἐποπτικὸ, ἐπικεντρώθηκε στὴν ἀγγελολογία τῆς Θείας Λειτουργίας: Ἡ μνημόνευση τῶν ἀγγέλων στὴν Προσκομιδὴ, ἡ ἔννοια τῆς συλλειτουργίας τῶν ἀγγέλων μὲ τοὺς ἱερεῖς (εὐχὴ τῆς μικρῆς εἰσόδου), ἡ κοινὴ χοροστασία ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων (τρισάγιος ὕμνος), ὁ τῶν πι-

στῶν μυστικὸς εἰκονισμὸς τῶν ἀγγέλων, τῶν Χερουβὶμ (χερουβικὸς ὕμνος), ὁ ἐπινίκιος ὕμνος (ἀναφορὰ στὶς θεοφάνειες τῆς ΠΔ μὲ μυριάδες καὶ χιλιάδες ἀγγέλων), τὰ πολυόμματα καὶ ἐξαπτέρυγα Σεραφίμ, ἡ οὐράνια λειτουργία τῶν ἀγγέλων καὶ ὁ ἐσχατολογικὸς χαρακτήρας τῆς παρουσίας τῶν ἀγγέλων μέσα στὴ Λειτουργία. Συμπερασματικά, ἐντὸς τῆς Λειτουργίας οἱ δύο κόσμοι, ὁ ἀγγελικὸς καὶ ὁ ἀνθρώπινος, ἐνώνονται καὶ μὲ τὴν ὑπάρχουσα ἀγγελομύμηση ἀναδεικνύει τὸ νῦν καὶ τὴν προοπτικὴ πρὸς τὰ ἔσχατα.

Μετὰ τὴν τελευταία εἰσήγηση ἀκολούθησε ἡ καταληκτικὴ Συνεδρία μὲ τὴν ἀνάγνωση τῶν πορισμάτων καὶ τὸ κλείσιμο τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου. Τὸν λόγο ἔλαβε ἀρχικὰ ὁ κ. Μιλτιάδης Κωνσταντῖνου, Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Βιβλικῶν Σπουδῶν καὶ Κοσμητορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ, ὁ ὁποῖος ἐξέφρασε τὶς θερμότερες εὐχαριστίες του πρὸς τὸν Σεβ. Μητρ. Σεργῶν καὶ Νιγρίτης κ. Θεολόγο καὶ τοὺς συνεργάτες του γιὰ τὴν ἀφογὴ ὀργάνωση, τὴν πλούσια φιλοξενία καὶ τὴν ἐπιτυχή ἀπὸ κάθε πλευρὰ διεξαγωγὴ τοῦ Συνεδρίου. Κατόπιν ἡ κα Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη, Ἐπίκουρη Καθηγήτρια τοῦ ΑΠΘ, ἀνέγνωσε τὰ Πορίσματα τοῦ Συνεδρίου πού ἐτοίμασε καὶ ἐπιμελήθηκε ἡ ἴδια προσωπικά. Ἀπὸ τὶς εἴκοσι ἕξι συνολικὰ ἐπιστημονικὲς εἰσηγήσεις πού παρουσιάστηκαν στὸ τριήμερο Διεθνὲς Συνέδριο ἄλλες εἶχαν ὡς θέμα τους γενικότερα ζητήματα βιβλικῆς ἀγγελολογίας καὶ δαιμονολογίας, κι ἄλλες εἰδικότερα θέματα κριτικῆς τοῦ κειμένου, ἐρμηνείας καὶ πρόσληψης (σὲ ποικίλες νέες συνάψεις) συγκεκριμένων χωριῶν καὶ περικλοπῶν. Συστηματοποιώντας τὶς ἀνωτέρω εἰσηγήσεις, οἱ περὶ Ἀγγέλων καὶ Πνευμάτων ἀντιλήψεις ἐξετάστηκαν σὲ τρεῖς θεματικὲς ἐνότητες: (α) Παλαιὰ Διαθήκη, Κομμ-

ράν, ραββινικά κείμενα και ύστερη ιουδαϊκή γραμματεία· (β) Καινή Διαθήκη και άρχεγονος Χριστιανισμός· (γ) Πρόσληψη στην έκκλησιαστική γραμματεία, στα λειτουργικά κείμενα και στην τέχνη και λογοτεχνία. Από αυτές έγινε φανερό ότι οι άγγελοι αποτελούν μέρος της δημιουργίας του Θεού και μαζί με την υπόλοιπη δημιουργία μετέχουν στις ενέργειες του Θεού και εμφανίζονται στο έργο της Θείας Οικονομίας. Και κατέληξε ή και Α. Τσαλαμπούνη λέγοντας ότι «τό συνέδριο ανέδειξε κάποιες πτυχές της πλούσιας άγγελολογίας των κειμένων της Άγίας Γραφής, πρότεινε λύσεις σε δύσκολα χωρία και σαφώς έδωσε άφορμές για περαιτέρω θεολογική συζήτηση, έρευνα και θεολογικό στοχασμό» (βλ. περισσότερο στο βιβλικό της ιστολόγιο, <http://www.biblicalstudiesblog.blogspot.gr>). Η καταληκτήρια Συνεδρία ολοκληρώθηκε με την προσλαλία του Σεβ. Μητρ. Σερωών και Νιγρίτης κ. Θεολόγου, ό οποίος και έκείνος εύχαρίστησε τον Πρόεδρο, την Έλληνική Έταιρεία Βιβλικών Σπουδών, τους εισηγητές και όλους τους συνέδρους για τό ειδικό επιστημονικό βάρος του Συνεδρίου, του όποιου ή διεξαγωγή συνόδευσε τις έορταστικές έκδηλώσεις της πόλης των Σερωών για τους «ουράνιους έφόρους» της. Ό ίδιος έξηρε τόσο την επιστημονική σοβαρότητα, τό κύρος, την εκτίμηση και τον σεβασμό της πολύχρονης επιστημονικής δραστηριότητας των εισηγητών, όσο και την άγάπη που έχουν προς τη Μητέρα Έκκλησία. Πρόσφερε, τέλος, σε κάθε σύνεδρο ένα αντίγραφο της επιπεδόγλυφης εικόνας Παναγίας της Πονολύτριας και την πολυτελή έκδοση για τον ιστορικό Ίερό Ναό Άγίων Θεοδώρων της παλαιάς πόλης των Σερωών.

Κλείνοντας την παρουσίαση του Συνεδρίου, όφείλουμε να αναφέρουμε ότι πέσαν των επιστημονικών εισηγήσεων και

ανάκοινώσεων, δόθηκε στους Συνέδρους ή εύκαιρία να έπισκεφτούν και τά έξης ιερά προσκυνήματα: (α) Την πανέμορφη Ίερά Μονή του Προφήτη Ήλία, πάνω σε καταπράσινο λόφο στο χωριό Άγιο Πνεύμα· πρόκειται για ένα νεοσύστατο γυναικείο κοινοβιακό μοναστήρι, χτισμένο στα πρότυπα των Ίερων Μονών του Άγίου Όρους. (β) Την παλαιά και ιστορική Ίερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Σερωών, χτισμένη στα δυτικά μιάς βαθιάς χαράδρας του Μενοικείου Όρους, που αποτελεί ένα από τά σημαντικότερα κέντρα του Όρθόδοξου μοναχισμού στα Βαλκάνια. Έν κατακλείδι, τέτοια διεθνή επιστημονικά Συνέδρια έχουν άναμφισβήτητα μεγάλη σπουδαιότητα και σημαντικότητα άξια, καθώς άφιερώνονται και καλύπτουν θεμελιώδη βιβλικά θέματα συγκεντρώνοντας έκλεκτους πανεπιστημιακούς καθηγητές και διακεκριμένους έρευνητές, θεολόγους, κληρικούς, μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας και φιλομαθείς πιστούς. Προς όλους τους εισηγητές και τους συντελεστές όφείλονται βαθύτατες εύχαριστίες και εκ βαθέων εύγνωμοσύνη για την άριστη διεξαγωγή του Συνεδρίου. Και είναι πραγματικά άπαραίτητο να προχωρήσει ή Έταιρία στην έκδοση των Πρακτικών του παρόντος 13ο Διεθνούς Συνεδρίου, ώστε ή επιστημονική ώφέλεια να είναι μεγαλύτερη και εύρύτερη.

π. Κωνσταντίνος Παπαθανασίου

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2014: Λονδίνο, Μ. Βρετανία

Στις 12 Νοεμβρίου 2014 τό Έλληνικό Παρατηρητήριο του *London School of Economics* διοργάνωσε δημόσια διάλεξη με όμιλητή τον Σεβ. Μητροπολίτη Δημητριάδος και Άλμυρού κ. Ίγνάτιο με θέμα «Η Έκκλησία της Ελλάδος και ή οικονομική κρίση». Στο πλαίσιο της έκδήλωσης

διερευνήθηκαν οι ποικίλες επιπτώσεις της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, καθώς και ο τρόπος που η Έκκλησία της Ελλάδος ανταποκρίθηκε και συνεχίζει να ανταποκρίνεται σ' αυτήν, λαμβάνοντας παράλληλα υπ' όψη τον κεντρικό ρόλο που έχει διαδραματίσει ιστορικά η Έκκλησία στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας, αλλά και την ταυτόχρονη αναβίωση διάφορων εθνικιστικών ιδεολογιών. Ο Μητροπολίτης κ. Ίγνάτιος στην όμιλία του έπεχείρησε να περιγράψει και να αναλύσει τις ποικίλες προκλήσεις που τίθενται από την κρίση και να αναδείξει πτυχές του έργου και του ρόλου της Έκκλησίας για την αντιμετώπιση και υπέρβαση της δύσκολης αυτής κατάστασης. Η όμιλία, αποτέλεσε μέρος μιάς σειράς δημόσιων διαλέξεων, στρογγυλών τραπέζων και συναντήσεων με επίκεντρο ποικίλες πτυχές της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πνευματικής ζωής στη σύγχρονη Ελλάδα.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2014: Λονδίνο, Μ. Βρετανία

Το *Metropolitan Anthony of Sourozh Foundation* διοργάνωσε στις 15-16 Νοεμβρίου 2014 στο King's College του Λονδίνου το 6ο Διεθνές Συνέδριο για τη συμπλήρωση 100 χρόνων από τη γέννηση του Μητροπολίτη του Σουρόζ Anthony Bloom (1914-2003). Μεταξύ των ομιλητών ήταν οι Μητροπολίτες Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας, ο πρώην Αρχιεπίσκοπος Καρτέμπουρου Rowan Williams, ο μοναχός από το Μοναστήρι του Μπόζε (Ιταλία) Adalberto Mainardi, ο Costa Carras, ή Elizabeth Robson, κ.ά.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2014: Μίνσκ, Λευκορωσία

Με ιδιαίτερη επιτυχία πραγματοποιήθηκε από 21 έως 22 Νοεμβρίου 2014 στο

Μίνσκ της Λευκορωσίας το Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Η θεολογική εκπαίδευση στη Λευκορωσία και την Ευρώπη στο πλαίσιο της θρησκευτικής ελευθερίας». Το συνέδριο διοργανώθηκε από το *Center for the Study of Contemporary Religiosity (CSCR)*, το *Cultural and Educational Institution 'Center Ecumena'* (Λευκορωσία) σε συνεργασία με το *Advocates Europe* (Βουλγαρία) και το *Initiative FORB* (Λευκορωσία). Σκοπός του συνεδρίου ήταν να εξετάσει μεταξύ άλλων το νομικό και θεσμικό καθεστώς των διαφόρων ισοτιμών και οργανισμών που παρέχουν θεολογική εκπαίδευση στη Λευκορωσία, ζητήματα διεθνούς συνεργασίας με εκπαιδευτικούς οργανισμούς στη Λευκορωσία και την Ευρώπη, τη συνεργασία μεταξύ των διαφόρων θρησκευτικών παραδόσεων στο πλαίσιο της θεολογικής εκπαίδευσης κ.ά. Μεταξύ των ομιλητών ήταν οι Lachezar Popov «Η θεολογική εκπαίδευση στη Βουλγαρία», Sergei Golovashchenko «Η θεολογική εκπαίδευση στην Ουκρανία: ή όπτική της θρησκείας», Andrew Znosko «Το νομικό καθεστώς του Άνωτερου Σεμιναρίου της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας στην Λευκορωσία», Miroslaw Kalinowski. «Η θεολογική εκπαίδευση στην Πολωνία: ή σχέση της με τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές ανάγκες», Natalia Kutuzova «Το Καθολικό Πανεπιστήμιο στη Σλοβακία: ή εμπειρία της θεολογικής εκπαίδευσης του προσωπικού», Pavel Osenenko «Το θεολογικό Σεμινάριο του Μίνσκ (Union of Evangelical Christian Baptists), και ή θρησκευτική ελευθερία», Natallia Vasilevich «Το σύστημα της ποιμαντικής και κοσμικής ορθόδοξης θεολογικής εκπαίδευσης στη Λευκορωσία» ο Νικόλαος Άσπροούλης, («Η θεολογική εκπαίδευση

στην Ελλάδα και οι προκλήσεις που τίθενται από την *Ἀκαδημία Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου*. Ἡ ἀνάγκη γιὰ ἀλλαγὴ παραδείγματος;», κ.ά.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2014: Bose, Ἰταλία

Τὸ τριήμερο 26-28 Νοεμβρίου 2014 πραγματοποιήθηκε στὸ μοναστήρι τοῦ Bose (B. Ἰταλία) διεθνὲς συνέδριο μὲ θέμα «Ἱστοριοποιώντας τὸν οἰκουμενισμό» (Historicizing ecumenism). Θεολόγοι καὶ ἱστορικοὶ ἀπὸ ὅλη τὴν Εὐρώπη ἐξέτασαν μὲ σύγχρονα ἀναλυτικὰ ἐργαλεῖα ποικίλες πτυχὲς τῆς ἱστορίας τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως. Συστηματικὰ καὶ ἐν γένει θεωρητικὰ προβλήματα τῆς οἰκουμενικῆς θεολογίας, γεγονότα κομβικῆς σημασίας στὴν πορεία γιὰ τὴν προώθησι τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, ἡ συμβολὴ σημαντικῶν μορφῶν τοῦ διαχριστιανικοῦ διαλόγου στὴν προσπάθεια ὑπέρβασης ὧσων ἐμποδίζουν τὴν πλήρη κοινωνία τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν μελετήθηκαν ἐπισταμένα, κομίζοντας νέα στοιχεῖα στὴν ἔρευνα, ἀναδεικνύοντας τὰ ἐπιτεύγματα, ἀλλὰ καὶ ἐξετάζοντας τὶς προκλήσεις καὶ τὰ ἐμπόδια ποὺ ἀντιμετωπίζει ἡ οἰκουμενικὴ κίνησι σήμερα. Τὸ συνέδριο διοργανώθηκε ἀπὸ τὸ *Ἰδρυμα Θερησκευτικῶν Σπουδῶν Ἰωάννης ΚΓ'* ὑπὸ τὴν εὐθύνη τοῦ καθηγητῆ Alberto Melloni (Reggio Emilia/Μπολόνια). Ὁμιλητὲς μεταξὺ ἄλλων ἦταν οἱ Jürgen Miethke («Ἡ “ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας” στὴν ὑστερομεσαιωνικὴ Ἐκκλησιολογία - λυδία λίθος γιὰ τὴν οἰκουμενικὴ κίνησι σήμερα»); Cyril Honoring («Θεολογικὲς γλῶσσες οἰκουμενικῶν συγκλήσεων»); Theresia Hainthaler («Χριστολογικοὶ διάλογοι μὲ τὶς Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς»); Enzo Bianchi («Ἀπολογισμὸς τοῦ Οἰκουμενισμοῦ σήμερα. Μία μοναστικὴ προοπτικὴ»); Adalberto Mainardi-Matthias

Wirz («Οἰκουμενισμὸς καὶ μοναστικὲς ἐμπειρίες τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα»); Silvia Scatena («Διεθνῆς, διομολογιακὴ, οἰκουμενικὴ. Ἡ κοινότητα τοῦ Taizé καὶ ἡ Μετερρυθμισμένη Ἐκκλησία στὴ Γαλλία: ἡ “ὑπόθεσι” τῶν ἀδελφῶν παστόρων»); Peter de Mey («Τὸ καθολικὸ συνέδριο γιὰ τὴν ἄμεση προπαρασκευὴ οἰκουμενικῶν ἐρωτήσεων γιὰ τὴν ἀνανέωσι τῆς καθολικῆς ἐκκλησιολογίας στὴ Β' Βατικανὴ Σύνοδο: Ἀνάλυσι τοῦ μνημονίου τοῦ 1959 καὶ τῶν συναντήσεων τοῦ 1960 [Gazzada] καὶ τοῦ 1961 [Strasbourg]»); Leonard Hell («Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Mainz Albert Stohr [1890-1961]»); Margarethe Hopf («O Max Lackmann, “Die Sammlung” καὶ ὁ “Bund für evangelisch-katholische Wiedervereinigung”»); Saretta Marotta («Ἡ γένεσι ἐνὸς οἰκουμενιστῆ: ὁ Augustin Bea στὴ σχολὴ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Paderborn Lorenz Jaeger»); Sergej Firsov («Ὁ πάπας Ἰωάννης ΚΓ' στὸν καθρέφτη τοῦ σοβιετικοῦ τύπου. Ἀναθεωρώντας τὴν ἱστορία τῆς πρόσληψι τῆς προσωπικότητος τοῦ ποντίφηκα στὴν ΕΣΣΔ»); Geert van Dartel («Γιὰ τὴν ἀνακαίνισι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας. Τὸ οἰκουμενικὸ περιοδικὸ Kosmos & Oecumene [1967-1992]»); Leo van Leijen («Ἀπὸ λαχτάρα γιὰ τὴν ἐνότητα. 60 χρόνια τὸ περιοδικὸ Pokrof ἐνημερώνει γιὰ τὸν ἀνατολικὸ χριστιανισμό [1954-2013]»); André Birmelé («Ἐνας ἀπολογισμὸς τῶν διαλόγων: οἱ μεθοδολογικὲς προκλήσεις καὶ τὰ νέα παραδείγματα τοῦ οἰκουμενισμοῦ»); Πανδώρα Δηματοπούλου-Cohen («Ἡ κίνησι τοῦ Πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ μπροστὰ στὴν οικονομικὴ κρίσι τῆς δεκαετίας τοῦ '30»); Mauro Velati («Βίβλος καὶ οἰκουμενισμὸς. Ἡ δράσι τῆς Γραμματείας γιὰ τὴν ἐνότητα»); καὶ Lucca Ferracci («Πρῶτες ἀντιδράσεις στὸ κείμενο τῆς Λίμα γιὰ τὸ Βάπτισμα, τὴν

Εὐχαριστία καὶ τὸ Λειτουργήματα», Γεώργιος Βλαντῆς («Καθολικότητα, ἐνότητα, χάρις: ὁ Νίκος Νησιώτης γιὰ τὴ Β' Βατικανὴ Σύνοδο»), Παντελῆς Καλαϊτζίδης («Ὁ περιεκτικὸς οἰκουμενισμὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα: διορθόδοξη συνεργασία, χριστιανικὴ ἐνότητα, διαθρησκειακὸς διάλογος καὶ τὸ αἷτημα γιὰ εἰρήνη καὶ συμφιλίωση»), κ.ἄ. Ἐπίσης, στὸ πλαίσιο τοῦ συνεδρίου παρουσιάστηκε τὸ βιβλίο τοῦ καθηγητῆ Mauro Velati *Separati ma fratelli. Gli osservatori non cattolici al Vaticano II* («Χωρισμένοι, ὅμως ἀδελφοί. Οἱ μὴ καθολικοὶ παρατηρητὲς στὴ Β' Βατικανὴ Σύνοδο», ἐκδόσεις Il Mulino, Μπολόνια 2014), ἕνας ἐξαιρετικὸς τόμος μὲ ποικίλες ἀναφορές, μεταξὺ ἄλλων, στὸν Νικόλαο Νησιώτη.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2014: Ἀθήνα

Στὶς 28-29 τοῦ μηνὸς πραγματοποιήθηκε τὸ 5ο στὴ σειρά συνέδριο τοῦ Ἰδρύματος «Ἄρτος Ζωῆς» μὲ γενικὸ θέμα «Δικαιοσύνη». Μεταξὺ τῶν ὁμιλητῶν ἦταν οἱ Στέλιος Βιρβιδάκης («Δικαιοσύνη: Μία πρώτη ἐννοιολογικὴ διερεύνηση»), Β. Κάλφας («Ἡ πλατωνικὴ δικαιοσύνη καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς»), Δημήτρης Κυρτάτας («Ἡ δικαιοσύνη στὴν κλασικὴ Ἀθήνα»), π. Δημήτριος Μπαθρέλλος («Ἡ δικαιοσύνη στὴν Παλαιὰ Διαθήκη»), π. Ἄντ. Πινακούλας («Ἡ δικαιοσύνη στὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ τὸν ἀρχαῖο χριστιανισμό»), Ἰω. Μπέκος («Οἱ πολιτικὲς προεκτάσεις τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας γιὰ τὴ δικαιοσύνη: ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Δαμασκηνὸ στὸν Νικόλαο Καβάσιλα, καὶ ἀπὸ τὴν εἰκόνα στὴ Λειτουργία»), Θ. Σαμαρτζῆς («Ὁ Θωμᾶς Ἀκινάτης γιὰ τὴ δικαιοσύνη»), Στ. Ζουμπουλάκης («Ἀγάπη καὶ δικαιοσύνη στὸν Λεβινάς») κ.ἄ.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2014: Ἀθήνα

Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο
τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλικῆς Ἐταιρίας
Θέμα: Ἡ μετάφραση τῆς Βίβλου στὴν
Ἐκκλησία καὶ στὴν Ἐκπαίδευση
Ἀθήνα, 12 καὶ 13 Δεκεμβρίου 2014

Ὅπως κάθε χρόνο, ἔτσι καὶ στὸ λυκόφως τοῦ περασμένου ἔτους ἡ Ἑλληνικὴ Βιβλικὴ Ἐταιρία (ΕΒΕ ἐφεξῆς) διοργάνωσε Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο μὲ θέμα «Ἡ Μετάφραση τῆς Βίβλου στὴν Ἐκκλησία καὶ στὴν Ἐκπαίδευση». Τὸ Συνέδριο πραγματοποιήθηκε στὸ Πολιτιστικὸ Κέντρο τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, στὴν περιοχὴ τοῦ Κεραμικοῦ, στὶς 12 καὶ 13 Δεκεμβρίου 2014. Ἕνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς σκοποὺς τοῦ Συνεδρίου ἦταν ἡ πραγματοποίηση μιᾶς σεμνῆς τιμητικῆς ἐκδήλωσης, ἔκφρασης σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης, γιὰ τοὺς τέσσερις μεταφραστὲς τῆς Καινῆς Διαθήκης στὴ δημοτικὴ γλῶσσα, τοὺς ἔλλογμοτάτους καθηγητὲς κ.κ. Γεώργιο Γαλίτη, Ἰωάννη Καραβιδόπουλο, Ἰωάννη Γαλάνη καὶ Πέτρο Βασιλειάδη. Εἰδικότερα, ἡ ΕΒΕ γιορτάζει φέτος τὰ 25 χρόνια ἀπὸ τὴν ἔγκριση καὶ εὐλογία τῆς μετάφρασης αὐτῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀπὸ τὸ πρωτότυπο κείμενο στὴ δημοτικὴ ἀπὸ τὸ Σεπτὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ πρεσβυγενῆ Πατριαρχεῖα (Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων) καὶ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἡ ΕΒΕ τίμησε τοὺς πρωτεργάτες-μεταφραστὲς αὐτῆς τῆς προσπάθειας.

Πέραν τῶν προσωπικοτήτων ποὺ ἀναφέρονται κατωτέρω, στὸ διήμερο αὐτὸ Συνέδριο παρευρέθησαν ὁ Κοσμήτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΕΚΠΑ, καθηγητῆς κ. Μάριος Μπέγζος, οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἄνθιμος καὶ Ἰλίου,

Ἀχαρνῶν καὶ Πετροπόλεως κ. Ἀθηναγόρας, καθηγητὲς τῶν δύο Θεολογικῶν Σχολῶν (Ἀθήνας καὶ Θεσ/νίκης), τὰ μέλη τῆς νέας μεταφραστικῆς ομάδας τῆς ΕΒΕ, διδάκτορες καὶ μεταπτυχιακοὶ φοιτητὲς, ἐκπαιδευτικοί, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἀπ' ὅλες τὶς ἐκκλησιαστικὲς παραδόσεις. Τὸ βᾶρος τῆς ὀργάνωσης καὶ διεξαγωγῆς τοῦ Συνεδρίου ἀνέλαβε ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπιτροπὴ, ποῦ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τὸν καθηγητὴ καὶ Κοσμήτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ κ. Μιλτιάδη Κωνσταντίνου, τὸν ἀναπλ. καθηγητὴ τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ ΕΚΠΑ κ. Χρηστο Καρακόλη καὶ τὴν ἐπίκ. καθηγήτρια τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ κᾶ Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη.

Τὸν ἐναρκτήριο Χαιρετισμὸ τοῦ Συνεδρίου ἀπηύθυνε ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς ΕΒΕ κ. Μιχαὴλ Χατζηγιάννης, ὁ ὁποῖος μὲ χαρὰ καλωσόρισε ὅλους τοὺς συνέδρους. Δύο σημεῖα τόνησε ἰδιαίτερα. Τὸ πρῶτο «εἶναι ἡ λαχτᾶρα μας νὰ βαθαίνει ὄλο καὶ περισσότερο ἡ γνώση μας γύρω ἀπὸ τὴν κοινὴ μας βάση, τὴν κοινὴ μας ἐλπίδα, τὴν κοινὴ μας κληρονομιά ὡς Χριστιανῶν, ὡς τέκνων τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς ἀδελφῶν του Κυρίου Ἰησοῦ. Καὶ αὐτὸ τὸ μόνιμο κοινὸ μας ζητούμενο εἶναι ἡ Βίβλος, μὲ τὴν ὁποία κανονίζουμε τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα του βίου μας, δίνουμε νόημα στὴν ὑπαρξή μας καὶ ὀραματιζόμαστε τὰ ἐλπιδόμοια ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος». Τὸ δεύτερο εἶναι ὅτι «ἡ συνάντησή μας αὐτὴ ἔχει καὶ ἓνα κέντρο ἀνθρώπινο: Κάποια πρόσωπα σεβαστὰ καὶ ἀγαπημένα. Ποῦ μόχθησαν στὸ ἔργο τῆς μετάφρασης τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ποῦ συνέβαλλαν στὴν μετοχή, κατανόηση καὶ πρόσληψη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἀπὸ μᾶς καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς. Εἶναι οἱ καθηγητὲς κ. Γεώργιος Γαλίτης, κ. Ἰωάννης Κα-

ραβιδόπουλος, κ. Ἰωάννης Γαλάνης καὶ κ. Πέτρος Βασιλειάδης. (Σ' αὐτοὺς θὰ πρέπει νὰ συγκαταλέξουμε καὶ τοὺς μακαριστοὺς πιά καθηγητὲς Σάββα Ἀγουρίδη καὶ Βασίλειο Στογιάννο, ποῦ μετανάστευσαν –ὁ δεύτερος μάλιστα πολὺ νωρὶς– γιὰ τὴ χώρα τῶν ζώντων)».

Ἐν συνέχειᾳ ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Ἀβύδου κ. Κύριλλος, καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΕΚΠΑ, ἀνέγνωσε τὸ μήνυμα τοῦ Παναγ. Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, τὸν ὁποῖο καὶ ἐπροσώπησε. Σὲ αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται γιὰ μίᾳ ἀκόμη φορὰ ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ ἔγκριση τῆς ἐκδοθείσης ἀπὸ τὴν ΕΒΕ μεταφράσεως. Ἐπαναλαμβάνει δὲ τοῦτο: «ἔγνω συνοδικῶς ἐκφράσαι τὰ θερμὰ συγχαρητήρια [...] ἐπὶ τῷ ἀξιοζηλεύτῳ τούτῳ δείγματι τῆς φερεπονίας αὐτῶν καὶ ἐγκαρδίως ἐπευλογῆσαι τὴν ἐν προκειμένῳ καταβληθεῖσαν ἀγαστὴν προσπάθειαν καὶ τὸ διὰ ταύτης αἰσίως ἀχθὲν εἰς πέρας ἔργον [...], ὅπερ μεγάλως μέλλει ἐφ' ἑξῆς συμβάλλεσθαι εἰς τὴν εὐρυτέραν παρὰ τῷ ἡμετέρῳ πληρώματι χρῆσιν, μελέτην καὶ κατανόησιν τῆς Καινῆς Διαθήκης, πλὴν, βεβαίως καὶ ὡς εἰκός, τῆς λειτουργικῆς, ἐπεύξασθαι δ' ἅμα πολλὴν τὴν ἀπὸ τῆς προσπάθειας ὑμῶν ταύτης πνευματικὴν τροφήν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν τῷ χριστωνύμῳ λαῷ τοῦ Θεοῦ». Καὶ ἐκφράζονται οἱ εὐχῆς τοῦ Παναγιωτάτου γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ Συνεδρίου, ὥστε νὰ «ἀποφέρῃ πλοῦσιον ἀμητὸν πρὸς πνευματικὴν ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἰδίᾳ δὲ τῆς μαθητιώσης νεολαίας».

Ἀκολούθησαν οἱ Χαιρετισμοὶ τῶν Ἐκπροσώπων. Γιὰ τὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος εἶχε ὀριστεῖ ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Μαραθῶνος κ. Μελίτων, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνέγνωσε τὸ μήνυμα τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύ-

μου. Ἐν συνέχειᾳ ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Μποτσουάνας κ. Βασίλειος ἐκπροσώπησε τὸ Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας καὶ ἀνέγνωσε τὸ μήνυμα τοῦ Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικής κ. Θεοδώρου. Ἐπίσης, στὸ Συνέδριο παρευρέθηκε καὶ ἐκπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ὁ ὁποῖος ἀνέγνωσε τὸ μήνυμα τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Θεόφιλου.

Σύμφωνα μὲ τὸ Πρόγραμμα, ἀκολούθησε ἡ σεμνὴ ἐκδήλωση, ἔκφραση σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης, γιὰ τοὺς τιμωμένους τέσσερις μεταφραστές τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀπὸ τὸ πρωτότυπο κείμενο στὴ δημοτικὴ γλῶσσα, τοὺς ἐλλογιμότετους καθηγητὲς κ.κ. Γεώργιο Γαλιτῆ, Ἰωάννη Καραβιδόπουλο, Ἰωάννη Γαλάνη καὶ Πέτρο Βασιλειάδη. Τοὺς τιμωμένους προσφώνησε καταλλήλως ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος καὶ Ἀλμυροῦ κ. Ἰγνάτιος, Πρόεδρος τῆς ΕΒΕ. Ὁ Σεβ., μεταξύ τῶν ἄλλων σημείωσε ὅτι ἡ ΕΒΕ μὲ τὴν τιμητικὴ αὐτὴ ἐκδήλωση, ἔπαινεῖ «τοὺς καρποὺς μᾶς πολύχρονης, ἰδιαίτερα ἐπίπονης, καὶ ὑψηλοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου δουλειᾶς, μὲ τὴν ἔκδοση μίας μετάφρασης ἢ ὁποῖα ἐμελλε νὰ ἀφήσει ἀνεξίτηλη τὴ σφραγίδα τῆς στὰ νεότερα ἐκκλησιαστικά καὶ θεολογικά χρονικά», ὅπως χαρακτηριστικὰ τόνισε.

Σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ὁμιλίας του, ὁ Σεβ. κ. Ἰγνάτιος, ἐπισημαίνοντας τὶς δυσκολίες ποὺ ὑπῆρχαν στὴν προσπάθεια τῆς μετάφρασεως τῶν βιβλικῶν κειμένων, σημείωσε τὸν Ἱεραποστολικὸ χαρακτήρα τοῦ ἔργου τῶν Καθηγητῶν, ἀναφέροντας χαρακτηριστικὰ: «Ὁ παραδοσιακὸς χαρακτήρας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ οἱ κάποτε ἄστοχες ἐνέργειες τῶν Ἠνωμένων Βιβλικῶν Ἐταιρειῶν καὶ ἡ συσχέτι-

ση τῶν μεταφράσεων μὲ προσηλυτιστικὲς ἐνέργειες, ὀδήγησαν στὴ διάρκεια τῶν προηγούμενων αἰῶνων σὲ μίᾳ διστακτικῇ, ἐπιφυλακτικῇ ἢ καὶ κάποτε ριζικᾷ ἀρνητικῇ στάσει ἔναντι κάθε ἀπόπειρας ἀπόδοσης τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου σὲ νεώτερο γλωσσικὸ ἰδίωμα. Τὴν ἴδια στιγμὴ, ὡστόσο, δὲν ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνοι, ὅπως οἱ τιμώμενοι Καθηγητὲς, ποὺ μὲ ἕνα βαθὺ ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα καὶ ἀπαράμιλλη ἀκαδημαϊκὴ ὑπευθυνότητα καὶ ἐπιστημονικὸ θάρρος δὲν δίστασαν νὰ ἀναλάβουν πρωτοβουλίες πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς μετάφρασης τῆς Βίβλου, οἱ ὁποῖες ἴσως στὴν ἀρχὴ νὰ ἀντιμετωπίστηκαν μὲ ὀρισμένη καχυποψία, ἐντέλει ὁμως δικαιώθηκαν. Μὲ τὸ μεταφραστικὸ τους ἔργο οἱ τιμώμενοι σήμερα καθηγητὲς διακόνησαν ὀλόψυχα τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀνάγκη ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἔχει καταγραφεῖ στὰ Εὐαγγέλια καὶ ὀλίγη τὴ Βίβλο, νὰ σαρκωθεῖ ἐκ νέου στὴν ἐκάστοτε νέα ἱστορικὴ πραγματικότητα, προκειμένου νὰ θρῆψει τὸν ἄνθρωπο, ἰκανώνοντας τὸν νὰ ἀντιμετωπίσει τὶς βαθιὲς ὑπαρξιακὲς προκλήσεις τοῦ σύγχρονου κόσμου». Ἐπίσης, ὁ Σεβ. κ. Ἰγνάτιος ἐπίσημανε ὅτι τὸ ἔργο τῆς μετάφρασης τῆς Βίβλου πρέπει νὰ λαμβάνει χώρα ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ μὴν ἐπιβάλλεται ἔξωθεν ἀπὸ ἄλλους παράγοντες. «Τὸ ἔργο τῆς μετάφρασης τῆς Βίβλου σὲ νεώτερο γλωσσικὸ ἰδίωμα ὀφείλει νὰ ἐκκινεῖ ἐξάπαντος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ νὰ σκοπεύει στὴ διακονία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, στὸ βαθμὸ ποὺ ἀποτελεῖ κοινὸ τόπο ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή, ὡς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καθορίζει μὲ τρόπο μοναδικὸ κάθε πτυχὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς (θεολογία, δόγματα, λειτουργικὴ, ἀσκητικὴ ζωὴ κ.λπ.), ἀποτελώντας πάντοτε τὸ κριτήριον ἀνάδειξης τῆς ἀληθεί-

ας και της πιστότητας του λαού του Θεού στο άποστολικό κήρυγμα. Η μετάφραση αποτελεί ένα έργο που λαμβάνει χώρα εντός της Έκκλησίας, όπως άλλωστε και κάθε θεολογική δραστηριότητα, ένα έργο εκκλησιαστικό που εμπνέεται και καθοδηγείται από την παρουσία του αγίου Πνεύματος στην Έκκλησία, την ιστορία και τον κόσμο ολόκληρο. ... Η μετάφραση και η μεταγλώττιση της Βίβλου σε νεότερο γλωσσικό ιδίωμα αποτελεί βασικό επακόλουθό της ταυτότητας και της θεολογίας της Έκκλησίας μας, όπως με συντομία και σε καμία περίπτωση δεν επιβάλλεται εξωθεν από πολιτισμικούς ή άλλους παράγοντες, που τυχόν επιδιώκουν να νοθεύσουν ή αλλοιώσουν το πνεύμα του Ευαγγελίου».

Μετά την ανωτέρω προσφώνηση δόθηκαν στους κ.κ. ομοτίμους και διεθνούς κύρους Καθηγητές κ.κ. Γεώργιο Γαλίτη, Ιωάννη Καραβιδόπουλο, Ιωάννη Γαλάνη και Πέτρο Βασιλειάδη τιμητικές πλακέτες. Στόν καθένα από τους τέσσερις τιμωμένους μεταφραστές ή ΕΒΕ χάρισε συμβολικά δια του Προέδρου της ένα χρυσοποίκιλο Ευαγγέλιο. Η στιγμή ήταν συγκινητική και καταχειροκροτήθηκαν από όλους τους συνέδρους. Πρόκειται για τα μέλη της μεταφραστικής ομάδας, που εκπόνησε τη μετάφραση της Καινής Διαθήκης στη δημοτική, γνωστή ως μετάφραση των «τεσσάρων καθηγητών». Ήδη σημειωθεί ότι η εκπόνησή της τη δεκαετία του '80, με συνεχείς επανεκδόσεις και ελάχιστες απαραίτητες αναθεωρήσεις, υπήρξε πρωτοβουλία του αείμνηστου καθηγητή Σάββα Άγουριδη, ενώ αξιομνημόνευτη στη μετάφραση αυτή είναι και η συμβολή του πρόωρα εκλιπόντος καθηγητή Βασιλείου Στογιάννου. Όπως έχει επισημανθεί, η μετάφραση αυτή των «τεσσάρων καθηγητών» συνέβα-

λε στην υπέρβαση προκαταλήψεων και στερεοτύπων αιώνων για τις μεταφράσεις, εγκαινιάζοντας μία νέα εποχή για τη μελέτη της Αγίας Γραφής στην Ελλάδα. Η μετάφραση αυτή έγινε ευρύτατα αποδεκτή τόσο από την Ορθόδοξη Έκκλησία όσο και από την ελληνική κοινωνία γενικότερα, ενώ χρησιμοποιείται και στη σχολική εκπαίδευση, στο δημοτικό, γυμνάσιο και λύκειο, αλλά και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επίσης, διανομή της γίνεται στο στρατό και σε άλλες υπηρεσίες με πρωτοβουλία των οικείων Μητροπολιτών.

Έκ μέρους όλων των τιμωμένων προσώπων αντίφώνησε ο ομότιμος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του ΕΚΠΑ κ. Γεώργιος Γαλίτης. Με σεμνότητα τόνισε ότι το έργο τους είναι ταπεινό, ανθρώπινο, αλλά και θεϊό· προπαντός «είναι έργο της χάριτος του Θεού, γιατί η μετάφραση, ή έρμηνεία, το κήρυγμα και αυτή η ανάγνωση της Γραφής είναι λειτουργήματα της Έκκλησίας, του σώματος του Χριστού». Επίσης ανέφερε ότι «η μετάφραση είναι απόρροια της έρμηνείας. Η έρμηνεία της θεόπνευστης Γραφής γίνεται μέσα στον φυσικό της χώρο, στον χώρο της Έκκλησίας. Η Γραφή είναι η μήμη της Έκκλησίας, ή κατα-Γραφή της έμπειρίας της σχετικά με την προέλευσή της και με τη φύση της ως σώματος του Χριστού, του σαρκωθέντος Λόγου του Θεού. Η κατα-Γραφή αυτή, ή Γραφή σε ένα βιβλίο, στη Βίβλο, ακριβώς επειδή εκφράζει την εν τῷ Πνεύματι του Θεού έμπειρία αυτή της Έκκλησίας και την προσφέρει έτσι στον άνθρωπο, είναι θεο-πνευστή». «Όσον αφορά στον έρμηνευτή, ο καθηγητής κ. Γαλίτης τόνισε ότι «ο βιβλικός έρμηνευτής, έρμηνεύοντας ένα θεόπνευστο κείμενο, πρέπει να έχει «νούν Χριστού», παράλληλα όμως να αξιοποιεί,

ὅπως και ὁ θύραθεν ἐρμηνευτής, ὅλες τίς δυνατότητες πού τοῦ παρέχει ἡ ἐπιστήμη, μέ τήν ἔρευνα και τήν ἀναζήτηση τῶν πληροφοριῶν πού σχετίζονται μέ τή συγγραφὴ τοῦ κειμένου και μέ τή λιπαρὰ γνώση τῶν ἐρμηνευτικῶν μεθόδων. Ἐπιπλέον πρέπει νὰ κατέχει πολὺ καλά τὴ γλῶσσα τοῦ κειμένου, τὴ σύνταξη, τοὺς ἰδιωματισμούς, τίς ξένες γλωσσικὲς και πολιτιστικὲς ἐπιδράσεις, τὸ ἱστορικὸ και πολιτιστικὸ περιβάλλον, τίς ἱστορικὲς, κοινωνικὲς, οικονομικὲς και πολιτικὲς συνθήκες τῆς ἐποχῆς και γενικὰ νὰ κινεῖται ἄνετα μέσα στὸν ἱστορικὸ και γεωγραφικὸ χῶρο στὸν ὁποῖον ἀνήκει τὸ κείμενο». Σὲ ἄλλη συνάφεια ὁ καθηγητὴς κ. Γαλίτης ἐπισήμανε ὅτι «τὸ μήνυμα τοῦ εὐαγγελίου μεταφέρεται στὸν ἀναγνώστη ἢ ἀκροατὴ μέ ἓνα ὄχημα, και τὸ ὄχημα αὐτὸ εἶναι ἡ γλῶσσα. Ἄν τὸ ὄχημα δὲν εἶναι κατάλληλο, πρέπει νὰ τὸ ἀλλάξουμε, νὰ μεταφέρουμε δηλαδὴ τὸ περιεχόμενο ἀπὸ τὸ ἓνα ὄχημα σ' ἓνα ἄλλο. “Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην”, ἔλεγαν οἱ μαθητὲς στὸν Ἰησοῦ! Ἡ μεταφορὰ τῆς φράσεως σὲ ἄλλο ὄχημα, πιὸ κατάλληλο γιὰ νὰ φθάσει τὸ μήνυμα στὸν ἀποδέκτη, αὐτὸ εἶναι ἡ μετάφραση». Ὡστόσο, «καμιὰ μετάφραση δὲν εἶναι τέλεια. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι πάντοτε κατὰ τὴ μετάφρασιν τοῦ μηνύματος κάτι χάνεται, λίγο ἢ πολὺ. Προσπάθεια τῆς μεταφράσεως εἶναι νὰ χαθεῖ ὅσο γίνεται λιγότερο ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ μήνυμα. Ὅσο λιγότερο χαθεῖ, δηλαδὴ ὅσο καλύτερα γίνεαι ἡ μεταφορὰ, τόσο καλύτερη ἡ μετάφραση. Τὸ ἰδανικὸ εἶναι βέβαια νὰ μὴ χαθεῖ τίποτε. Τέλεια μετάφραση θὰ γινόταν, ἂν μπορούσε ὁ μεταφραστὴς νὰ σκεφθεῖ κατὰ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο μέ τὸν συγγραφέα, νὰ αἰσθανθεῖ ὅ,τι ἀκριβῶς ἐκεῖνος αἰσθανόταν, νὰ βιώσει ὅ,τι ἐβίωνε τὴ στιγμὴ πού συνέγραφε, δηλαδὴ νὰ ταυ-

τισθεῖ κατὰ πάντα πρὸς τὸν συγγραφέα και κατόπιν νὰ μεταφέρει αὐτὰ τὰ πάντα στὴ νέα φράση, δηλαδὴ νὰ τὰ μεταφράσει. Αὐτὸ ὅμως τὸ “πάντα” εἶναι ἀνέφικτο». Τέλος, ὁ καθηγητὴς κ. Γαλίτης ἐπισήμανε ὅτι εἶναι μέγα τὸ ἔργο τῶν Βιβλικῶν Ἐταιρειῶν και ἀξιολογώτατο τὸ ἐπιτελούμενο ἔργο τῆς ΕΒΕ γιὰ τὴ διαφώτιση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς δόξαν Θεοῦ. Εὐχαρίστησε τὴν ΕΒΕ γιὰ τὴν τιμὴ πού τοὺς ἔγινε, τὴν ὁποία ἐπιστρέφει στὴν ἴδια, γιατί «χωρὶς τὴν πρωτοβουλία και τὴ βοήθειά της δὲν θὰ ὑπῆρχε ἡ μετάφραση».

Ἀκολούθησε ἡ ἐναρκτήρια Συνεδρία στὴν ὁποία προήδρευσε ὁ ἐπίκουρος καθηγητὴς τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ κ. Χαράλαμπος Ἀτματζίδης. Ἡ κεντρικὴ εἰσήγηση τοῦ Συνεδρίου πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τὸν ἀναπλ. καθηγητὴ τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ ΕΚΠΑ και μέλος τῶν Ἠνωμένων Βιβλικῶν Ἐταιρειῶν (ΗΒΕ ἐφεξῆς) κ. Χρηστο Καρακόλη, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ἐπιστημονικὲς Ἐκδόσεις τῶν ΗΒΕ και Μετάφραση». Ὁ εἰσηγητὴς ἀναφέρθηκε στὴν ὑφιστάμενη ποιικιλία τῆς χειρόγραφης παράδοσης και τίς κειμενικὲς διαφορὲς πού παρατηροῦνται, κυρίως δὲ στὰ κείμενα τῶν Ὠριγένη, Τερτυλλιανοῦ, Μ. Ἀθανασίου, Μ. Βασιλείου και Χρυσοστόμου. Ἰδιαίτερη μεία ἔγινε στὸ Textus Receptus, δηλαδὴ στὸ παραληφθὲν κείμενο. Ἐν συνεχείᾳ τόνισε τὸ ἔργο πού ἐπιτελοῦν οἱ ΗΒΕ. Εἶναι μὴ κυβερνητικὸς ὀργανισμὸς και ἀποτελοῦν τὸν μεγαλύτερο Ὄργανισμὸ μετάφρασης, ἔκδοσης και διακίνησης τῆς Ἁγίας Γραφῆς σὲ ὅλο τὸν πλανήτη. Συνεργάζονται μέ ὅλες τίς χριστιανικὲς Ἐκκλησίες, καθὼς ἔργο τους εἶναι ἡ διάδοση τοῦ Εὐαγγελίου και μάλιστα ἡ ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου ὅπως ὑπῆρχε στὴν ἀρχαία ἐκκλησία. Στὰ πλαί-

σια αυτά δημιουργήθηκε και λειτουργεί το Ίνστιτούτο Nida (Nida Institute for Biblical Scholarship) στη Νέα Ύορκη της Αμερικής, τοῦ ὁποῖου ὁ ἰδρυτὴς Eugene A. Nida (1914-2011) ὑπῆρξε ὁ εἰσηγητὴς τῆς θεωρίας τῆς δυναμικῆς ἰσοδυναμίας στὴ βιβλικὴ μετάφραση. Κατὰ τὸν E. Νάιντα ἡ δυναμικὴ ἰσοδυναμία διέπεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ «ἰσοδύναμου ἀποτελέσματος», δηλαδή, τὸ κείμενο στὴ γλῶσσα-στόχος θὰ πρέπει νὰ δημιουργεῖ στὸν ἀναγνώστη τοῦ τὴν ἴδια ἐντύπωση ποὺ δημιουργεῖ τὸ κείμενο στὴ γλῶσσα-πηγὴ (source text) στὸν ἀναγνώστη του, ἀκόμη κι ἂν αὐτὸ προϋποθέτει ἀπόκλιση ἀπὸ τὴ μορφολογία τοῦ ἀρχικοῦ. Ἐπίσης, ὁ καθηγητὴς κ. Καρακόλης ἀναφέρθηκε καὶ στὸ Ίνστιτούτο Κριτικῆς τοῦ Κειμένου τῆς ΚΔ (Institut für Neutestamentliche Textforschung) στὸ Munster τῆς Γερμανίας. Καρπὸς τοῦ Ίνστιτούτου ὑπῆρξε ἡ γνωστὴ ἐπιστημονικὴ ἔκδοση *Novum Testamentum Graecum - Editio Critica Maior*, ποὺ χρησιμοποιεῖται πλέον ἀπὸ ὅλα τὰ Πανεπιστήμια τοῦ κόσμου. Ὅσον ἀφορᾷ στὸ ζήτημα τοῦ ἐνιαίου κειμένου, ἀξιόπιστο κείμενο θεωρεῖται ὅποιο ἔχει παλαιότητα, ποὺ συνιστᾷ ἕνα μόνο κριτήριο. Ὡστόσο, σὲ μεταγενέστερα χειρόγραφα διαπιστώνεται πιστότερο κείμενο, ὅποτε κριτήριο δὲν συνιστᾷ πλέον ἡ ἀξιολόγηση τῆς ἀρχαιότητος τοῦ κειμένου. Ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Βασίλειος Ἀντωνιάδης (1851-1932), καθὼς μελέτησε τὰ ἀρχαῖα λεξιονάρια γιὰ τὴν πατριαρχικὴ ἔκδοση τῆς ΚΔ (1904), διαπίστωσε ὅτι αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀρχαιότερες μαρτυρίες ἀπὸ τὸ συνεχές κείμενο. Ὁ εἰσηγητὴς κ. Καρακόλης ἀνέφερε ἀκόμη τὴν κριτικὴ ἔκδοση (τοῦ 1977) τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου (The Gospel according to John in the Byzantine tradition - Τὸ κατὰ Ἰωάν-

νην εὐαγγέλιον στὴ Βυζαντινὴ παράδοση), μία σπουδαία συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ κειμένου τῆς ΚΔ, καθὼς αὐτὴ ἀπεικονίζει τὸ εὖρος τῆς πλούσιας βυζαντινῆς κειμενικῆς παράδοσης ἐνὸς τμήματος τῆς ΚΔ, μὲ βάση κειμένου ἕνα συγκεκριμένο βυζαντινὸ χειρόγραφο τοῦ 11ου αἰ. Δυστυχῶς, ἡ ἔκδοση αὐτὴ ἀγνοήθηκε ἀπὸ τὶς ἑλληνόφωνες ἐκκλησίες καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν συνεχίστηκε ἡ προσπάθεια. Ὁλοκλήρωσε ὁ καθηγητὴς κ. Καρακόλης τὴν εἰσήγησὴ του θέτοντας ὀρισμένους προσβληματισμούς, ὅπως γιὰ τὴ χρῆση τοῦ κριτικοῦ κειμένου, θέτοντας τὸ ἐρώτημα γιὰ τὸ ποῖα εἶναι ἡ χρησιμότητά του· γιὰ τὸ ἐν χρῆσει κείμενο· γιὰ τὸ ὅτι βρισκόμαστε στὶς ἀρχὲς τῆς τρίτης χιλιετίας ἡ ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξη ἐκκλησία ἔχει παραμείνει στὸ κείμενο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1904 (ἀνατ. 1912)· στὴ δημιουργία πλέον ψηφιακῶν κριτικῶν ἐκδόσεων· γιὰ τὶς εὐαγγελικὲς ὀργανώσεις καὶ τοὺς οἰκουμενικοὺς Ὄργανισμοὺς μελέτης καὶ κριτικῆς τοῦ κειμένου τῆς ΚΔ κ.ἄ. Ἐξέφρασε τὴν εὐχὴ ὅπως κι οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες μπορέσουν νὰ μετᾶσχουν σὲ αὐτοὺς. Τέλος, ἡ μορφὴ καὶ ἡ ὑπαρξὴ τεσσάρων Εὐαγγελίων, κι ὄχι ἐνὸς μόνο, ἐκφράζει ἐξαρχῆς τὶς διαφοροποιημένες προοπτικὲς, τὴν ποικιλότητα καὶ τὸν πλοῦτο. Στὴ διαλεκτικὴ τῆς ὁμογενοποίησης ἡ ποικιλομορφία τοῦ κειμένου, φαίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐπιδίωξε τὴν ποικιλία τῆς χειρόγραφης παράδοσης.

Μετὰ τὴ σύντομη συζήτηση ποὺ διεξήχθη μὲ τὴν ὑποβολὴ κάποιων ἐρωτημάτων πρὸς τὸν καθηγητὴ κ. Καρακόλη, ἀκολούθησε ἡ δευτέρη εἰσήγησις ἀπὸ τὸν Κοσμήτορα τοῦ Ίνστιτούτου Nida τῆς Νέας Ὑόρκης κ. Phil Towner. Ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Eugene Nida and the So-Called Power-Turn in Translation Studies» [Ὁ Eugene Nida καὶ ἡ

έπονομαζόμενη «Στροφή στην ΄Εξουσία» στις μεταφραστικές σπουδές]. Η εισήγησή του αποτελούσε μία σύντομη παρουσίαση της ιστορίας του ρόλου που έχει διαδραματίσει το ΄Ινστιτούτο Nida στο έργο της EBE. Λέγοντας μεταφραστικές σπουδές έννοούνται ή ιστορία της θεωρίας της βιβλικής μετάφρασης και του σύνθετου επιστημονικού χώρου. Στο επίκεντρο αυτής της ιστορίας βρίσκεται ο θεωρητικός της μετάφρασης Eugene Nida του οποίου το επιστημονικό έργο και ή ΚΔ στη νεοελληνική μοιράζονται πολλά κοινά στοιχεία. Ο εισηγητής κ. Townner, πέρα της σύντομης περιγραφής των μεταφραστικών σπουδών, ανέλυσε μία συγκεκριμένη «στροφή» ή «ιδεολογική δομή», ή οποία συνεχίζει να διαφοροποιείται και να καθορίζει τις μεταφραστικές σπουδές, την έπονομαζόμενη «στροφή στην έξουσία». Στόν πολυσύνθετο χώρο των μεταφραστικών σπουδών οί θεωρητικοί της μετάφρασης έπαναπροσδιόρισαν τό επιστημονικό πεδίο ως πολιτιστικό φαινόμενο, έτσι ώστε μετέτρεψαν τή μετάφραση σέ ένα χώρο επιστημονικής μελέτης, που έπηρεάσε ταυτόχρονα άμεσα τόσο τή θεώρηση όσο και τήν πρακτική της μετάφρασης της Βίβλου. Μέσα στην άλλαγή του προσανατολισμού και στην υπέρβαση των όποιων συνόρων ή «τοπικοποιήσεων» έντάσσεται και ή από τή δεκαετία του '90 έξουσιαστική στροφή, όπως αυτή έχει περιγραφεί χαρακτηριστικά από τή μετα-άποικιακή και φεμινιστική κριτική. Ειδικότερα, με τόν όρο αυτό περιγράφεται ή κάθε μορφή έξουσίας (κοινωνικής, επιστημονικής, θρησκευτικής αλλά και γνωστικής). Άλλωστε, ή ασύμμετρη άσκηση έξουσίας σέ συνθήκες ήγεμονίας σκιαγραφοΰσαν τή μετάφραση στό να ένισχύει τις άπόπειρες ύποταγής. Τό έρώτημα που τίθεται είναι πώς μπορούν οί με-

ταφράσεις να έπηρεάσουν τόν πολιτισμό και ποιές μορφές, τεχνικές και θεωρίες μεταφράσεων άποδεικνύονται περισσότερο άποτελεσματικές. Έπίκεντρο αυτού του προβληματισμού άποτελεί ή χρήση της έξουσίας ως μέσο διάσπασης πολιτισμικών φραγμών και αντίστασης άπέναντι σέ ήγεμονικές πολιτισμικές τάσεις. Για τόν Κοσμήτορα κ. Townner ύπάρχουν κάποια ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά: (α) οί ανάγκες του άκροατηρίου ως βασικού κριτηρίου και άμεσης προτεραιότητας σέ οποιαδήποτε μεταφραστική άπόπειρα· (β) οί τοπικές μεταφραστικές ομάδες με τις άπαράιτητες γνώσεις που είχάν άποκτήσει – οΰσιαστικά κατείχαν – «μεταφραστική έξουσία»· (γ) εκπαίδευση των άτοχθόνων ώστε αυτοί να κάνουν τή μετάφραση στή μητρική τους γλώσσα με τή βοήθεια ειδικών εκπαιδευτών· με τόν τρόπο αυτό ή «έξουσία» που προκύπτει από τή μετάφραση της Βίβλου έχει πλέον περάσει στά χέρια του κοινού για τό όποιο προορίζεται· (δ) με τή «δια-ομολογιακή» προσέγγιση σέ όρισμένες περιοχές μπορεί να όδηγηθοΰμε στή συνεργασία διαφορετικών χριστιανικών ομάδων, οί όποιες στή συνέχεια θα χρησιμοποιήσουν αυτή τή μετάφραση, πράγμα που όδηγει σέ άμοιβαία κατανόηση και συνεργασία. Τέλος, συμπερασματική θέση του κ. Townner είναι αυτή: Η μετάφραση είναι μία πολιτισμική δραστηριότητα που βοηθά στή διαμόρφωση της ταυτότητας των ανθρώπων. Και ή μετάφραση της Βίβλου μπορεί να έπηρεάσει και να διαμορφώσει τή χριστιανική ταυτότητα, όχι μόνο τώρα πρόσκαιρα, αλλά και για τις γενιές που θα ακολουθήσουν. Με τή συζήτηση που άκολούθησε ολοκληρώθηκε ή πρώτη ήμέρα του Συνεδρίου.

Ἡ δεύτερη ἡμέρα τοῦ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου τῆς ΕΒΕ, Σάββατο 13 Δεκεμβρίου, ξεκίνησε μὲ τὴν πρώτη συνεδρία νὰ προεδρεύει ὁ καθηγητῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Βιβλικoῦ Κολεγίου κ. Ἰωάννης Κρεμμύδας, καὶ νὰ πραγματοποιοῦνται δύο εἰσηγήσεις. Ἡ πρώτη ἔγινε ἀπὸ τὸν Διευθυντῆ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἱστορικοῦ Εὐαγγελικοῦ Ἀρχείου κ. Ἰωάννη Τσεβᾶ, μὲ θέμα «Ἡ προσφορὰ τῆς ΕΒΕ στὶς Εὐαγγελικὲς Ἐκκλησίες στὴν Ἑλλάδα». Ὁ ὁμιλητῆς τόνισε ὅτι καταρχάς, ἡ ΕΒΕ ἔδωσε στὴν Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία τὸ βασικὸ τῆς ἐργαλεῖο, πὸν εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή, καὶ μάλιστα σὲ μετάφραση, ὥστε νὰ γίνεται κατανοητὴ ἀπὸ ὅλους, ἀνεξαρτήτως μορφωτικοῦ ἐπιπέδου. Τόσο ἡ Διαμαρτυρόμενη Ἀναμόρφωση τοῦ 16ου αἰῶνα ὅσο καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία στὴν Ὁμολογία Πίστεως τῆς, τόνισαν ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι ἡ μοναδικὴ πηγὴ πίστεως καὶ ὅτι αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι προσιτὴ ἀπὸ ὅλους. Αὐτὴ λοιπὸν τὴν Ἁγία Γραφή σὲ πρωτότυπο ἢ σὲ μετάφραση, σὲ ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ σχήματα καὶ τὰ εἶδη προσέφερε σὲ μεγάλους ἀριθμοὺς καὶ μὲ πολὺ φθινὲς τιμές, διαχρονικὰ ἡ ΕΒΕ, στὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ στὴν Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία εἰδικότερα. Στὴ συνέχεια ὁ κ. Τσεβᾶς ἐπισήμανε τὴ δεύτερη προσφορὰ τῆς ΕΒΕ στὴν Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία, πὸν ἦταν ἡ διεκκλησιαστικὴ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀπὸ τὴν ἴδρυσή τῆς ἡ Βιβλικὴ Ἐταιρία στὴν Μεγάλῃ Βρετανία ἦταν ἕνας ὀργανισμὸς πὸν κάλυπτε ὅλες τὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀποχρώσεις. Στὴν Ἑλλάδα οἱ μεταφραστὲς πὸν ἐκπόνησαν τὴ μετάφραση τῆς Ἁγίας Γραφῆς γιὰ τὴ Βιβλικὴ Ἐταιρία, ἦταν πάντα Ὁρθόδοξοι. Μετὰ τὴν ἴδρυση τῆς ΕΒΕ, ὁ πρόεδρος τῆς Συνελεύσεώς τῆς εἶναι Ὁρθόδοξος Ἐπίσκοπος ἐνῶ σὲ αὐτὴ

συμμετέχουν Ὁρθόδοξοι, Καθολικοὶ καὶ Εὐαγγελικοὶ. Αὐτὴ ἡ ἐπαφή μὲ τὰ ἄλλα χριστιανικὰ δόγματα μὲσω τῆς Βιβλικῆς Ἐταιρίας, πὸν σὲ αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο ἦταν παλιότερα πὸ σπάνια ἢ πὸ δύσκολη, ἔδωσε στὴν Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἕνα μέτρο κατανοήσεως καὶ μιὰ πλατφόρμα συνεννοήσεως. Τὸ Τρίτο σημεῖο, κατὰ τὸν ὁμιλητῆ κ. Τσεβᾶ, εἶναι ὅτι μὲ τὴ Νέα Μετάφραση τῆς Βίβλου τῆς Βιβλικῆς Ἐταιρίας ξεκίνησε μιὰ γόνιμη συζήτηση γιὰ τὴν ἐργασία αὐτὴ. Κάθε συζήτηση σχετιζόμενη μὲ τὴν Ἁγία Γραφή παρ' ὅλες τὶς ἀντιρρήσεις, ἀπορίες καὶ δυσκολίες, εἶναι πηγὴ ἐνδιαφέροντος ἀλλὰ καὶ χαρᾶς καὶ ἱκανοποίησης γιὰ κάθε εὐαγγελικό. Ἡ Νέα Μετάφραση τῆς Βίβλου ἀκολούθησε νέους δρόμους, πὸν συνεχίζουν νὰ δημιουργοῦν συζητήσεις. Αὐτὸ εἶναι μιὰ θετικὴ ἐξέλιξη. Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι τὸ μέσον γιὰ τὸν ἐπανευαγγελισμὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτὸ τὸ μέσον, ἡ Βιβλικὴ Ἐταιρία τὸ προσέφερε σὲ ὅλες τὶς χριστιανικὲς ἐκκλησίες.

Ἀκολούθησε ἡ δεύτερη εἰσηγήση ἀπὸ τὸν ἀναπληρωτὴ καθηγητῆ τοῦ Ποντιφικοῦ Γρηγοριανοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης κ. Vasile Babota, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ἡ Βουλγάτα στὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία». Ξεκινώντας ἔκανε ἕναν σαφῆ διαχωρισμὸ τῆς μετάφρασης *Vetus Latina* καὶ τῆς *Vulgata*. Ἡ πρώτη ἦταν μιὰ μεταφραστικὴ προσπάθεια στὴ λατινικὴ γλώσσα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ τῆς ΠΔ καὶ τῆς ΚΔ καὶ ὀλοκληρώθηκε περίπου τὸ 150 μ.Χ. Μὲ τὴν ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξαπλώθηκε καὶ ἡ χρῆση τῆς (Βόρεια Ἀφρικὴ, Τυνησία, Ἀλγερία κ.ἄ.). Ἡ *Vulgata*, συνέχισε ὁ εἰσηγητῆς, ἀποτελεῖ ἔργο τοῦ Ἰερωνύμου καὶ ὀλοκληρώθηκε περίπου τὸ 405 μ.Χ. Στηρίχθηκε τόσο στὴν ἑλληνικὴ ὅσο καὶ στὴν ἑβραϊκὴ. Ἀπὸ μεθοδολογικῆς ἀπόψε-

ως ἡ λατινική Βίβλος τοῦ Ἱερωνύμου θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι ὁμοιάζει ἀρκετὰ τὴν προγενέστερη συριακὴ χριστιανικὴ μετάφραση γνωστὴ ὡς Peschitta τοῦ 2ου αἰ., καθὼς υἱοθέτησε τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιστροφῆς στὴ Veritas Hebraica. Ὁ καθηγητὴς κ. Babota ἀνέφερε ὅτι δὲν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι ἡ Vulgata ἦταν μία καινούργια λατινικὴ μετάφραση. Ἐν μέρει ἦταν μία ἀναθεώρηση παλαιότερων λατινικῶν μεταφράσεων καὶ ἡ διάδοση τοῦ μεταφραστικοῦ ἔργου τοῦ Ἱερωνύμου ἦταν ἀρχικὰ περιορισμένη, γιατί ἔγινε δεκτὴ μὲ κάποιον σκεπτικισμό ἀπὸ ἐκκλησιαστικούς πατέρες καὶ ὁ κανόνας δὲν εἶχε σταθεροποιηθεῖ στὶς χριστιανικὲς κοινότητες. Στὴ συνέχεια ὁ εἰσηγητὴς ἐπισημάνει ὅτι ἀπὸ τὸν 13ο αἰ. καὶ ἔπειτα σὲ συγκεκριμένα ἀντίγραφα τῆς Vulgata ἄρχισαν νὰ προστίθενται καὶ νέα κείμενα. Ἔτσι, στὴ Σύνοδο τοῦ Τριδέντου τὸ 1546 πάθθηκαν δύο σημαντικὲς ἀποφάσεις, πὺν ἀφοροῦσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν στὰ κείμενα πὺν θὰ συμπεριελάμβανε καὶ θὰ ἀπέκλειε ἀντίστοιχα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι πλέον ἀναγνωρίζονταν ὡς τὸ ἐπίσημο κείμενο τοῦ βιβλικοῦ κανόνα τὸ ὁποῖο χρειαζόταν ἀναθεώρηση, ἡ ὁποία καὶ ἔγινε τὸ 1547 στὴ Louvain τοῦ Βελγίου. Ἡ ἐπίσημη Vulgata κυκλοφορήθηκε τὸ 1583 (καὶ ἀκολούθησαν οἱ ἐκδόσεις τοῦ 1590 καὶ 1592). Ὁ καθηγητὴς κ. Babota δὲν παρέλειψε νὰ ἀναφερθεῖ στὴ Vulgata Clementina (ἐκδοση τοῦ 1592), πὺν ἐπιμελήθηκε ὁ Πάπας Κλήμης 8ος, μὲ τὰ 76 βιβλία πὺν ἀποτελέσει τὴν πιὸ ἔγκυρη ἐκδοχὴ γιὰ περισσότερους ἀπὸ δύο αἰῶνες, καὶ στὴ Nova Vulgata, τὴν ἐκδοση τῆς ὁποίας ἐνέκρινε ὁ Πάπας Ἰωάννης Παῦλος τὸ 1979, καὶ ἡ ὁποία στηρίχθηκε σὲ ἀκαδημαϊκὲς ἐκδόσεις τῶν ἐβραϊκῶν, ἀραμαϊκῶν καὶ ἑλληνικῶν κειμένων. Ὁλοκληρώνοντας, ὁ

καθηγητὴς κ. Babota ἀναθέρηθηκε στὴ σπουδαιότητα τῆς Vulgata γιὰ τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία. Αὐτὴ ἀρχικὰ ἦταν ὄχι μόνον μετάφραση, ἀλλὰ καὶ ἀναθεώρηση ταυτόχρονα. Ἐπομένως ἀποτελεῖ σημαντικό κειμενικὸ μάρτυρα στὴ μετάδοση καὶ ἐρμηνεία τῶν βιβλικῶν κειμένων. Ἔτσι, δὲν εἶναι μόνον μία ἐκδοση, ἀλλὰ καὶ μία μεγάλη συλλογὴ ἐκδόσεων τῶν τελευταίων 15 περίπου αἰῶνων, ἡ ὁποία τελικὰ ἀνάγεται στὸ ἔργο τοῦ Ἱερωνύμου. Αὐτὰ τὰ δύο στοιχεῖα εἶναι πὺν καθιστοῦν τόσο σημαντικὴ τὴ Vulgata, ὄχι μόνον ἀπὸ πλευρᾶς βιβλικῆς ἐρμηνείας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πλευρᾶς διερεύνησης θεολογικῶν διαφωνιῶν.

Στὴ δεύτερη συνεδρία τοῦ Σαββάτου 13 Δεκεμβρίου πραγματοποιήθηκαν ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ κ. Ἀντώνη Φώσκολου τρεῖς εἰσηγήσεις. Πρῶτη, ἡ ἐπίκουρη καθηγήτρια τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ κ. Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη εἰσηγήθηκε τὸ θέμα «Σύγχρονες Ἑρμηνευτικὲς Μέθοδοι καὶ Μετάφραση τῆς Βίβλου». Στὴν ἀρχὴ ἡ ὁμιλήτρια ἐπεσήμανε ὅτι βασικὴ ἀρχὴ τῆς μετάφρασης ἀποτελεῖ τὸ γεγονός τῆς σάρκωσης τοῦ Λόγου, τὸ ὁποῖο δημιουργεῖ τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὸν ἀπεγκλωβισμό ἀπὸ τὴ λογικὴ τῶν ἱερῶν γλωσσῶν ἢ τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ. Στὸ πρῶτο μέρος τῆς εἰσηγήσεως ἡ ὁμιλήτρια ἔκανε μία σύντομη ἱστορικὴ ἀνασκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς μετάφρασης τοῦ βιβλικοῦ κειμένου κατὰ τὸν 20ο καὶ 21ο αἰ. καὶ ἐστίασε στοὺς ἐξῆς σταθμούς: τὴν εἰσαγωγὴ τῆς ιδέας τοῦ δυναμικοῦ ἰσοδύναμου (E. Nida), τῆς ιδέας τοῦ ἀποδέκτη καὶ τῆς θεωρίας τοῦ σκοποῦ (H. Vermeer, Chr. Nord). Μὲ βάση τὶς νεότερες θεωρίες ὁ μεταφραστὴς καλεῖται νὰ ἰσορροπήσει μεταξὺ τῆς κατὰ λέξη ἀπόδοσης τοῦ κειμένου καὶ τῆς ἀπόλυτης προσαρμογῆς στὰ

πολιτισμικά δεδομένα της ομάδας στην οποία απευθύνεται ή μετάφραση. Στο δεύτερο μέρος της εισήγησης αναζητήθηκε η σχέση μεταξύ του εκάστοτε έρμηνευτικού πλαισίου και των επιμέρους μεταφραστικών επιλογών. Στις νέες μεταφραστικές τάσεις καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει το νέο έρμηνευτικό παράδειγμα, σύμφωνα με το οποίο τα κείμενα δεν υπάρχουν χωρίς τον αναγνώστη τους. Στο επίπεδο της μετάφρασης αυτό επέφερε τρεις σημαντικές αλλαγές: α) στο τριμερές σχήμα συγγραφέας-κείμενο-αναγνώστης προστίθεται ο μεταφραστής ως διαμεσολαβητής μεταξύ του κειμένου και του εντολέα της μετάφρασης, β) η έμφαση τώρα βρίσκεται στη λειτουργικότητα και στην επάρκεια της μετάφρασης καθώς και στην ανάδειξη της δυναμικής σχέσης μεταξύ νοήματος και λειτουργίας του κειμένου, και γ) στη μεταφραστική διαδικασία δεν εμπλέκονται πλέον μόνο έρμηνευτές αλλά κι άλλες ειδικότητες (π.χ. μεταφραστές, λογοτέχνες κ.ά.). Στο τελευταίο μέρος της εισήγησης ή όμιλητρια διατύπωσε κάποιες σκέψεις για τη σημασία των παραπάνω εξελίξεων στη μετάφραση της Αγίας Γραφής στην Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Αὐτή συνδέεται ἄμεσα με τὴ θέση τῆς Αγίας Γραφῆς στὴ ζωὴ καὶ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ με τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτῆρα τῆς θεοπνευστίας τοῦ βιβλικοῦ κειμένου. Γιὰ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία τὸ βιβλικὸ κείμενο εἶναι ἕνα παράθυρο πρὸς τὸν θεϊκὸ κόσμον ποὺ δίνει ἄπειρες δυνατότητες σὲ ὅσους τολμήσουν νὰ τὸ ἀνοίξουν καὶ νὰ ἀτενίσουν μέσα ἀπὸ αὐτό. Σὲ αὐτὸ μπορεῖ νὰ συμβάλει ἡ κριτικὴ καὶ δημιουργικὴ ἀξιολόγηση τῶν πορισμάτων καὶ ἐργαλείων τῶν νέων θεωριῶν καὶ ἐρμηνευτικῶν καὶ μεταφραστικῶν μοντέλων.

Ἀκολούθησε ἡ δευτέρη εἰσήγηση ἀπὸ τὸν ἀναπληρωτὴ καθηγητὴ τοῦ Τιμήματος Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ π. Ἰωάννη Σκιαδαρέση, ὁ ὁποῖος μίλησε με θέμα «Ἡ Βίβλος στὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας». Εἰσαγωγικὰ ὁ ὀμιλητὴς ἀνέφερε ὅτι ὁ χώρος σχέσεως μεταξύ Βίβλου καὶ λατρείας εἶναι πολὺ εὐρύς. Ἡ Ἐκκλησία πρῶτα λάτρευσε καὶ μετὰ θεολόγησε, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι πρωταρχικὴ ἡ θέση τῆς λατρείας. Ὡστόσο, λατρεία καὶ Γραφή εἶναι ἀναπόσπαστα ἐνωμένες. Στὸ ἐρώτημα τί υἰοθέτησε ἡ χριστιανικὴ λατρεία ἀπὸ τὴν ΠΔ καὶ τὴν ΚΔ, ὁ καθηγητὴς π. Σκιαδαρέσης εἶπε ὅτι υἰοθετήθηκαν πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἐβραϊκῆς λατρείας. Ὅλα δὲν ταίριαζαν· λ.χ. ἔχουμε τὸν ἐξιλαστήριο χαρακτῆρα τῆς νέας λατρείας, ἐνῶ ἐγκαταλείφθηκαν οἱ αἱματηρὲς θυσίαι. Υἰοθετήθηκαν ἐπίσης στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς τραγικῆς ποίησης, προστέθηκαν κι ἄλλα, ὥστε ἡ λατρεία νὰ τελεῖται ἐν Πνεύματι καὶ Ἀληθείᾳ. Βέβαια, ἡ νέα λατρεία πραγματοποιεῖται στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. Στὴ συνέχεια, ἀπάντησε στὸ τί προέχει: ἡ κοινὴ λατρεία ἢ ἡ ἀτομικὴ; Αὐτὲς συγκρούονται μεταξύ τους ἢ λειτουργοῦν συμπληρωματικά; Ἡ Ἐκκλησία παρέμεινε προσηλωμένη στὴν κοινὴ ἀσκητικὴ ἀντίληψη· ἐπέμενε στὴν ἐνωτικὴ, περιεκτικὴ, καθολικὴ λατρεία. Ἡ προσωπικὴ, κατ' ἴδιαν λατρεία, προϋποθέτει τὴν κοινὴ λατρεία. Ἄν λειτουργεῖ ἐρήμην τῆς Ἐκκλησίας, μπορεῖ νὰ μεταβληθεῖ σὲ πράξη εὐσεβιστικῆς, ἐκφυλιστικῆς, νὰ ὀδηγηθοῦμε σὲ ἐπικίνδυνον ὑποκειμενισμό. Γενικά, ὅ,τι εἶναι ὁ κάθε Χριστιανός, εἶναι ὡς μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἀκολούθησε τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ διακονία τοῦ λόγου: κήρυγμα ἢ λατρεία, τὸ ἔλλογο ἢ ἡ τελετουργία; Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία ξεκίνησαν με δύο συνάξεις. Δὲν

ὑπῆρχε συνάθροιση πρώτης Ἐκκλησίας χωρίς μυστηριακή σύναξη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ὁ Παῦλος στήν Τρωάδα (Πράξ 20:7-12). Ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεων δύο ξεχωριστῶν συνάξεων εἶναι μεταγενέστερη. Τό ἔλλογο κήρυγμα συνυπάρχει μέ τό ὑπερλόγο μυστήριο. Ἡ ἱερουργία τοῦ λόγου μέ τήν ἱερουργία τοῦ μυστηρίου. Ἡ λειτουργία πρό τῆς Ἀναφορᾶς μέ τή λειτουργία τῆς Ἀναφορᾶς. Συνυπάρχει ὁ λόγος στό μυστήριο καί τό μυστήριο στόν λόγο. Τέλος, ὁ καθηγητής π. Σκιαδαρέσης ἔθεσε τό ζήτημα γιά τήν κατανόηση τῶν δεδομένων τῆς ὑμνολογίας: λ.χ. τήν ἔκφραση τῆς ὑμνολογίας «βέλος ἐκλεκτόν, ἐν φαρέτρῳ σέ κρυπτόμενον, Ἱερεμία τῆ προγνώσει αὐτοῦ» (Α΄ Μαΐου), ποιός τήν καταλαβαίνει, ποιός τήν ὑποψιάζεται, ἢ τή συνδιάζει μέ τό χωρίο Ἦσ 49:2; Τό ὑμνολογικό «ὡς ἵππους ἐώρακας τοὺς ἱερούς Μαθητάς, θαλάσσας ταράσσοντας» (Β΄ Δεκεμβρίου), ποιός τό συνδυάζει πλέον μέ τό Ἀββ 3:15; Αὐτά κι ἄλλα συνιστοῦν ἀκροβασίες τῆς ὑμνογραφίας, οἱ ὁποῖες δέν κατανοοῦνται ἔξω ἀπό τό ἀντίστοιχο βιβλικό τους ὑπόβαθρο.

Στήν τρίτη εἰσήγηση τῆς δεύτερης συνεδρίας καί τελευταία του Συνεδρίου, ὁ Σύμβουλος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καί Θρησκευμάτων καί διδάσκων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀνοικτοῦ Πανεπιστημίου κ. Σταῦρος Γιαγκάζογλου εἰσηγήθηκε τό θέμα «Ἡ μετάφραση τῆς Βίβλου στή Δευτεροβάθμια Ἐκπαίδευση». Ἐξαρχῆς ὁ ὁμιλητής καθόρισε τό ζήτημα τῆς ἐρμηνείας καί τῆς ἐρμηνευτικῆς τῆς Ἀγίας Γραφῆς ὡς καιρίας σημασίας ζητήματα στή ζωὴ καί τήν πορεία τῆς Ἐκκλησίας. Δίχως ἐρμηνεία καί μετάφραση τὰ βιβλικά κείμενα ἀπολιθώνονται καί γίνονται ἀρχαιολογικά θρησκευτικά σύμβολα, τὰ ὁποῖα δέν συμβάλλουν στή

βιωματική προσπέλαση καί στήν ἐνεργὸ συμμετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου στήν ἀλήθεια γιά τὸν Θεό, τὸν ἀνθρώπο καί τὸν κόσμο σέ συγκεκριμένο τόπο καί χρόνο. Ἡ Ἐκκλησία βιώνει διαρκῶς τήν ἐρμηνευτικὴ ἐπέκταση τῆς Ἀγίας Γραφῆς κατ' ἐξοχὴν στή λειτουργικὴ τῆς ζωῆς. Ἡ Θεία Εὐχαριστία καί ἡ γενικότερη λατρεία τῆς Ἐκκλησίας δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ δραματοποιημένη βίωση τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἡ ἐρμηνεία τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἡ ἐρμηνευτικὴ ἀνάδειξη τῶν βιβλικῶν κειμένων στόν σύγχρονο ἀνθρώπο, ἐπιβάλλεται νὰ κοιμίζει τό ἔντονα σωτηριολογικό καί ὑπαρξιακό μήνυμά τους. Παράλληλα, στήν ποιμαντικὴ εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας ἀνήκει ἡ μαρτυρία καί ἡ προσφορὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καί ἐκτὸς τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῆς. Κάθε ἐποχὴ, κάθε γλῶσσα, ἀνάλογα μέ τὸν πολιτισμὸ καί τήν περιορέουσα ἀτμόσφαιρά τῆς, παρεῖχε στήν Ἐκκλησία καί τό ἀντίστοιχο λεξιλόγιο, καθὼς καί τίς ἀνάλογες προσλαμβάνουσες ἐννοίες πού θὰ μπορούσαν νὰ ἐκφράσουν ἀριότερα τήν εὐαγγελικὴ ἐμπειρία πού ζοῦσε ἡ ἀρχέγονη Ἐκκλησία καί τήν ὁποία ἐξέφρασε στήν Καινὴ Διαθήκη μέ τήν κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς τῆς. Στὴ συνέχεια ὁ εἰσηγητὴς κ. Γιαγκάζογλου εἶπε ὅτι τό ζήτημα τῆς μετάφρασης τῆς Ἀγίας Γραφῆς καί τῆς ἀξιοποίησης αὐτῆς τῆς μετάφρασης στήν ἐκπαίδευσή μας συνδέεται μέ τό περίφημο γλωσσικὸ ζήτημα, τό ὁποῖο ἔχει μακρὰ ἱστορία. Τὸ ἴδιο τό κείμενο τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἶτε ὡς μετάφραση τῶν Ἑβδομήκοντα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶτε ὡς κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀλλὰ καί οἱ γλωσσικὲς ἐπιλογές τῆς Ἐκκλησίας συνδέονται στενά μέ τό γλωσσικὸ μας ζήτημα. Ὡς γνωστόν, ἡ περιόριστη διγλωσσία κάνει τὴν ἐμφάνισή τῆς ἤδη κατὰ

τόν 1ο μ.Χ. αί., όταν δίπλα στην κοινή ελληνική γλώσσα της ελληνιστικής περιόδου ή αργότερα της δημόδους γλώσσας του λαού με τις παραλλαγές της εμφανίζεται ή απεικίζουσα διάλεκτος, την οποία έν πολλοίς έγκολπώνεται ή Έκκλησία στην Άνατολή και ή όποία θά άποτελέσει τό όργανο της θεολογίας τών Έλλήνων Πατέρων της Έκκλησίας και της Όρθοδοξίας σέ όλη την περίοδο του Βυζαντίου. Η διγλωσσία αυτή συνεχίζεται και μάλιστα με ένταση κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Με τόν Νεοελληνικό Διαφωτισμό, συνέχισε ό όμιλητής, τό γλωσσικό ζήτημα προσλαμβάνει νέα ιδεολογικά, κοινωνικά, πολιτικά και άλλα χαρακτηριστικά. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο ρεύμα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού συνυπάρχουν τόσο οι αρχαϊστές λόγιοι όσο και οι πολέμοί τους ή και ή «μέση όδός» του Άδαμαντίου Κοραή. Με την άπελευθέρωση και την ίδρυση του ελληνικού κράτους, ή άδιέξοδη διαμάχη μεταξύ αρχαϊστών και δημοτικιστών θά γνωρίσει πολλαπλές κορυφώσεις κατά τόν 18ο και κυρίως κατά τόν 19ο αί. και θά έξελιχθεί κυριολεκτικά σέ έναν γλωσσικό εμφύλιο διχασμό. Παράλληλα πρός όλα αυτά, βαίνει και ή συχνά διαφιλονικούμενη εκκλησιαστική και θεολογική διάσταση αυτού του προβλήματος, ή όποία ούτως ή άλλως ύφίσταται με τις άθέατες ή φανερές διαστάσεις της μέχρι σήμερα. Οι περιπέτειες τών μεταφράσεων επί Τουρκοκρατίας, οι άλλεπάλληλες άπαγορεύσεις και οι έπανεκδόσεις τους άποκαλύπτουν τις δύσκολες πτυχές του έγχειρήματος. Μολονότι ύπήρξαν διάφορες μεταφράσεις ή έρμηνευτικές άποδόσεις της Άγίας Γραφής, κυρίως μετά τόν Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, ή μετάφραση της Καινής Διαθήκης του 1985 ήταν εκείνη, ή όποία προκά-

λεσε έντονες αντίθεσεις μέχρι την άναθεώρησή της τό 1988-89 και την έγκρισή της από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Έρρα Σύνοδο της Έκκλησία της Έλλάδος, έφ' όσον δέν έπρόκειτο για μία έρμηνευτική παράφραση αλλά για μία μετάφραση στη δημοτική γλώσσα. Η διαμάχη γύρω από τη μετάφραση αυτή φανέρωσε όχι άπλως δύο τάσεις, μία εκσυγχρονιστική και μία άλλη πιό παραδοσιακή, αλλά άποκάλυψε την έγγενή δυσχέρεια του έγχειρήματος αλλά και την ανάγκη άπόδοσης της Άγίας Γραφής στη δημοτική γλώσσα, στη γλώσσα της εκπαίδευσης, στη γλώσσα που όλοι μιλούν και καταλαβαίνουν. Ειδικότερα, ό εισηγητής κ. Γιαγκάζογλου άνέφερε ότι τά κείμενα της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης από τό πρωτότυπο διδάσκονται αυτόνομα και σταθερά στο Γυμνάσιο ή συμπεριλαμβάνονται στην Ίστορία της Παλαιάς Διαθήκης ή στην Ίστορία της Καινής Διαθήκης. Οι εκλεκτές ευαγγελικές περικοπές διδάσκονταν στις μεγάλες τάξεις του δημοτικού και σταθερά στο γυμνάσιο για πολλές δεκαετίες μέχρι και τη δεκαετία του '80. Τά έγχειρίδια αυτά άντανακλούν τις θεολογικές, κοινωνικές και ιδεολογικές προϋποθέσεις της έποχής τους, δίνουν έμφαση στην ήθική - ήθοπλαστική ή καθηκοντολογική διάσταση του Χριστιανισμού έχοντας ως έπωδό σταθερά τό περίφημο δίδαγμα, άντανακλώντας έτσι τό παιδαγωγικό, κοινωνικό και θρησκευτικό πλαίσιο της έποχής τους και αργότερα προσλαμβάνουν και έμφορούνται από σχολαία ή έπιστημονική διάθεση, έπιχειρώντας να άναπαράξουν και να άναπλασιώσουν την άκαδημαϊκή ύλη της θεολογικής έπιστήμης στη δευτεροβάθμια κυρίως εκπαίδευση. Μολονότι τό μάθημα τών Θρησκευτικών ύπήρξε κυρίως βιβλικό, τόσο στο δημοτικό

όσο και στο γυμνάσιο, είναι σαφές ότι η επαφή με τα ίδια τα βιβλικά κείμενα δεν ήταν άμεση, αλλά γινόταν με τη διαμεσολάβηση είτε παραφράσεων και έρμηνευτικών αποδόσεων στο ηθικολογικό ή όποιο άλλο πνεύμα της εποχής είτε με μία φορτωμένη ακαδημαϊκή και συνήθως αντιπαιδαγωγική θεολογική εξήγηση. Έρχομενος στη σύγχρονη πραγματικότητα, ο όμιλητής τόνισε ότι ενώ τα προγράμματα σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών ήταν περίπου ταυτόσημα για πολλές δεκαετίες κατά τον 20ο αί., οι μεγάλες παιδαγωγικές και θεολογικές αλλαγές της θρησκευτικής εκπαίδευσης εμφανίζονται μετά τη Μεταπολίτευση. Στην πορεία αυτή διακρίνουμε τέσσερα στάδια. Πρόκειται για τα διδακτικά βιβλία του 1977, του 1993, του 2006, καθώς και για το νέο πρόγραμμα σπουδών του 2011-2014 για το δημοτικό και το γυμνάσιο και του 2015 για το λύκειο. Όλες οι θεματικές ενότητες του νέου προγράμματος σπουδών Δημοτικού εδράζονται σταθερά και αξιοποιούν συστηματικά βιβλικά κείμενα και αναφορές από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη. Το ίδιο συμβαίνει και με τις θεματικές ενότητες του Γυμνασίου, οι οποίες έμπειρέχουν περισσότερο στοιχεία για την ιστορική πορεία της Εκκλησίας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, καθώς και τη συνάντηση και τον διάλογο με τις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις. Στο νέο αυτό πρόγραμμα σπουδών η επαφή των μαθητών με τα ίδια τα κείμενα της Αγίας Γραφής γίνεται άμεσως, δίχως τη διαμεσολάβηση κάποιου δοκιμίου ή σχετικής αναδιήγησης. Η άμεση αυτή δυνατότητα επαφής με το βιβλικό κείμενο οφείλεται άσφαλώς στην παιδαγωγική χρήση και αξιοποίηση της μετάφρασης της Αγίας Γραφής, όπως έδειξαν στην πράξη

τα διδακτικά βιβλία του Γυμνασίου για την Παλαιά (1987) και την Καινή Διαθήκη (1998). Αναφορές, κείμενα και θέματα από την Αγία Γραφή, αν και ελάχιστα, υπάρχουν διάσπαρτα στα ισχύοντα διδακτικά βιβλία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κυρίως στη «Μελέτη Περιβάλλοντος», στα «Ανθολόγια Νεοελληνικών Κειμένων» και στα βιβλία της Γλώσσας και ελάχιστα στα βιβλία της Ιστορίας. Συνήθως, οι αναφορές αυτές έμπειρέχονται στην έννοτητα «Θρησκευτική ζωή» ή «Κείμενα για τη θρησκεία» στα Άναγνωστικά και στα Άνθολόγια λογοτεχνικών κειμένων και περιλαμβάνουν συνήθως ποιήματα, πεζά αφηγήματα γύρω από τη λεγόμενη «θρησκευτική ζωή», τα ήθη και τα έθιμα, τα Χριστούγεννα, το Πάσχα και την Παναγία. Ακόμη ο εισηγητής κ. Γιαγκάζογλου έπισήμανε πως μολονότι η Αγία Γραφή διδάσκεται σταθερά στην εκπαίδευση σχεδόν από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, μολονότι υπήρξαν εποχές όπου η ιδιότυπη μελέτη και χρήση της Αγίας Γραφής κυριάρχησε στους κόλπους και στο έργο των χριστιανικών οργανώσεων, μολονότι οι βιβλικές σπουδές στην Ελλάδα έχουν πραγματοποιήσει άναμφισβήτητες προόδους σε ακαδημαϊκό και έρευνητικό επίπεδο, μολονότι οι μεταφράσεις στη νεοελληνική γλώσσα είναι ήδη πραγματικότητα, όρισμένοι έρευνητές θεωρούν ότι υφίσταται ένα είδος έκλειψης της βιβλικής αφήγησης στη νεοελληνική θεολογία και στην εκκλησιαστική ζωή. Η κοινή συνισταμένη των ενστάσεων αυτών είναι η παρατηρούμενη διάζευξη μεταξύ της σύγχρονης βιβλικής έρευνας και της σύγχρονης ορθόδοξης θεολογίας στον τόπο μας. Συνήθως, από τη σκοπιά των βιβλικών θεολόγων και έρευνητών γίνεται

λόγος για ύποτιμηση του βιβλικού λόγου, για άδιαφορία προς τη σύγχρονη βιβλική θεολογία, για ιδεολογική ταύτιση της Ὁρθοδοξίας με τὸν Ἑλληνισμό. Δὲν λείπουν βέβαια καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διαβλέπουν στίς ἐπιλογές καὶ στίς κατευθύνσεις τῆς σύγχρονης βιβλικῆς σκέψης ἕνα εἶδος προτεσταντικῆς ἐπίδρασης καὶ ὑπονόμευσης τῆς πατερικῆς παράδοσης. Συμπερασματικά, ὁ ὀμιλητῆς κ. Γιαγκάξογλου ἐπιχειρῆσε νὰ δείξει ὅτι ἐνῶ ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι παροῦσα ἐξ ἀρχῆς στὴ νεοελληνικὴ ἐκπαίδευση, αὐτὸ γίνεται μετὰ τὸν τρόπο καὶ μετὰ τὶς τρέχουσες ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς. Στὴ δική μας ἐποχή, ἀπελευθερωμένοι ἀπὸ τὶς ποικίλες ιδεολογικὲς καὶ παιδαγωγικὲς στρεβλώσεις τοῦ γλωσσικοῦ προβλήματος, ἀπελευθερωμένοι ἀπὸ τὴ στενὰ ἠθικιστικὴ ἀντίληψη καὶ χρῆση τῶν βιβλικῶν κειμένων, εἶναι καιρὸς νὰ ξαναδοῦμε τὴ θέση καὶ τὴ σημασία τῆς Ἁγίας Γραφῆς στὴν σύγχρονη ἐκπαίδευση, στὴ θεολογία, στὴν ἐκκλησιαστικὴ μας ζωὴ, στὸν νεοελληνικὸ βίον καὶ πολιτισμὸ, στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρον ἀλλὰ καὶ στὴν οἰκουμένη γενικότερα. Ἄν σήμερα ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, ἡ γλῶσσα τῆς θεολογίας ὀφείλει νὰ ὑπερβῆ τὰ λεκτικὰ σχήματα τοῦ παρελθόντος καὶ διακρατώντας τὸ πνεῦμα καὶ ὄχι ἀπλῶς τὸ γράμμα τῶν Πατέρων, νὰ γίνῃ περισσότερο ἀφηγηματικὴ, ὑπαρξιακὴ καὶ ἐρμηνευτικὴ γιὰ νὰ ἀγγίξῃ ζωτικὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον καὶ τὰ προβλήματά του, γιὰ νὰ νοηματοδοτήσῃ ἐκ νέου τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμὸ του, ὀφείλει πρῶτα νὰ ἀναβαπτιστεῖ στὰ βιβλικά κείμενα, τὰ ὁποῖα διακρατοῦν ἔντονα τὸν ἀφηγηματικὸ καὶ ὑπαρξιακὸ χαρακτήρα τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως.

Κατὰ τὸ τελευταῖο μέρος τοῦ συνεδρίου πραγματοποιήθηκε συζήτηση στορογγυλῆς τράπεζας μετὰ γενικὸ θέμα «Τὸ μέλλον τοῦ

μεταφραστικοῦ ἔργου καὶ ἡ συνεργασία τῆς ΕΒΕ μετὰ τὶς Ἐκκλησίες». Σὲ αὐτὴ συμμετείχαν (α) ὁ Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ ΕΚΠΑ, Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος, (β) ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Καθολικῶν Ἀθηνῶν κ. Σεβαστιανὸς Ροσσολάτος καὶ ὁ Αἰδ. Ποιμένας τῆς Α΄ Ἑλληνικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας Ἀθηνῶν κ. Παναγιώτης Κανταρτζῆς. Τὴ συζήτηση συντόνισε ὁ Κοσμήτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ, καθηγητῆς κ. Μιλτιάδης Κωνσταντίνου. Ἡ συζήτηση ἀνέδειξε τὸ ζήτημα τῆς διαλεκτικῆς μετὰ τὴν ἱστορικότητα καὶ ἐπικαιροποίησης τοῦ βιβλικοῦ μηνύματος. Βασικὴ θέση συνεχίζει νὰ ἀποτελεῖ ἡ διατύπωση τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου ὅτι ἄγνοια τῆς Γραφῆς σημαίνει ἄγνοια τοῦ Χριστοῦ. Ἐπίσης, ἰδιαίτερη ἀναφορὰ ἔγινε ὅσον ἀφορᾷ στὴ μετάφραση στὸ νέο ἰσοδύναμο, στὴ δυνατότητα πραγματοποίησης μιᾶς οἰκουμενικῆς μετάφρασης, ἐνὸς σοβαροῦ διαλόγου ἀπὸ ὁμάδας ἐρευνητῶν, στὴ σωστὴ κατήχηση γιὰ τὴ χρῆση τῆς μετάφρασης στὴ λατρεία κ.ἄ. Εἰδικότερα, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος ἀνέφερε τοὺς δύο πυλώνες: τὸ βιβλικὸ κείμενο καὶ τὴν κοινὴ γλῶσσα. Ἄν μπορούσε νὰ ἐξαχθεῖ ἕνα συμπέρασμα ἀπὸ τὴ συζήτηση στορογγυλῆς τράπεζας εἶναι ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Γραφή μᾶς ἐνώνει, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι στιγμιαία δὲν γίνεται τίποτα, ἀλλὰ σὲ βάθος χρόνου ἀλλάζουν. Κλείνοντας τὴν παρούσα παρουσίαση τοῦ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου μετὰ θέμα «Ἡ Μετάφραση τῆς Βίβλου στὴν Ἐκκλησία καὶ στὴν Ἐκπαίδευση» ὀφείλουμε νὰ συγχαροῦμε ὅλους τοὺς συντελεστῆς του, Εἰσηγητῆς καὶ διοργανωτῆς, γιὰ τὴν ἐπιτυχῆ του ἔκβαση, κυρίως δὲ τὴν Ἑλληνικὴ Βιβλικὴ Ἐταιρία. Τέτοια Συνέδρια ἀποτυ-

πάνουν γόνιμους προβληματισμούς και ανοίγουν νέους ορίζοντες για επιστημονικές συνεργασίες, συνιστούν ξναυσμα για νέα μεταφραστικά προγράμματα και αναδεικνύουν σημαντικές πτυχές για άρμονική

συνεργασία τών βασικότερων χριστιανικών κοινοτήτων. Εύχή και έλπίδα μās είναι να διεξάγονται συχνά τέτοιου επιστημονικού επιπέδου Συνέδρια.

π. Κωνσταντίνος Παπαθανασίου

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2014: Κωνσταντινούπολη, Τουρκία

Έπίσημη επίσκεψη του Πάπα Φραγκίσκου στο Οικουμενικό Πατριαρχείο

Στις 29-30 του μηνός πραγματοποιήθηκε επίσημη επίσκεψη του Πάπα Φραγκίσκου στο Οικουμενικό Πατριαρχείο με άφορη τη θρονική έορτη του άποστόλου Άνδρέα. Στη συνέχεια δημοσιεύεται ή «προσλαλιά της Α. Θ. Παναγιότητος του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου προς την Α. Άγιότητα τόν Πάπα Φραγκίσκον», ή προσλαλιά της «Α. Άγιότητας Πάπα Φραγκίσκου προς την Α. Θ. Παναγιότητα Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο κατά τη διάρκεια της πατριαρχικής δοξολογίας», καθώς επίσης και ή κοινή δήλωσή τους για τόν διάλογο τών χριστιανών και την ανάγκη στήριξης τών χριστιανών στη Μ. Άνατολή.

*Προσλαλιά της Α.Θ. Παναγιότητος
του Οικουμενικού Πατριάρχου
κ.κ. Βαρθολομαίου
προς την Α. Άγιότητα
τόν Πάπα Φραγκίσκον*

Άγιώτατε

Έν δοξολογία προς τόν Πανάγαθον έν Τριάδι Θεόν ύποδεχόμεθα Ύμās και την τιμίαν Ύμων Συνοδείαν εις τόν ιερόν τούτον χώρον, ένθα ή Καθέδρα τών επισκόπων της ιστορικής και μαρτυρικής ταύ-

της Έκκλησίας, της έπιφορτισθείσης ύπό της Θείας Προνοίας μετά του πολυευθύνου λειτουργήματος της Πρωτοθρόνου τών κατά τόπους άγιωτάτων Όρθοδόξων Έκκλησιών. Ύποδεχόμεθα Ύμās έν χαρᾶ, τιμή και εύγνωμοσύνη, διότι ήγαθύνθητε να φέρητε τὰ βήματα Ύμων άπό της Παλαιάς εις την Νέαν Ρώμη, γεφυροῦντες διά της κινήσεως Ύμων ταύτης συμβολικώς την Δύσιν και την Άνατολήν, κομιστής της αγάπης του Πρωτοκορυφαίου προς τόν Πρωτόκλητον αυτόαδελφον αυτού.

Η ένταῦθα έλευσις Ύμων, τὸ πρῶτον άπό της προσφάτου άναρρήσεως της Ύμετέρας Άγιότητος εις τόν θρόνον της «προκαθημένης της αγάπης», άποτελεί συνέχειαν άναλόγων επισκέψεων τών τετιμημένων προκατόχων Ύμων Παύλου του ζ', Ιωάννου Παύλου του Β' και Βενεδίκτου του Ιζ', μαρτυροῦσα την βούλησιν Ύμων και της άγιωτάτης Έκκλησίας της Ρώμης, ὅπως συνεχισθῆ ή άδελφική μετά της ήμετέρας Όρθοδόξου Έκκλησίας σταθερά πορεία προς άποκατάστασιν της πλήρους κοινωνίας μεταξύ τών Έκκλησιών ήμων.

Χαρετίζομεν, ὅθεν, μεθ' ίκανοποιήσεως και έκτιμήσεως μεγάλης την ένταῦθα έλευσιν της Ύμετέρας Άγιότητος ὡς γεγονός ιστορικόν και πλήρες οίωνών αγαθών διά τὸ μέλλον.

Ό ιερὸς οὔτος χώρος, έν τῷ ὀποίῳ επί αἰῶνας έν μέσῳ ποικίλων ιστορικών κλυ-

δωνισμῶν οἱ ἐκάστοτε Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι ἐτέλεσαν καὶ τελοῦν τὸ ἱερὸν Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἀποτελεῖ διάδοχον ἄλλων ἐπιφανῶν λατρευτικῶν χώρων ἐν τῇ Πόλει ταύτῃ, τοὺς ὁποίους ἐλάμπρυναν διαπρεπεῖς ἐκκλησιαστικαὶ μορφαὶ ἀνήκουσαι ἤδη εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίας. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν καὶ οἱ προκατόχοι τῆς ἡμετέρας Μετριότητος ἅγιοι Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τῶν ὁποίων τὰ ἱερὰ λείψανα ἀναπαύονται ἤδη ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ναῷ, ὁμοῦ μετ' ἐκείνων τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τῆς κυρωσάσης τὸν Τόμον τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου Μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας καὶ ἄλλων ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας - τοῦτο δὲ χάρις εἰς τὴν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης εὐγενῆ ἀπόδοσιν αὐτῶν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἄγοντες ἐφέτος τὴν ἐπέτειον τῆς συμπληρώσεως δέκα ἐτῶν ἀπὸ τοῦ εὐλογημένου τούτου γεγονότος ἐκφράζομεν πρὸς τὴν Ἑμετέραν Ἀγιότητα τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας διὰ τὴν φιλάδελφον χειρονομίαν ταύτην τῆς Ἑμετέρας Ἐκκλησίας πρὸς τὸ ἡμέτερον Πατριαρχεῖον. Οἱ ἱεροὶ οὗτοι Πατέρες, ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ὁποίων ὠκοδομήθη ἡ κοινὴ κατὰ τὴν πρώτην χιλιετίαν πίστις ἡμῶν, εἶψαν πρεσβεύειν πρὸς Κύριον, ἵνα ἐπανεύρωμεν τὴν πλήρη μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν κοινωνίαν, ἐκπληροῦντες οὕτω τὸ ἅγιον θέλημα Αὐτοῦ εἰς καιροὺς κρίσιμους διὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὸν κόσμον. Διότι, κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, «τοῦτο ἐστὶν ὁ μάλιστα συγκροτεῖ τοὺς πιστοὺς, καὶ τὴν ἀγάπην συνέχει διὰ τοῦτο, ἵνα ὧσιν ἐν φησίν, ὁ Χριστός» (Εἰς πρὸς Φίλιπ. 4,3 P.G. 62, 208). Ἐκφράζοντες καὶ αὖθις τὴν χαρὰν καὶ εὐχαριστίαν τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνστα-

ντινουπόλεως καὶ τῆς ἡμετέρας Μετριότητος ἐπὶ τῇ ἐπισήμῳ ταύτῃ καὶ φιλαδέλφῳ ἐπισκέψει τῆς Ἑμετέρας Ἀγιότητος, εὐχόμεθα Αὐτῇ καὶ τῇ τιμῇ Αὐτῆς Συνοδείᾳ εὐλογημένην κατὰ πάντα παρὰ Κυρίου τὴν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν παραμονὴν Ἑμῶν εἰς περαιτέρω σύσφιγξιν τῶν ἀδελφικῶν ἡμῶν δεσμῶν πρὸς δόξαν τοῦ ἁγίου Αὐτοῦ ὀνόματος.

«Χάρις δὲ τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγῆται αὐτοῦ δωρεά» (Β' Κορ. θ, 15).

Ὡς εὖ παρεστήτε, ἡγαπημένε ἐν Κυρίῳ ἀδελφέ!

Προσλαλιά

*τῆς Α. Ἀγιότητος Πάπα Φραγκίσκου
πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα
Οἰκουμενικὸ Πατριάρχῃ
κ.κ. Βαρθολομαῖο*

Παναγιώτατε, ἀγαπητέ Ἀδελφέ,

Ἡ βροδιά φέρνει πάντα μαζί της ἓνα μικτὸ αἶσθημα εὐγνωμοσύνης γιὰ τὴν ἡμέρα πού βιώθηκε καὶ τρεμάμενη ἐμπιστοσύνη μπροστὰ στὴν νύχτα πού πέφτει. Ἀπόψε ἡ ψυχὴ μου εἶναι γεμάτη εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν Θεό, πού με ἀξιώνει νὰ βρεθῶ ἐδῶ καὶ νὰ προσευχηθῶ μαζί με τὴν Παναγιότητά Σας καὶ με αὐτὴν τὴν ἀδελφὴ Ἐκκλησία, στὸ πέρας μιᾶς ἔντονης ἡμέρας ἀποστολικῆς ἐπίσκεψης, καὶ συγχρόνως ἡ ψυχὴ μου εἶναι σὲ ἀναμονὴ τῆς ἡμέρας πού ἤδη ἀρχίσαμε λειτουργικά: τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου, Προστάτου αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ μέσου τῶν λόγων τοῦ Προφήτου Ζαχαρίου, ὁ Κύριος μᾶς ἐδώρησε ἀκόμα μία φορά, σὲ αὐτὴν τὴν ἑσπερινὴν προσευχή, τὸ θεμέλιο πού εἶναι ἡ βάση τῆς προέκτασής μας πρὸς τὸ ἓνα σήμερον καὶ πρὸς τὸ ἓνα αὔριον, ὁ στερεὸς βράχος ἐπὶ τοῦ ὁποίου μποροῦμε νὰ ὀδηγήσουμε μαζί τὰ βήματά

μας με χαρά και ἐλπίδα, αὐτὸ τὸ ἀπὸ βρά-
χο θεμέλιο, εἶναι ἡ ὑπόσχεση τοῦ Κυρίου:
«Ἴδου ἐγὼ σώζω τὸν λαόν μου ἀπὸ γῆς
ἀνατολῶν καὶ ἀπὸ γῆς δυσμῶν... ἐν ἀλη-
θείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ» (8, 7.8)

Μάλιστα, σεβάσμιε καὶ ἀγαπητὲ ἀδελφὲ
Βαρθολομαίε, ἐνῶ ἐκφράζω τὸ ἐγκάρδιο
εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἀδελφικὴ Σας ὑποδοχή,
αἰσθάνομαι ὅτι ἡ χαρὰ μας εἶναι πῶς μεγά-
λη γιατί ἡ πηγὴ τῆς βρίσκεται ἀλλοῦ, ὄχι σὲ
ἐμᾶς, ὄχι στὸ καθήκον μας καὶ σὲ τις προ-
σπάθειές μας, οἱ ὁποῖες βεβαίως ὑπάρχουν,
ἀλλὰ στὴν κοινὴ ἀφοσίωση στὴν πιστότητα
τοῦ Θεοῦ, πού θέτει τὸ θεμέλιο γιὰ τὴν ἀνα-
συγκρότησι τοῦ ναοῦ του πού εἶναι ἡ Ἐκ-
κλησία (βλ. Ζαχ. 8,9). «Ἴδου ὁ σπὸρος τῆς
εἰρήνης» (Ζαχ. 8,12), ἰδου ὁ σπὸρος τῆς
χαρᾶς. Αὐτὴ ἡ εἰρήνη καὶ αὐτὴ ἡ χαρὰ πού
ὁ κόσμος δὲν μπορεῖ νὰ δώσει, ἀλλὰ πού ὁ
Κύριος Ἰησοῦς ὑποσχέθηκε στοὺς μαθητές
του, καὶ τοὺς ἐδώρησε μὲ τὴν Ἀνάστασή
του, δυνάμει τοῦ Παναγίου Πνεύματος.

Ὁ Ἄνδρέας καὶ ὁ Πέτρος ἄκουσαν
αὐτὴν τὴν ὑπόσχεση, ἔλαβαν αὐτὴν τὴν δω-
ρεάν. Ἦσαν ἀδελφοὶ ἐξ αἵματος, ἀλλὰ ἡ
συνάντησι μὲ τὸν Χριστό, τοὺς μετέβαλε
σὲ ἀδελφοὺς ἐν τῇ πίστῃ καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ.
Καὶ σ' αὐτὴν τὴν χαρμόσυνη βραδιά, σὲ
αὐτὴν τὴν προεόρτιαν προσευχὴν θὰ ἤθελα
πρὸ πάντων νὰ πῶ: ἀδελφοὶ στὴν ἐλπίδα.

Ὅποια χάρις, Παναγιώτατε, νὰ μπο-
ροῦμε νὰ εἴμαστε ἀδελφοὶ ἐν τῇ ἐλπίδι τοῦ
Ἀναστάντος Χριστοῦ! Ὅποια χάρις, καὶ
ὅποια εὐθύνη, νὰ μποροῦμε νὰ βαδίζουμε
μαζὶ σ' αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, ἐνισχυμένοι μὲ
τὴν μεσιτεία τῶν Ἁγίων ἀδελφῶν Ἀποστό-
λων Ἀνδρέα καὶ Πέτρο! Γνωρίζοντας ὅτι
αὐτὴ ἡ κοινὴ ἐλπίδα δὲν θὰ μᾶς ἀπογοη-
τεύσει, γιατί εἶναι θεμελιωμένη ὄχι ἐπάνω
στὶς πτωχές μας δυνάμεις, ἀλλὰ στὴν πι-
στότητα τοῦ Θεοῦ.

Μὲ αὐτὴν τὴν χαρούμενη ἐλπίδα, γεμά-
τη εὐγνωμοσύνη καὶ τρεμάμενη ἀναμονή,
ἐκφράζω πρὸς τὴν Παναγιώτητά Σας, πρὸς
ὄλους τοὺς παρόντες, καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλη-
σίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν θεριμὴν
μου ἀδελφικὴν εὐχὴν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἁγί-
ου Προστάτου Της.

*Κοινὴ δήλωσι τοῦ Πάπα Φραγκίσκου καὶ
τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
Βαρθολομαίου γιὰ τὸν διάλογο τῶν
χριστιανῶν καὶ τὴν ἀνάγκη στήριξης
τῶν χριστιανῶν στὴ Μ. Ἀνατολή*

Ἡμεῖς, ὁ Πάπας Φραγκίσκος καὶ ὁ
Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος,
ἐκφράζομεν τὴν βαθεῖαν πρὸς τὸν Θεὸν
εὐγνωμοσύνην μας διὰ τὴν δωρεάν τῆς νέας
ταύτης συναντήσεώς μας, ἡ ὁποία μᾶς πα-
ρέχει τὴν δυνατότητα, παρουσία τῶν μελῶν
τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, τοῦ κλήρου
καὶ τῶν πιστῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-
τριαρχείου, νὰ ἐορτάσωμεν ἀπὸ κοινῆς τὴν
ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλή-
του καὶ ἀπαδέλφου τοῦ Ἀποστόλου Πέ-
τρου. Ἡ μνήμη τῶν Ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι
ἐκήρυξαν τὴν καλὴν ἀγγελίαν τοῦ Εὐαγγε-
λίου εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ
τῆς μαρτυρίας τοῦ μαρτυρίου των, ἐνισχύει
ἐντὸς ἡμῶν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνεχίσωμεν
τὴν κοινὴν ἡμῶν πορείαν πρὸς τὴν ὑπέρβα-
σιν, ἐν ἀγάπῃ καὶ ἀληθείᾳ, τῶν ἐμποδίων,
τὰ ὁποῖα μᾶς διαιροῦν.

Κατὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συναντήσεώς
μας εἰς Ἱεροσόλυμα τὸν παρελθόντα
Μάιον, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐμνήσθημεν τοῦ
ἱστορικοῦ ἐναγκαλισμοῦ τῶν ἀοιδίμων
προκατόχων ἡμῶν Πάπα Παύλου Ϛ' καὶ
Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου,
ὑπεγράψαμεν κοινὴν δήλωσιν. Σήμερον,
κατὰ τὴν εὐτυχὴ νέαν ταύτην ἀδελφικὴν
ἡμῶν συνάντησιν, ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐπανα-

βεβαιώσωμεν τὰς κοινὰς ἡμῶν προθέσεις καὶ ἀνησυχίας.

Ἐκφράζομεν τὴν εἰλικρινῆ καὶ σταθερὰν ἀποφασιστικότητά μας, ὑπακούοντες εἰς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ ἐντείνωμεν τὰς προσπάθειάς μας διὰ τὴν προώθησιν τῆς πλήρους ἐνότητος ὄλων τῶν Χριστιανῶν καί, ὑπεράνω ὄλων, μεταξὺ τῶν Καθολικῶν καὶ τῶν Ὁρθοδόξων. Ὡσαύτως, προτιθέμεθα νὰ στηρίξωμεν τὸν θεολογικὸν διάλογον, ὁ ὁποῖος ἤρχισεν ἀκριβῶς πρὸ τριάκοντα πέντε ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου καὶ τοῦ Πάπα Ἰωάννου Παύλου Β΄ ἐδῶ εἰς τὸ Φανάριον, καὶ ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται κατ' αὐτὰς μὲ τὰ πλέον δύσκολα ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐσημάδευσαν τὴν ἱστορίαν τῶν διαιρέσεων μας καὶ ἀπαιτοῦν προσεκτικὴν καὶ λεπτομερῆ μελέτην. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν παρέχομεν τὴν διαβεβαίωσιν τῆς διαπύρου προσευχῆς μας ὡς Ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, ζητοῦντες ἀπὸ τοὺς πιστοὺς μας νὰ ἐνώσουν τὰς προσευχὰς των μὲ τὰς ἰδικὰς μας «ἵνα πάντες ἐν ὧσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ» (Ἰω. ιζ', 21).

Ἐκφράζομεν τὴν κοινὴν ἡμῶν ἀνησυχίαν διὰ τὴν τρέχουσαν κατάστασιν εἰς τὸ Ἰράκ, τὴν Συρίαν καὶ ὅλην τὴν Μέσην Ἀνατολήν. Εἴμεθα ἠνωμένοι ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ μας διὰ εἰρήνην καὶ σταθερότητα καὶ εἰς τὴν θέλησιν νὰ προωθήσωμεν τὴν ὑπέρβασιν τῶν συγκρούσεων διὰ τοῦ διαλόγου καὶ τῆς καταλλαγῆς. Ἐνῶ ἀναγνωρίζομεν τὰς προσπάθειάς, αἱ ὁποῖαι ἤδη καταβάλλονται πρὸς προσφορὰν βοήθειας εἰς τὴν περιοχὴν, συγχρόνως καλοῦμεν ὅλους ὅσοι ἔχουν εὐθύνην διὰ τὰς τύχας τῶν λαῶν νὰ ἐπιτείνωσιν τὴν δέσμευσιν τῶν ἐναντι τῶν κοινοτήτων αἱ ὁποῖαι ὑποφέρουν, περιλαμβανομένων καὶ τῶν χριστιανικῶν, καὶ νὰ τὰς ἐνισχύσουν νὰ παραμείνουν εἰς τὴν χώ-

ραν τῆς καταγωγῆς τῶν. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν μίαν Μέσην Ἀνατολήν χωρὶς Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ὁμολογοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ ἐπὶ δύο χιλιάδες χρόνια. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφὰς μας διώκονται καὶ ὑπεχρεώθησαν βιαίως νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἐστίαις τῶν. Φαίνεται ὅτι ἀκόμη καὶ ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἔχει χαθῆ· τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον δὲν ὑπολογίζεται πλέον καὶ δύναται νὰ θυσιασθῆ δι' ἄλλους σκοπούς. Καί, τὸ τραγικώτερον, πάντα ταῦτα συναντοῦν τὴν ἀδιαφορίαν τῶν πολλῶν. Ὅπως μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ Ἅγιος Παῦλος, «εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη» (Α΄ Κορ. ιβ', 26).

Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν νόμον τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς, καὶ μὲ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἓνας οἰκουμενισμὸς τῆς ὀδύνης. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων ὑπῆρξε τὸ σπέρμα τῆς δυνάμεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἢ συμμετοχῇ εἰς τὰς καθημερινὰς θλίψεις ἡμπορεῖ νὰ ἀποβῆ ἀποτελεσματικὸν ὄργανον ἐνότητος. Ἡ τρομερὰ κατάστασις τῶν χριστιανῶν καὶ ὄλων ὅσοι ὑποφέρουν εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν καλεῖ ὅχι μόνον εἰς συνεχῆ προσευχὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατ' ἀλληλον ἀνταπόκρισιν ἐκ μέρους τῆς διεθνοῦς κοινότητος.

Αἱ σοβαραὶ προκλήσεις, τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζει ὁ κόσμος εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν, ἀπαιτοῦν τὴν ἀλληλεγγύην ὄλων τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγνωρίζομεν ὡσαύτως τὴν σπουδαιότητα τῆς προωθήσεως ἐποικοδομητικοῦ διαλόγου μετὰ τοῦ Ἰσλάμ ἐπὶ τῇ βάσει ἀμοιβαίου σεβασμοῦ καὶ φιλίας. Ἐμπνεόμενοι ἀπὸ κοινὰς ἀξίας καὶ ἐνι-

σχυόμενοι από γνήσια αδελφικά αισθήματα, Μουσουλμάνοι και Χριστιανοί καλούνται να εργασθούν από κοινού χάριν της δικαιοσύνης, της ειρήνης και του σεβασμού της αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων κάθε προσώπου, ιδιαίτερος εις τας περιοχάς εκείνας, όπου άλλοτε ζούσαν επί αιώνας με ειρηνική συνύπαρξιν, και ήδη υφίστανται από κοινού την τραγικότητα της φρίκης του πολέμου. Ἐπί πλέον, ὡς Χριστιανοὶ Ἠγέται, καλοῦμεν ὅλους τοὺς θρησκευτικὸς ἡγέτας νὰ ἐπιδιώξουν καὶ ἐνισχύσουν τὸν διαθρησκειακὸν διάλογον καὶ νὰ καταβάλουν κάθε προσπάθειαν διὰ τὴν οἰκοδόμησιν ἐνὸς πολιτισμοῦ εἰρήνης καὶ ἀλληλεγγύης μεταξύ ἀνθρώπων καὶ λαῶν. Ἐνθυμούμεθα, ἐπίσης, ὅλους τοὺς λαούς, οἱ ὅποιοι δοκιμάζονται ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Ἰδιαιτέρως προσευχόμεθα διὰ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Οὐκρανίαν, χώραν μὲ ἀρχαίαν Χριστιανικὴν παράδοσιν, καὶ ἀπευθύνομεν ἑκκλησίαν πρὸς ὅλα

τὰ ἐμπλεκόμενα μέρη νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ὁδὸν τοῦ διαλόγου καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ τερατισμοῦ τῶν συγκρούσεων, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ὅλους τοὺς Οὐκρανοὺς νὰ ζήσουν μὲ ἄρμονίαν.

Ἡ σκέψις μας στρέφεται πρὸς ὅλους τοὺς πιστοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν μας ἀνὰ τὸν κόσμον, τοὺς ὁποῖους χαιρετοῦμεν παραθέτοντες αὐτοὺς εἰς τὸν Σωτῆρα μας Χριστόν, ὥστε νὰ εἶναι ἀκάματοι μάρτυρες τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Ἐψώνομεν τὴν διάπυρον προσευχὴν μας πρὸς τὸν Κύριον ὅπως χάριση τὴν δωρεὰν τῆς εἰρήνης ἐν ἀγάπῃ καὶ ἐνότητι εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν.

«Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης δώη ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ. Ὁ Κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν» (Β΄ Θεσσ. γ΄, 16).

Ἐκ Φαναρίου, 30 Νοεμβρίου 2014

Στὴ σύνταξη τῶν «Θεολογικῶν Χρονικῶν» συνεργάστηκαν ὁ Νικόλαος Ἀσπρούλης, ἡ Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη, ὁ Γιώργος Κίσσης καὶ ὁ π. Κωνσταντῖνος Παπαθανασίου.